

# Tidlig hjemløs

*Hvad er årsagen til, at hjemløse bliver yngre og yngre?*



**6. semester projekt**

**DSH.O. 2004**

**Spor 01 NF, gruppe 11**

**Eksaminator: Cand. techn. soc. Jan Mann Nielsen**

**Censor: Socialrådgiver Søren Holst**

**Projektkonsulent: Jan Mann Nielsen**

**Studerende:**

**Clemmesen, Hans H.**

**Gondolf, Iris**

**Knudsen, Heidi Stav**

**Larsen, Allan Sell**

---

**Dato for aflevering: Tirsdag d. 1. juni 2004**

## **Resume:**

Vi har i dette projekt taget udgangspunkt i de unge hjemløse i København.

Vores formål med projektet er at få belyst, hvorfor de hjemløse bliver yngre og yngre.

Er det de traditionelle årsager, såsom misbrug, psykosociale problemer og/eller social arv, der ligger til grund herfor?

Eller er det nye faktorer, såsom samfundets udvikling, herunder individualiseringsprocessen, der er skyld i, at de hjemløse i dag er yngre end tidligere?

Gennem interviews med forskellige hjemløseinstitutioner og professionelle på området, samt dokumentarisk vidensindsamling om emnet, vil vi undersøge, hvordan det i virkeligheden forholder sig.

Vi takker i den forbindelse "De hjemløses Hus", "Projekt Udenfor" ved Preben Brandt samt "Tjekpunkt" for at gøre det muligt for os, at lave nærværende projekt. Vi vil samtidig takke for den åbenhed og varme modtagelse, vi har fået.

Denne opgave er udarbejdet af studerende ved Den sociale højskole i Odense, som et led i et uddannelsesforløb. Denne foreligger urettet og ukommenteret fra skolens side og er således et udtryk for de studerendes egne synspunkter.

Denne opgave – eller dele heraf – må kun offentliggøres med tilladelse, jf. bek. nr. 395 af 14. juni 1995 om ophavsret til litterære og kunstneriske værker.

## 1. INDHOLDFORTEGNELSE

1.	INDHOLDFORTEGNELSE .....	1
	”DEN REVNEDE KRUKKE” .....	2
2.	INDLEDNING .....	3
2.1	Rapportens opbygning .....	5
3.	PROJEKTBEKRIVELSE .....	6
3.1	Problemformulering .....	6
3.2	Afgrænsning .....	7
3.3	Metodevalg .....	8
3.3.1	Dokumentarisk vidensindsamling .....	8
3.3.2	Spørgeskemaundersøgelse .....	8
3.3.3	Konstruktion af spørgeskema .....	9
3.3.4	Kvalitative interviews .....	10
3.4	Værdigrundlag .....	11
4.	HJEMLØSHED I DANMARK .....	13
5.	HVOR SER MAN DE HJEMLØSE .....	18
6.	FELTARBEJDE .....	19
6.1	De hjemløses Hus .....	19
6.2	Gaderummet – Nørrebrogade 56 <sup>4</sup> - KBH .....	21
6.3	Preben Brandt (Projekt Udenfor) .....	22
6.4	Tjekpunkt .....	23
6.5	Bearbejdelse af spørgeskemaundersøgelse .....	24
7.	BAGGRUNDSFAKTORER I FORBINDELSE MED HJEMLØSHED .....	25
7.1	Tilknytning og adskillelse .....	25
7.2	Den sociale arv .....	31
7.3	Omsorgssvigt .....	32
7.3.1	Seksuelt misbrug .....	34
7.4	Det senmoderne samfund .....	35
7.4.1	Socialisering og betydningen heraf .....	38
7.4.2	Social kompetence .....	39
7.5	Netværket og dets betydning .....	44
7.6	Delkonklusion .....	45
8.	TRADITIONELLE OPFATTELSER VEDR. ÅRSAGER TIL HJEMLØSHED .....	47
8.1	Misbrug .....	47
8.2	Psykosociale problemer .....	49
8.3	Social arv .....	50
8.4	Delkonklusion .....	52
9.	DEN ØGEDE INDIVIDUALISERING SOM ÅRSAG TIL HJEMLØSHED .....	53
9.1	Individualiseringens betydning for solidariteten i samfundet .....	53
9.1.1	Barndommen – opvækst og opdragelse .....	57
9.1.2	Udstødning og marginalisering .....	59
9.2	Delkonklusion .....	62
10.	INDSATS OG RELEVANT LOVGIVNING .....	63
11.	REFLEKSIONER OVER FELTARBEJDET/AFSLUTTENDE METODEOVERVEJELSER .....	72
12.	KONKLUSION .....	74
13.	REVIDERET VÆRDIGRUNDLAG .....	76
14.	GRUPPE-/ARBEJDSPROCES .....	77
15.	LITTERATURLISTE .....	79
16.	BILAG .....	81

## "DEN REVNEDE KRUKKE"

En vandbærer i Indien havde to store krukker, hver hang de for enden af en stor kæp, som han bar over nakken. Den ene af de store krukker havde en revne i sig, mens den anden krukke var perfekt. Den perfekte krukke afleverede altid en fuld portion af vand for enden af den lange vej fra floden og til herrens hus – den revnede krukke ankom kun halvfuld.

I to år fortsatte det på den måde, hver dag, med vandbæreren, der kun afleverede 1 og  $\frac{1}{2}$  krukke med vand til sin herres hus.

Selvfølgelig var den perfekte krukke stolt over sin præstation, helt igennem perfekt til det, den var skabt til.

Men den stakkels revnede krukke var flov over sin egen fejl og var forfærdelig trist og ulykkelig over kun at kunne præstere halvdelen af, hvad den var designet til.

Efter to år, hvor den følte sig som en bitter fejltagelse, talte den til vandbæreren en dag ved floden: "Jeg er flov over mig selv og jeg vil gerne undskylde overfor dig." "Hvorfor?" spurgte vandbæreren, "hvad er du flov over?" "De sidste to år har jeg kun klaret at levere en halv portion vand. Denne revne i siden gør, at vandet løber ud langs siden på mig hele vejen fra floden og tilbage til din herres hus. På grund af min revne må du gøre alt dette arbejde og du får ikke fuld fortjeneste for dine anstrengelser", sagde krukken.

Vandbæreren synes det var synd for den gamle revnede krukke og sagde medfølelse: "Når vi går vejen tilbage til min herres hus, skal du lægge mærke til alle de smukke blomster i grøftekanten."

Sandelig, da de gik op over bakken, bemærkede den revnede krukke solen, der varmede og de smukke vilde blomster i grøftekanten og det varmede dens hjerte. Men da de nåede frem følte den sig stadig ulykkelig over at have mistet halvdelen af sit vand, så den undskyldte igen sin fejl overfor vandbæreren.

Vandbæreren svarede den: "Lagde du mærke til, at det kun var i din side af grøftekanten, der var blomster og ikke i den anden side? Det er fordi jeg altid har kendt til din revne og har taget højde for det. Jeg har strøet blomsterfrø på din side af grøftekanten og hver dag, når vi er gået tilbage fra floden, har du vandet dem. I to år har jeg været i stand til at plukke disse

smukke blomster og har dekoreret min herres bord. Uden at du havde været præcis som du er, havde min herre ikke haft mulighed for dette smukke syn i sit hus.”

Hver af os har vores egne unikke fejltagelser. Vi er alle skårne krukker og hvis vi vil tillade det, vil vores fejl kunne bidrage i den samlede ”økonomi” og intet ville gå til spilde.

## 2. INDLEDNING

Alle har brug for et hjem, en fast base i dagligdagen, hvor de bare kan være sig selv. Slappe af og gøre og sige ting, som ikke kommer andre ved. Samle energi til morgendagens mange gøremål osv.

Det er dog langt fra alle, der har denne base – som i øvrigt anses for at være en nødvendig forudsætning for at kunne deltage i samfundslivet på en tilfredsstillende måde. Det er der en udbredt opfattelse af.

Hver dag er således en kamp for at få noget at spise og finde et passende sted at overnatte. Det kan være hos familie, venner, på et herberg og endda på gaden eller i en trappeopgang. Alligevel formår de hjemløse at kæmpe sig gennem tilværelsen. En tilværelse præget af *usikkerhed, ustabilitet* og ikke mindst *smerte* – fysisk som psykisk.

Dog har det at være hjemløs en række konsekvenser, f.eks. ensomhed, marginalisering, manglende familietilknytning og udstødning. Konsekvenser, som rækker langt ud i fremtiden, men som eventuelt kan afhjælpes, hvis der bliver stillet en bolig til rådighed. Det er i hvert fald et skridt på vejen til en ”normal” og stabil tilværelse.

Vi mener, at den yngre gruppe af hjemløse efterhånden udgør en stadig større del af det samlede antal hjemløse. Det er en gruppe, der sandsynligvis er lettere at integrere i samfundet en deres *”ligestillede ældre”*, men også en gruppe, hvor konsekvenserne er så meget desto større, hvis det mislykkedes.

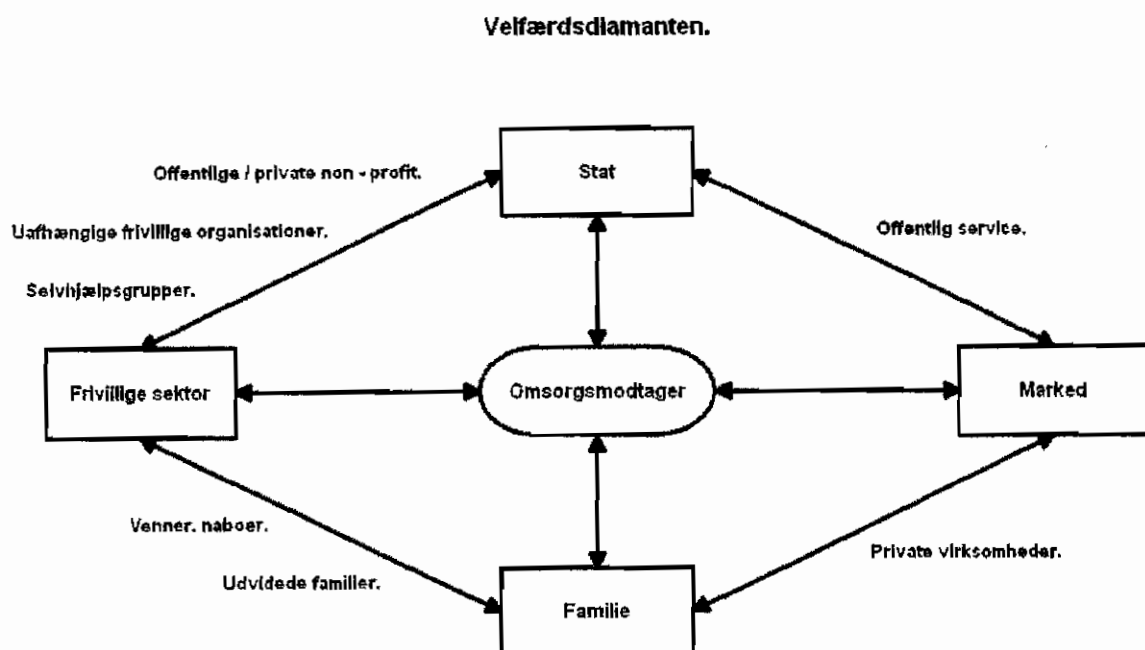
Vi i gruppen finder det derfor interessant at se på de unge hjemløse (i alderen 18-25 år). At se på årsagerne til, at de hjemløse bliver yngre og yngre, hvilket vi mener, er et stort – både socialt problem – men absolut også et stort samfundsmæssigt problem. Vi ser det som et socialt problem, da vi ifølge Peter Bundesen definition finder, at *hjemløshed er ”(...) en*

*uønsket social situation, som der er en udbredt opfattelse af, at der bør gøres noget ved gennem kollektiv handling.”<sup>1</sup>*

Det handler for os om en uønsket situation, både for individet, men også samfundsmæssigt, da det på længere sigt får stor betydning, hvis denne tendens ikke vendes. Forsørgerbyrden<sup>2</sup>, som der fra politisk hold er fokus på, bliver i fremtiden ikke just mindre, hvis der ikke gøres noget ved det. Det sociale problem kan blive yderligere forværret pga. den boligpolitik, den tidligere og nuværende regering har ført, som har ført til færre billige udlejningsboliger.

At have et hjem er ikke et privilegium, men en ret.....

Under studiet har vi beskæftiget os med emnerne marginalisering og udstødning indenfor socialt udsatte befolkningsgrupper. Emnet ”hjemløshed” har før været på dagsordenen, men for de fleste i gruppen er det et emne, der er kilde til stadig undren når det tages i betragtning, at Danmark har et ”godt” socialt sikkerhedsnet med en social lovgivning, der skulle sikre det enkelte menneske. At lovgivningen ikke kan klare problemet alene, ses ved at der findes organisationer, eksempelvis Rådet for Socialt Udsatte og frivillige tiltag som Kirkens Korshær, der gør et stort socialt arbejde jf. nedenstående illustration.



Kilde: Peter Bundesen, "Sociale problemer og socialpolitik", s. 61

<sup>1</sup> Peter Bundesen, "Sociale problemer og socialpolitik", side 12

<sup>2</sup> Ekstra bladet d. 5. jan. 2004: "Velfærd i fare; Regeringens kommission".

Inden for den sidste tid har mediernes megen omtale af udsatte grupper i samfundet en del af æren for, at vi valgte emnet ”unge hjemløse” som projekt. Ikke alene er de unge, men der er også forlydender om, at de bliver yngre og yngre (jf. bilag 1+2).

Ikke kun medierne har fokus på denne udsatte gruppe. Vi ved, at Socialministeriet i årene 2000-2003 har afsat kr. 200 mio.<sup>3</sup> til støtte for en række projekter, der skal styrke indsatsen for hjemløse, f.eks. ungdomsboliger. Der er særligt lagt vægt på projektansøgninger for unge hjemløse, for at forhindre at de får en fastlåst institutionstilværelse.

Umiddelbart forekommer det os helt absurd, at der tales om ”unge hjemløse” som sidestilles med den aldersgruppe, hvor fænomenet hjemløs ”normalt” hører til.

Men Socialministeriets indsats på området, samt den megen omtale, har fået os til at sætte fokus på denne sørgelige kendsgerning.

Hvad det er for en udvikling i samfundet, der kan ligge til grund for, at det er gået så galt, er en af de problemstillinger, der skal analyseres.

Som kommende socialrådgivere finder vi projektet som en god mulighed for at gå i dybden på problemet, hvor vi vil anvende de redskaber fra de fire hovedområder, som vi har lært under studiet. På den måde vil vi finde frem til de problemstillinger, de unge hjemløse har og finde frem til en mulig indsats, som styrker den enkelte fysisk, psykisk og socialt i forhold til problemstillingen.

Vi har i gruppen en formodning om, at vi har med et så komplekst problem at gøre, at en eventuel handling vil kræve en stor tværfaglig, social indsats for at afhjælpe.

## 2.1 Rapportens opbygning

For at lette læsningen af denne rapport, vil vi kort gøre rede for dens opbygning – dvs. give en præsentation af de respektive kapitler. Det er vores hensigt, at denne præsentation skal skabe et overblik og en mening med valget af de enkelte kapitler/afsnit.

Foruden dette kapitel indledes rapporten i kapitel 3 med en samlet projektbeskrivelse: Problemformulering, metodevalg osv. Dette kapitel beskriver samtidig de problemstillinger, der har været afgørende for tilgangen til og udformningen af nærværende projektet.

<sup>3</sup> <http://sm.mondosearch.dk/cgi-bin/mmsgo.exe?grab id=31&extra arg=&cfgname=mssfind%2ecfg&host id=42&page id=1968640&query=unge+hjeml%c3%b8se&hiword=unge+hjeml%c3%b8se+>

Kapitel 4 og 5 giver en redegørelse for problemstillingens omfang, udtryksformer m.m. Disse kapitler skal således give et overblik over/forståelse af problemstillingens autenticitet/realitet. I kapitel 6 præsenteres og behandles de undersøgelser, vi har foretaget.

Kapitel 7 indeholder en grundig gennemgang af de faktorer/forhold/nøglebegreber m.m., som vi finder væsentlige i forhold til vores problemstilling. Dette kapitel er således i høj grad præget af teori/teorier, og skal derfor tjene som den baggrundsviden, der vil blive inddraget under analysedelen.

Selve analysen udgøres af kapitel 8 og 9. Her vil vi inddrage den viden, som vi har opnået bl.a. gennem de undersøgelser vi har foretaget samt ved indsamling af dokumentarisk materiale – jf. ovenover vedr. kap. 6+7.

I kapitel 10 vil vi opstille et forslag til en mulig handlingsindsats, som vi finder hensigtsmæssig i forhold til vores målgruppe. Vi vil inddrage den del af sociallovgivningen, som vi finder relevant hertil. Dette kapitel bliver således primært baseret på de delkonklusioner, som vi laver i forbindelse med analysedelen samt på grundlag af de muligheder, som sociallovgivningen rummer.

I kapitel 11 indeholder gruppens refleksioner over feltarbejdet samt de afsluttende metodeovervejelser.

Kapitel 12 indeholder den samlede konklusion

Kapitel 13 og 14 beskriver vores personlige processer, både med hensyn til ændringer i vores respektive værdier, men ligeledes i forhold til selve arbejds- og læreprocessen under projektet og rapportskrivningen.

### **3. PROJEKTBEKRIVELSE**

#### **3.1 Problemformulering**

Sociallovgivningen i Danmark opfattes af de fleste i dag som værende så bred og mangfoldig, at den næsten ikke bør kunne give mulighed for, at nogle i samfundet skal føre en ufrivillig hjemløs tilværelse – selv ikke de svageste og bestemt ikke de unge.

Alligevel erfarer vi, at flere og flere unge bliver indskrevet på institutioner for hjemløse.

F.eks. har antallet af unge hjemløse, der i 2000 blev indskrevet på herberget Tre Ege i Århus, været markant stigende:



*"I år 2000 var andelen af de 17-25 årige 16,39 % af de nyindskrevne, mod 13,67 % i 1999. Ser man på antallet af unge indskrevne under 25 år, udgjorde de i 1999 26, mens herberget i 2000 havde 42 unge under 25 år, en stigning på hele 61,53 %."*<sup>4</sup>

Vi har en hypotese om, at der blandt befolkningen er en udbredt opfattelse af, at det er de traditionelle årsager (misbrug, psykosociale problemer og social arv), der er skyld i, at unge mellem 18 og 25 år bliver hjemløse.

Men måske er det i højere grad samfundets udvikling, herunder den øgede individualisering, der gør, at unge i dag bliver hjemløse.

Vi vil derfor undersøge, om dette stemmer.

### **3.2 Afgrænsning**

Emnet *unge hjemløse* er et meget bredt emne – både hvad angår årsager til hjemløshed, men absolut også med hensyn til konsekvenserne heraf.

Derfor finder vi det nødvendigt med en form for afgrænsning, primært pga. rapportens omfang, men ligeledes for at optimere muligheden for fordybelse.

I forlængelse af ovenstående samt forudgående afsnit har vi derfor valgt at beskæftige os med unge hjemløse i alderen 18-25 år.

Rent geografisk vil vi udelukkende tage udgangspunkt i storbyen København.

Vi er opmærksomme på, at mentaliteten samt årsagerne til hjemløshed kan variere i forhold til geografien, herunder demografien. Dette vil vi komme nærmere ind.

Der skal dog hermed gøres opmærksom på, at nærværende rapport udelukkende er baseret på feltarbejde og undersøgelser fra København.

Dette gør sig kun til dels gældende med hensyn til selektionen og brugen af litteratur.

Rapporten indeholder således teoretiske afsnit, hvor dette hensyn er af mindre betydning.

Desuden finder vi det nødvendigt at definere *hjemløshed*. Både af hensyn til læserens forståelse, men ligeledes for at vi som studerende i projektgruppen kan danne os et fælles grundlag at arbejde ud fra.

---

<sup>4</sup> [http://www.kirkenskorshaer.dk/aktiviteter/svigtede\\_unge\\_bor.html](http://www.kirkenskorshaer.dk/aktiviteter/svigtede_unge_bor.html)

Catharina Juul Kristensen definerer således hjemløshed "[...] som den situation, hvor en person er helt uden bolig, bor under personligt utilfredsstillende og usikre forhold, og/eller i en midlertidig bolig med usikker boligfremtid.<sup>5</sup>

### 3.3 Metodevalg

#### 3.3.1 Dokumentarisk vidensindsamling

Som udgangspunkt vil vi benytte os af de tilgængelige materialer, der er at finde på biblioteket og på nettet, altså foretage en dokumentarisk vidensindsamling. Hermed håber vi på at opnå en indsigt i det område, som vi vil undersøge, herunder omfanget af problemet m.m.

Denne indsamling af dokumentarisk materiale vil sandsynligvis også give os inspiration og idéer til, hvordan vi skal komme i gang med projektet.

Vi er opmærksomme på, at omfanget af materiale nok er overvældende stort, hvorved vi finder det nødvendigt at selektere kraftigt i søgeresultaterne. De materialer og kilder, vi således inddrager og refererer til i nærværende projekt, er derfor naturligt nok udtryk for, hvad vi i gruppen finder mest relevant.

#### 3.3.2 Spørgeskemaundersøgelse

Desuden er det vores hensigt at finde ud af, hvilke årsager den almene samfundsborger ligger til grund for, at unge mellem 18 og 25 år bliver hjemløse.

Hertil vil vi benytte os af en kvantitativ metode, således at de data, som vi indsamler, kan beregnes statistisk. Vi mener, at en spørgeskemaundersøgelse vil være optimal til dette formål.

Vi er klar over, at de samfundsborgere, som vi igennem denne undersøgelse vil udspørge, optimalt set skal udgøre et repræsentativt udsnit af den samlede danske befolkning. Det er dog ikke vores hensigt at udspørge 1.000 personer eller derover. Vi vil i den forbindelse gøre opmærksom på, at det er selve metodevalget samt brugen af denne metode, som vi sætter i fokus, og altså ikke nødvendigvis i hvor høj grad antallet af respondenter kan anses for at være repræsentativt for hele det danske samfund eller ej.

---

<sup>5</sup> Catharina Juul Kristensen, "Marginalisering – en begrebsudredning", side 22

Vi finder det dog nødvendigt at gøre os nogle overvejelser omkring populationen, herunder samplingen, dvs. udvælgelsen af respondenter.

Populationen har vi bestemt til at udgøre alle danske statsborgere over 15 år. Det har vi gjort ud fra den overbevisning, at alle disse personer på et eller andet tidspunkt, enten i deres skolegang, gennem erfaring eller lignende, har været præsenteret for begrebet hjemløshed. For at vi kan undersøge befolkningens holdning til, hvorfor unge bliver hjemløse, må de nødvendigvis kende til fænomenet, herunder eventuelt blot de myter og fordomme, der er knyttet hertil.

For at opnå et autentisk billede af befolkningens holdninger, har vi valgt at udspørge tilfældigt udvalgte på gaden.

### *3.3.3 Konstruktion af spørgeskema*

I forbindelse med udformningen/konstruktionen af spørgeskemaet finder vi især to forhold vigtige: Undersøgelsesmålet samt respondentgruppen. Disse to forhold er af afgørende betydning med hensyn til brugbarheden af de færdigudfyldte spørgeskemaer.<sup>6</sup>

Det vi vil undersøge er, hvilke årsager (indenfor rammerne af vores projektbeskrivelse), den almindelige befolkning ligger til grund for, at unge mellem 18 og 25 år bliver hjemløse i Danmark i dag. Det er vores mål med denne undersøgelse. Vi finder det derfor ikke hensigtsmæssigt, at afdække *alle* tænkelige årsager hertil, men i stedet formulere ét spørgsmål, hvortil der er knyttet et antal svarmuligheder – et antal, der svarer til de årsager, som vi har valgt at undersøge, jf. bilag 3 for den endelige konstruktion af spørgeskemaet.

Skemaet skal udfyldes ved hjælp af afkrydsning – hvilket vil optimere arbejdet i forbindelse med databearbejdningen og efterfølgende pålideligheden i forbindelse med den generaliserbare konklusion. Dog skal der være en mulighed for, at respondenterne kan skrive en helt anden årsag på spørgeskemaet, såfremt vedkommende mener, at spørgeskemaet ikke er fyldestgørende.

Eftersom vores respondentgruppe ikke udelukkende udgøres af fagpersoner, der har et indgående kendskab til problemstillingen, skal spørgsmålet være meget præcist i dets

udformning. Desuden skal spørgsmålet "(...) kunne forstås på samme måde af alle respondenter".<sup>7</sup>

Hver svarmulighed skal kunne *nuanceres*. Vi mener ikke, at det er rimeligt at stille et spørgsmål, der sigter mod en tilkendegivelse, hvis ikke denne tilkendegivelse kan udtrykkes optimalt. Afkrydsningsmulighederne ved hvert svar har vi derfor bestemt til henholdsvis *ingen-lille-rimelig-stor*.

Det modvirker i øvrigt tvivlstilfælde og dermed *skævheder*, der måtte opstå i forbindelse med udfyldelsen og den efterfølgende bearbejdning af skemaet, idet respondenteren således ikke behøver at føle, at han/hun ikke kan tage stilling, fordi svarmulighederne ved f.eks. *ingen-stor* ikke er fyldestgørende. Ved en nuancering (opdeling i midterkategorier) øges motivationen måske hermed tillige i forbindelse med færdiggørelse af spørgeskemaet.

#### 3.3.4 Kvalitative interviews

Vi har også planlagt at udføre nogle kvalitative interviews. Formålet med disse er at tilvejebringe den nyeste viden omkring vores målgruppe – teoretisk viden såvel som praktisk viden opnået gennem andres praktiske sociale arbejde.

Det er vores hensigt at interviewe en medarbejder/bruger på henholdsvis *De Hjemløses Hus*, *Gaderummet* og afslutningsvist at interviewe professor Preben Brandt samt ansatte på *Tjekpunkt*.

Preben Brandt er professor i psykiatri og forfatter, formand for Rådet For Socialt Udsatte, samt daglig leder af Projekt Udenfor, der forsker i hjemløshed.

De Hjemløses Hus, Gaderummet og Tjekpunkt er alle væresteder for hjemløse - kun i Gaderummet findes der overnatningsmuligheder. Kun Tjekpunkt og Projekt Udenfor udfører opsøgende og omsorgsarbejde.

Vi mener, at vi ved at interviewe medarbejdere/brugere på de to førstnævnte institutioner, vil kunne få et indblik i, hvordan de hjemløses hverdag udfolder sig – primært gennem interviewdelen, men ligeledes via almindelig observation.

Preben Brandt besidder en stor mængde viden omkring årsager/konsekvenser osv. vedrørende hjemløshed. En viden, som han har fået gennem mange års forskning på området. Preben

<sup>6</sup> Thoams Harboe, "Indføring i samfundsvidenskabelig metode", kap. 9

<sup>7</sup> Thomas Harboe, "Indføring i samfundsvidenskabelig metode", kap. 9

Brandt er desuden dr.med. på en afhandling omkring hjemløshed blandt unge mellem 18 og 35 år.

Tjekpunkt arbejde meget på gadeplan og har dermed en stor indsigt i, hvordan de hjemløses hverdag udfolder sig, samt hvilke behov de eventuelt måtte have.

Jf. bilag 4, 5 og 6 for spørgeguides.

Vi anser forudgående metodevalg for relevant i forhold til vores problemformulering.

Desuden finder vi overvejelserne realistisk set i forhold til gruppens tid og ressourcer m.m.

### **3.4 Værdigrundlag**

Iris:

Mit værdigrundlag bygger på det menneskesyn, at mennesket fødes som et socialt væsen i en social verden, hvor vi livet igennem ønsker at være i kontakt med andre mennesker for at udvikle os. Fordi uden denne livsbetingelse frarøves det enkelte menneskes mulighed for at kunne udvikle sig til et unikt menneske og mister derved også at lære følelsen af at føle sig værdifuld.

Er man som barn vokset op med følelsen af ikke at være god nok/uønsket, ikke følt sig værdifuld, udvikles der et forvrænget selvbillede og lav selvfølelse. Disse oplevelser i ens barndom i forhold til andre børn og voksne er præget af mange nederlag. Dette er afgørende for, hvordan ens udvikling af selvfølelse/selvbillede vil være og i samspillet med andre vil det præge den rolle, man får i sit sociale netværk og skole. Ens grundlæggende basale tillid/mistillid er afgørende for, hvordan man copes tilværelsen/kriser livet igennem.

Hans:

Mit menneskesyn er skabt af den primære (familie) og sekundære (samfund) socialisationsproces gennem opvæksten og frivilligt socialt arbejde. Samfundssynet blev skabt gennem et aktivt foreningsliv og som forsørger. Her lærtes respekt for den til enhver tid gældende politik, solidaritetsfølelsen og ikke mindst samspillet mellem interesseorganisationer.

Gennem socialrådgiveruddannelsen får jeg den viden og de provokationer der skal til, for at kunne vurdere om mit menneske- og samfundssyn skal ændres i tråd med viden og tidens trend.

Mange af de redskaber, som jeg skal anvende i faget, indeholder de personlige værdier, som jeg finder basale i eget virke. To menneskesyn er udvalgt: Det holistiske<sup>8</sup> menneskesyn, hvor mennesket er en helhed bestående af et fysisk, psykisk, socialt og et åndeligt aspekt.

Mennesket har sin egen identitet og integritet, som er skabt i et kulturelt betinget fællesskab med andre mennesker. I dette fællesskab udvikler mennesket sig til stadighed.

Mennesket er unikt og enestående, men er grundlæggende afhængige af andre mennesker.

Det humanistiske<sup>9</sup> menneskesyn, som har sin livsanskuelse på at et menneske er ansvarligt, selvstændigt og ukrænkeligt. Mennesket har medbestemmelse og medindflydelse, træffer egne beslutninger og handler derefter i et samspil med andre mennesker.

Mit menneske- og samfundssyn og præsociale medmenneskelighed som ballast – kombineret med de to teoretiske menneskesyn – mener jeg, giver mig gode forudsætninger for at gå ind i projektet med unge hjemløse.

Heidi:

Jeg mener, at ethvert menneske er unikt, med de barriere og ressourcer de nu måtte have.

Alle mennesker er født som sociale individer med egne grænser i forhold til sig selv og andre.

Disse grænser skal udvikles i kontakten til mennesker, gennem familie, netværk og omgivelser.

Alle mennesker er ligeværdige og har ret til at få deres grundlæggende rettigheder opfyldt.

At den tilgængelige hjælp skal tage udgangspunkt i klientens evne, kompetence og ressourcer.

Allan:

Jeg mener, at visse betingelser skal være til stede, for at vi som mennesker kan eksistere og fungere på en bare nogenlunde tilfredsstillende måde.

Grænsen for, hvad der anses for at være absolut nødvendigt, varierer dog fra land til land og fra folkeslag til folkeslag. Det vil altså sige, at det i høj grad er omgivelserne samt de normer, der er en del af disse omgivelser, der definerer, hvornår betingelserne er til stede.

I nogen lande lever flertallet af indbyggerne uden at have et fast sted at bo. En bolig bliver ikke regnet for et nødvendigt gode, men som en luksus – et statussymbol.

Anderledes forholder det sig i Danmark. Vi har i Danmark en mentalitet, en lovgivning og desuden et klima, der fordrer en bolig. En bolig er i Danmark en nødvendig betingelse, for at vi kan deltage i samfundslivet på en tilfredsstillende måde.

<sup>8</sup> Pædagogisk grundprincip

<sup>9</sup> Mogens Hansen m.fl., "Psykologisk pædagogisk ordbog", s. / 7 /

Vi har hver især dog også en pligt til og et ansvar for, at tage vare om os selv. At prøve selv at gøre en indsats for at optimere vores levekår. I de tilfælde, hvor dette er umuligt, f.eks. på grund af misbrug, ledighed, sygdom og lignende, skal andre træde til.

#### 4. HJEMLØSHED I DANMARK

Hjemløshed er andet og mere end at mangle et sted at bo. Man kan være hjemløs på to måder:

At være *hjemløs* vil sige at mangle en fast personlig base, hvor man kan være sig selv, opbevare sine personlige ting, være sammen med sine venner og familie, føle sig hjemme.

Som hjemløs mangler man ofte et netværk. Man kan godt være hjemløs selvom man har et sted at bo. Dette er dog mest gældende for psykisk syge, hvor hjemmet bliver et fængsel.

Man kan også være *boligløs*. Når man er boligløs mangler man kun et sted at bo. I denne situation har man som regel ikke problemer ud over det at være uden en bolig.

Siden 1980'erne er der kommet meget mere fokus på hjemløshed i Danmark og op gennem 90'erne har bl.a. Socialforskningsinstituttet og Preben Brandt udgivet publikationer om emnet.

Den 4. december 2001 besluttede VK-regeringen at nedsætte et råd<sup>10</sup>, hvis opgave skulle bestå i at fungere som talerør for de svageste grupper i samfundet med Preben Brandt som rådets formand. Rådet For Socialt Udsatte er nedsat af socialministeren og helt uafhængig af Socialministeriet. Rådet bestemmer selv hvilke samfundsmæssige problemer, de vil arbejde med og hvilke råd og vurderinger, de vil komme med.

Rådet skal styrke indsatsen overfor de svageste grupper som f.eks. hjemløse, misbrugere, prostituerede og sindslidende.

**Rådets opgaver: At følge den sociale indsats overfor de svageste grupper, at stille forslag til en forbedret indsats overfor de svageste grupper. At stille forslag om, hvordan det civile samfund kan inddrages stærkere i det sociale arbejde. At udarbejde en årlig rapport om situationen for de svageste grupper. At være talerør for de socialt udsatte.**

Rådets medlemmer er personligt udpeget af socialministeren på baggrund af deres særlige indsigt og erfaring med udsatte grupper samt deres personlige erfaringer på de felter, som rådet skal beskæftige sig med. Der er en direkte kommunikation mellem råd og minister.

<sup>10</sup> <http://www.udsatte.dk/visside.asp?id=83>

Rådet består af 12 personer, som arbejder i vidt forskellige jobs. De erfaringer, de har herfra samt brugernes egne erfaringer er særlig nyttigt for rådet. Rådet vil være opmærksom på utilstrækkelige/manglende indsatser og gode nyskabende initiativer og udbrede dem til resten af landet. Rådet ligger meget vægt på, at deres kritik og forslag bygger på konkret viden og indsigt. Kommuner og amter vil få en kritisk dialogpartner, som både vil være medspiller og modspiller. En af opgaverne for rådet er at fungere som talerør for socialt udsatte grupper og filosofien er mange bække små, gør en stor å. Rådet har en aktiveringsplan for inddragelse af brugere, bl.a. i brugerpaneler, tematiske arrangementer og særligt udvalgte tilbud i hele Danmark og brugerbasar, som er en af aktiviteterne i foråret. Rådet vil finde en gruppe af unge, som kunne tænke sig at rådgive dem om de særlige problemstillinger, denne gruppe har. Det særlige ungepanel vil kunne give gode råd om indsatsen overfor unge mellem 15 og 25 år, som er en særlig socialt udsat gruppe med problemer af psykosocial karakter med misbrug og hjemløshed. Ifølge rådet og vores undersøgelser, jf. kap. 6<sup>11</sup>, vil ca. 11.000 mennesker i løbet af et år blive berørt af hjemløshed og størstedelen lever i storbymiljøer.

Ifølge rådet fungerer de frivillige organisationer som socialpolitiske aktører, der deltager i den socialpolitiske debat og derigennem bakker de socialt udsatte op. Ofte er befolkningens viden og forståelse farvet af fordomme og uvidenhed og rådet opfordrer stat, amt og kommune til aktivt at udarbejde kampagner for større forståelse og åbenhed. Modstanden mod at der bliver etableret f.eks. skæve huse til skæve eksistenser i ens nærmiljø bunder for det meste i fordomme og uvidenhed.

Rådet mener, at hvis udlicitering af offentlige opgaver også kommer til at ramme de sociale organisationer, går det ud over disses særlige rolle. Dvs. at private kan byde på opgaverne og de frivilliges sociale organisationers arbejde for socialt udsatte vil blive usikkert.

De frivillige organisationer, særligt idrætsorganisationer, arbejder også for at fremme integrationen af de socialt udsatte i form af idræts tilbud og det offentlige yder tilskud, direkte eller indirekte, ved at stille idrætsanlæg til rådighed. F.eks. har de hjemløse organiseret sig idrætsmæssigt og holder mesterskaber i fodbold.

Rådet foreslår at fortsætte med puljen *skæve huse til skæve eksistenser* og opfordrer samtidig regeringen til at stoppe deres planer om at sælge almenyttige boliger, da dette vil give uoverskuelige konsekvenser for de socialt udsatte grupper.

---

<sup>11</sup> Gruppens interview med Preben Brandt



Som alle andre er de socialt udsatte også afhængige af deres indkomst og størrelsen er af afgørende betydning for hvordan hverdagen/udfoldelsesmulighederne er i det almindelige samfundsliv. Omkring 90 % af de socialt udsatte er ifølge rådet på overførselsindkomst fra det offentlige. De overførselsindkomster, der er relevant for socialt udsatte er ifølge rådet: Førtids- og folkepension, arbejdsløsheds- og sygedagpenge, integrationsydelse og kontanthjælp. Det er kun få af de socialt udsatte, som modtager pension og integrationsydelse, men rådet mener, at antallet er stigende.

Folkepensionisterne blandt de socialt udsatte har fået den såkaldte ældrecheck gennem førtidspensionsreformen, som trådte i kraft 1. januar 2003. Rådet forventer også, at færre og færre vil få førtidspension, fordi kriterierne er blevet strammet i den nye pensionsreform og ydelserne er blevet hævet – svarende til højeste dagpengesats. På kontanthjælpsområdet er ydelserne derimod nedsat pr. 1. juni 2003.

Formen af hjemløshed forandrer sig og skifter karakter afhængig af historiens udvikling. Vi har haft lovgivning på området siden fattigloven fra 1708. Ligeledes er der lang tradition for at etablere institutioner fra tidligere tiders fattiggårde og arbejdsanstalter frem til vore dages moderne § 94 institutioner. Hjemløshed er derfor ikke noget nyt fænomen.

Typen af personer, der er/bliver hjemløse, har også ændret sig gennem årene. Tidligere var det typisk mænd i fyrrerne, som har mistet familie, job og hus, konkurs af selvstændig virksomhed og/eller alkoholmisbrug, man så som hjemløse. Eller lidt ældre personer med psykiatriske diagnoser, men disse går mest under kategorien posefolk.

Posefolk er den gruppe af hjemløse, som aldrig kommer på herberg og i varmetuer. De går alene rundt og taler aldrig med andre. Alle deres personlige ejendele bærer de rundt på i plasticposer (heraf navnet posefolk).

I vore dage er det en bredere gruppe, som bliver hjemløse. De hjemløse bliver yngre og yngre, der er også begyndt at komme flere kvinder, eller retter unge piger. Ligeledes er der begyndt at komme hjemløse, som har flygtninge-/indvandrebaggrund. I denne gruppe ser man også kvinder. De går dog ikke rundt i gaderne, men holder til på krisecentre for kvinder.

Går man ind og kigger på statistik fremgår det, at 7.974 forskellige personer benyttede en § 94 boform i 2002.<sup>12</sup>

<sup>12</sup> Den Sociale Ankestyrelse, Årsstatistik 2002, s. 29

En § 94 boform er herberg, forsorgshjem og pensionater. De kaldes § 94 boformer efter det lovgrundlag, de er oprettet efter (Servicelovens § 94). Den siger: *"Amtskommunen sørger for, at der er det nødvendige antal pladser til midlertidige ophold i boformer til personer med særlige sociale problemer, som ikke har eller ikke kan opholde sig i egen bolig, og som har behov for botilbud og for tilbud om aktiverende støtte, omsorg og efterfølgende hjælp."*

Mange af de 7.974 brugere kommer på § 94 boformen mere end en gang om året, da man har haft 18.902 indskrivninger i 2002. I nedenstående tabel (5.1) fremgår den faktiske alder og køn på de 7.974 forskellige brugere, som benyttede boformen i 2002.

Brugere af boformer efter servicelovens § 94 i 2002

Tabel 5.1. Antal brugere fordelt på køn og aldersgrupper.

Brugernes alder	Mænd	Kvinder	Brugere i alt	
			Antal	Pct.
- 17 år	31	25	56	1
18 - 19 år	72	49	121	2
20 - 29 år	932	459	1.391	17
30 - 39 år	1.718	523	2.241	28
40 - 49 år	1.829	539	2.368	30
50 - 59 år	1.070	296	1.366	17
60 - 66 år	269	53	322	4
67 år og derover	89	20	109	1
<b>Brugere i alt</b>	<b>6.010</b>	<b>1.964</b>	<b>7.974</b>	<b>100</b>

Kilde: "Brugere af botilbud efter Servicelovens § 94 - Årsstatistik 2002"

Når man ser på hjemløshed i Danmark, er det vigtigt at holde sig for øje, at hjemløse fra andre lande opfatter Danmark som et "smørhul" og derfor kan man i statistikken se, at boformen også benyttes af udlændinge. Det gælder også for den unge gruppe - det kunne vi ved selvsyn se, da vi besøgte Gaderummet (der var en hel del svenskere denne dag).

**Tabel 5.2. Antal indskrivninger 2002, opgjort efter brugerens statsborgerskab.**

	1. jan. 02	1. kvrt.	2. kvrt.	3. kvrt.	4. kvrt.	Hele året	
	Antal	Antal	Antal	Antal	Antal	Antal	Pct.
Dansk	1.780	3.380	3.168	3.497	3.403	15.228	81
EU/Norden	35	46	73	60	51	265	1
Andet	212	169	190	200	154	925	5
Uoplyst	628	491	455	467	443	2.484	13
<b>I alt</b>	<b>2.655</b>	<b>4.086</b>	<b>3.884</b>	<b>4.224</b>	<b>4.051</b>	<b>18.902</b>	<b>100</b>

"Andet" omfatter statsborgere fra lande uden for EU og Norden - samt personer, der er statsløse. Baseret på *datasæt 6: indskriv.*

Kilde: "Brugere af botilbud efter Servicelovens § 94 – Årsstatistik 2002"

Det er primært København og Frederiksberg kommuner, der har udenlandske brugere af boformen. De har tilsammen 20 % med andet statsborgerskab end dansk, nordisk eller europæisk i øvrigt.

Man kan blive optaget i en § 94 boform på to måder: Via selvhenvendelse eller via henvisning fra offentlig forvaltning. 51 % af alle indskrivninger skete via selvhenvendelse, 8 % er henvist af socialforvaltningen, 8 % er henvist fra anden boform, 3 % fra somatisk og psykiatrisk hospital. Ved de resterende 30 % er henvisningsmåden uoplyst. I den forbindelse har boformens beliggenhed en stor betydning, der er nemlig færre selvhenvendelser i hovedstadsområdet. Hvorimod 31 % bliver henvist fra socialforvaltningen i samme område.

Ud af de 18.902 indskrivninger, der var i år 2002, modtager 39 % kontanthjælp – jf. Lov 455 af 10. juni 1997 § 25. Kontanthjælpen udgør for vores målgruppe (unge hjemløse fra 18-25 år) 50 % af samme takst gældende for modtagere over 25 år. 23 % modtager social pension – jf. Lov 217 af 16. maj 1984 § 16. Hvis man ser på boformens beliggenhed i denne henseende, er det over halvdelen, der får kontanthjælp i hovedstadsområdet. Hvis man kigger på antallet af sociale pensioner, er antallet ca. 10 % lavere for hovedstadsområdet end for de øvrige kommuner.

## 5. HVOR SER MAN DE HJEMLØSE

I dagens Danmark ser man mest de hjemløse i de store byer som København, Århus og Odense, og det er der en god grund til: Det er nemmere at overleve i disse byer, det er lettere at finde madrester (og små butikker, der sælger billige måltider) og der er større mulighed for at tigge sig til penge og andre goder.

De hjemløse har nemmere ved at være "usynlige" blandt mange mennesker og det er i høj grad i storbyerne, der er varmestuer og herberg. Ikke usynlige på den måde, at man ikke ser dem, for det gør man i høj grad, men da udstødte grupper gerne "holder sammen", så bliver det et almindeligt syn i storbyerne. Denne udstødte gruppe tilhører på den måde nærmest en subkultur for sig selv.

Der er dermed også en større tolerance blandt byboere overfor "de anderledes" end blandt provinsboere.

Men, men, men, det er svært for de hjemløse at bo i storbyen.

Bl.a. er boligområder i København ved at afspærre med gitterporte for at holde hjemløse og andre uønskede personer borte.

Kommunen er også begyndt at røre på sig i forhold til at skille sig af med de hjemløse – de er begyndt at forny lejlighederne og sælge ud af almennyttige boliger.

Det er heller ikke længere muligt for de hjemløse at opholde sig på stationerne om natten – de bliver smidt ud.

Erik Bennet – formand for nærudvalget for Storkøbenhavn og tidligere hjemløs – skriver:

*"Vi må desværre indse, at vores samfund med denne udvikling er ved at blive ligesom det amerikanske, hvor det i mange år har været almindeligt, at de rige samler sig i ghettoer, hvor de med vagter, hunde og pigtråd beskytter sig mod de fattige"*<sup>13</sup>

Men hjemløshed eksisterer dog ikke kun i storbyerne. Man kan som beskrevet tale om de synlige og de usynlige hjemløse. Det er i høj grad et storbyfænomen, men "det er imidlertid en fejlslutning at tro, at der ikke findes udstødte i landkommuner og i mindre kommuner. Det gør der, men de er blot mindre synlige og i nogle tilfælde helt usynlige."<sup>14</sup> F.eks. bor der hjemløse på herberger og forsorgshjem i mindre kommuner. De er nærmest usynlige for lokalsamfundet, men de eksisterer dog stadig.

<sup>13</sup> Udleveret materiale ved interview i De hjemløses Hus

## 6. FELTARBEJDE

### 6.1 De hjemløses Hus

Vi blev modtaget af Rene og Christian. En times tid senere kom Chopper.

Rene er en fhv. hjemløs, som nu arbejder i huset og Christian er ansat som leder på stedet.

Chopper er hjemløs, men arbejder også i huset, hans løn består af et månedskort til bus og tog.

Rene startede med at fortælle sin livshistorie, som kort fortalt er følgende:

Rene er 37 år, han er skilsmissebarn, boede hos sin mor og stedfar. I hjemmet blev han udsat for psykisk vold og seksuelle overgreb. Her 25 år efter går han stadig til psykolog pga. overgrebet.

Rene er godt begavet. På et tidspunkt kom han ind på Teknisk Skole, hvor det viste sig, at han var rigtig god til at lave tegninger. Han var dog så uheldig at løbe ind i en lungebetændelse og efterfølgende bihulebetændelse. Dette medførte, at han pga. for højt sygefravær blev smidt ud af skolen. Det viste sig siden, at kommunen havde glemt at give skolen besked om hans sygdom, men da var det desværre for sent.

Denne bortvisning var det, der fik læsset til at vælte for Rene og han gik psykisk ned.

Pga. psykiske problemer og de seksuelle overgreb har Rene haft svært ved at fastholde et job og en bolig og har i ca. 7 år været hjemløs, men er det ikke mere. I dag arbejder han i "De hjemløses Hus" som underviser/foredragsholder.

Chopper startede også med at fortælle sin livshistorie:

Chopper kommer oprindelig fra Ungarn. Der boede han til han var 8 år under et meget kommunistisk styre. Han boede sammen med sine forældre og en tvillingebror.

Hans far var meget voldelig og moren og de 2 drenge måtte forlade hjemmet. I skolen havde Chopper også store problemer, da han er venstrehåndet og det var strengt forbudt at skrive med venstre hånd under kommunismen.

Da Chopper kom til Danmark som 8 årig boede han i starten hos sin onkel, men da det ikke gik kom han i familiepleje. Da det danske samfund var meget anderledes end det han kendte, havde han svært ved at indordne sig. Dette medførte mange sociale problemer. Chopper siger selv, at han har levet på gaden det meste af sit liv. I dag bor han stadig på gaden og ryger lidt hash. Han arbejder som frivillig i "De hjemløses Hus" sammen med Rene.

Rene og Choppers redegørelse omkring hjemløshed:

---

<sup>14</sup> Tina Ussing Bømler, "Når samfundet udstøder", s. 84

Rene: Dårlig opvækst i barndommen, har senere i livet svært ved at håndtere tilværelsen og kommer ud i misbrug.

Chopper: Man tager det, man oplever i barndommen og gennem opvæksten ind i voksenlivet. Mistillid og udsathed gør, at man bevæger sig "indenfor egne love" for at overleve. Chopper forklarer, at fysisk og psykisk vold i barndommen gør, at de unge har svært ved at klare sig i hverdagen. Det medfører, at de bliver udstødte og marginaliseret, hvorefter de ofte søger trykthed og identitet med ligesindede mennesker.

Chopper er af den erfaring, at unge hjemløse mellem 18 og 25 ofte har familierelationer.

Lovgivningen gør det ikke let at være hjemløs.

Indtil for fem år siden "tabte" 80 % af de hjemløse den lejlighed, som de fik tildelt. Det skyldtes, at København Kommune kun havde to boligrådgivere, som dengang havde 15.000 hjemløse at håndtere.

I dag er der boligrådgivere i samtlige forvaltninger i KBH, hvilket gør, at antallet af "tabte" lejligheder er faldet.

Boligrådgiveren går ind i en dialog med den hjemløse og hjælper hende/ham med at tilpasse sig efter et længere liv "på gaden".

Livet som hjemløs er dyrt. Det koster kr. 300 at skaffe de almindelige fornødenheder (set i forhold til, at man som hjemløs skal købe sig til al ting (mad og drikke, bad/toilet osv.)). Og så skal det tages med i betragtning, at der ikke er tale om misbrug af nogen slags. I så fald er det et helt andet beløb, der er tale om.

Christians redegørelse omkring emnet hjemløshed:

Er ansat som leder og er uddannet som socialpædagog.

Institutionen har til formål at fungere som organiseret hjælp til hjemløse.

Efter et år evaluerede man indsatsen for de hjemløse. Her gik det op for personalet, at stedet mere og mere blev brugt som et "værested", som praktiserede passiv omsorg, som virker stigmatiserende og nedværdigende.

Nu er det overordnede formål med stedet at stimulere brugerorganisering, som handler om at støtte hjemløse, så de får en tålelig tilværelse.

Antallet af hjemløse i KBH antages at være mellem 6.000–6.500. Tallene kommer fra Kommunernes Landsorganisation, Socialministeriet og Socialforskningsinstituttet.

Der er en stigning af yngre hjemløse, som udgør 5 % af husets brugere.

Brugerne af huset er overvejende mænd, men man har relativt mange kvinder, set i forhold til andre steder.

Der er flest danskere, men der er en stigning i antallet af danskere med anden etnisk baggrund.

De overordnede perspektiver, der ligger til grund for hjemløshed;

- Social arv; dårlig opvækst – kan give et dårligt ungdoms- og voksenliv
- Individualiseringsprocessen; modsat tidligere, er det mere overladt til den enkelte at skabe sin tilværelse og sin identitet.
- Psykologiske vilkår; jo mindre psykisk overskud, jo mere udsat.
- Udstødningsmekanismerne arbejder hurtigere nu; kan man ikke leve op til de krav, som samfundet, gruppen og omgivelserne stiller til den enkelte – omkring arbejde, bolig osv. – sker udstødningen hurtigt.

## 6.2 Gaderummet – Nørrebrogade 56<sup>4</sup> - KBH

Er et værested for hjemløse, hvor bofunktionen er overnatning som kommunen finansierer. Organisation i huset er ”flad” og driften klares af fire ansatte og frivillige, som også laver opsøgende arbejde.

Der har tidligere været tilknyttet en socialrådgiver – i dag er der socialpædagoger.

Brugerne består mest af mænd – omkring 70 % og der er få med anden etnisk baggrund, men blandt disse er der mange unge fra andre nordiske lande. Der kommer ca. 50 nye til hvert år.

Registrering af brugerne forekommer ikke.

Forskellige problemer peger på grunden til at brugerne er hjemløse;

- Arbejdsløshed
- Social arv
- Økonomiske problemer

Huset fungerer som en slags ”mellestation” og der er stadig kontakt til de unge, der har været i huset. Der laves varm mad to gange om ugen og der er fællesmøder en gang imellem.

Konsekvensen af kommunens salg af boliger synes ikke at have nogen indflydelse på antallet af brugere af huset.

### 6.3 Preben Brandt (Projekt Udenfor)

Ifølge referatet fra interviewet, fortæller Preben Brandt, at særligt tre faktorer gør sig gældende for vores målgruppe:

1. Særlige adfærdsformer/problemer, der skyldes:
  - a. Dårlig socialisering i opvæksten, som medfører en dårlig internalisering af normer og kultur fra det omkringliggende samfund.
  - b. Misbrug
  - c. Andet, der gør, at man ikke kan cope tilværelsen.
2. Individualisering i samfundet.
  - a. Før havde det nære miljø ansvaret for de svage medborgere. Nu er det mere overladt til den enkelte at klare sig selv, hvormed flere hurtigere "falder igennem".
3. Samfundet er blevet mere effektivt, hvilket stiller større krav til den enkelte.
  - a. Den enkelte skal være mere stabil, man skal have egenskaber og det kræver mere at få en bolig.
  - b. Bolig- og arbejdsmarkedet kræver meget af den enkelte.

Preben Brandt understregede, at jo flere af ovenstående indikatorer, jo større risiko for hjemløshed. Før skulle de være til stede i lang tid, nu i kort tid – hvilket ofte rammer de unge. Er man ung og har problemer, kan man ikke håndtere samfundet. Den teknologiske udvikling har desuden afskaffet mange af de jobs, som gjorde det muligt at få arbejde uden uddannelse. Det har ikke gjort det lettere for samfundets udsatte, at finde en mulighed til at klare sig.

Brandt stillede os følgende spørgsmål, som vi ikke kunne besvare:

"Hvor mange i aldersgruppen 18–25 år vil risikere at opleve hjemløshed, inden de fylder 30?"

Brandt fortæller videre, at der i København i 1992 fandtes 77.000 personer mellem 18 og 35 år. Af dem oplevede 1 % indenfor et år at blive hjemløs.

I dag er situationen en ganske anden. I aldersgruppen 18–25 år bliver 2-3 % af hver årgang hjemløs indenfor de næste 7 år.



Til vores spørgsmål omkring regeringens boligpolitik og om den har nogen indflydelse på de unges boligsituation, svarer Preben Brandt, at salget af lejligheder ingen indflydelse har på de unges boligsituation.

Han pointerede, at regeringens boligpolitik heller ikke har noget med boligsituationen at gøre for de hjemløse. Det er regeringens måde at håndtere fattigdom på, der har den største indflydelse.

Han nævnte, at en anden grund til at det er sværere at få en lejlighed i dag, er fordi man vil undgå ghettodannelser for de svage i samfundet. Derimod har man ikke noget imod ghettodannelser for de ældre og velhavende.

Samfundet har fået mere forståelse for problemet med hjemløshed, men der er mindre solidaritetsfølelse for problemet.

Der er en stigning i antallet af kvinder med anden etnisk baggrund, som kommer på krisecentrene.

På § 94-institutionerne er der få kvinder, men mange mænd fra Grønland og Afrika.

#### **6.4 Tjekpunkt**

En stor del af arbejdet er opsøgende, dvs. på gadeplan. Dog er der lokaler, der er åbne om aftenen, hvor de unge hjemløse kan hvile sig, få noget at spise, snakke osv. Der er ikke nogle krav om, at de skal bære deres tallerkner ud efter at de har spist, ligesom det heller ikke forventes, at de vasker op e.l. Fokus i arbejdet er dermed lagt på omsorg og "næstekærlighed".

I den forbindelse uddeler de ansatte f.eks. kondomer, information omkring herberger, væresteder osv., når de går på gaden.

Målgruppen er unge under 20 år, men ældre vil ikke blive afvist.

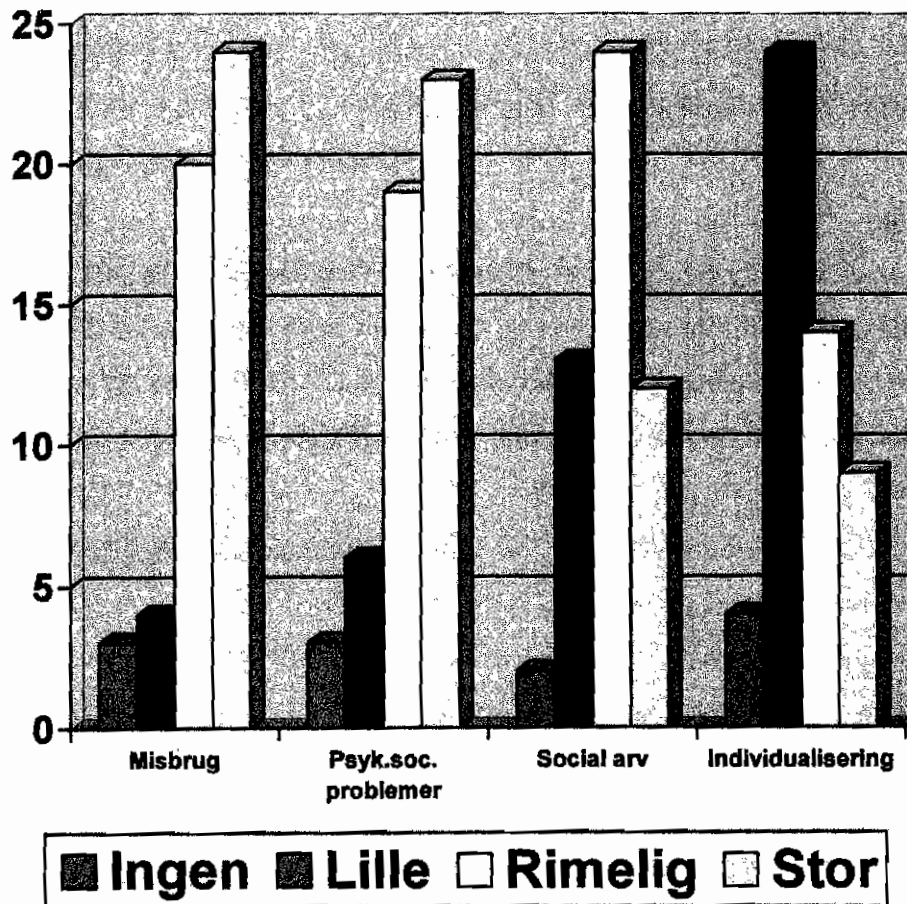
Et vigtigt element i arbejdet er desuden "brobygning" mellem den hjemløse og forskellige institutioner. På Tjekpunkt hjælper man således den hjemløse med at skabe/genskabe kontakt med relevante institutioner. Det kunne være socialforvaltningen, kriminalforsorgen, skole osv.

På Tjekpunkt har man hvert år kontakt med ca. 200 hjemløse og 50-70 af dem er nye, resten gengangere. De fleste er unge piger. Ens for dem alle er, at de har problemer ud over et manglende sted at bo (misbrug, prostitution osv.). Fællesnævneren er en hård barndom. De ansatte udgøres p.t. udelukkende af pædagoger. Tidligere har der også været socialrådgivere. Det er "tilfældigt" hvilken uddannelsesbaggrund, de ansatte har.

De interviewede pædagoger var af den opfattelse, at samfundet generelt er ligeglad med denne gruppe af marginaliserede/udstødte.

### 6.5 Bearbejdelse af spørgeskemaundersøgelse

Vi har sammenfattet vores resultater i nedenstående diagram. Det bekræfter vores hypotese vedrørende befolkningens opfattelse omkring årsager til hjemløshed. Der er altså blandt den almindelige danske befolkning en udbredt opfattelse af, at det især er de traditionelt behandlede årsager som misbrug, psykosociale problemer samt social arv, der er årsag til, at unge i dag bliver hjemløse.



Anm.: Antal svarpersoner: 51. Spørgsmålet var: "Hvor stor betydning tror du følgende årsager har i forhold til hjemløshed blandt unge mellem 18-25 år?"

Undersøgelsen blev foretaget i det indre København d. 5. april 2004. Respondenterne var tilfældigt udvalgte ved direkte/personlig henvendelse.

Af andre mere specifikt angivne årsager til, at unge i dag bliver hjemløse, blev følgende påført spørgeskemaet (tallet i parentes angiver, hvor mange der påførte den respektive årsag som mulighed):

- Skolevæsnet/for store boglige krav (2)
- Stor tilgang til offentlige institutioner i en meget tidlig alder (1)
- Mangel på billige boliger i storbyen (3)
- Manglende netværk til at erstatte familien (1)
- For lidt selvværd (1)
- Svaghed (1)
- Svært ved at indordne sig i samfundet (2)
- Stædighed (1)
- Stolthed (1)

## **7. BAGGRUNDSFAKTORER I FORBINDELSE MED HJEMLØSHED**

For at forstå, hvad det er for faktorer, der har gjort, at hjemløse tidligt i deres liv har "valgt" gadelivet, er det nødvendigt at inddrage relevant teori om hvilke konsekvenser en "tidlig skade" kan have for det enkelte menneske livet igennem.

Vi finder det derfor hensigtsmæssigt at introducere og beskrive (gøre rede for) nogle teorier, definitioner, nøglebegreber osv., der er relevant i forhold til vores problemstilling. Disse vil blive inddraget under selve analysedelen (kap. 8+9).

Vi vil også i dette kapitel beskrive det senmoderne samfund i relation til socialisering, individualisering og social kompetence.

### **7.1 Tilknytning og adskillelse**

Psykoanalytikeren J. Bowlby er banebrydende i forskning om børns tilknytning og adskillelse. Bowlby opererer med tre tilknytningsmønstre, der her tendens til at fortsætte i voksenalderen. Han kalder disse tilknytninger for de sikre baser:

Det trygge, sikre tilknytningsmønster (tør udforske).

Det ængstelige, klæbende tilknytningsmønster (tør ikke udforske).

Det ængstelige, svage og undvigende tilknytningsmønster (bliver ofte afvist, ingen at knytte sig til).<sup>15</sup>

Ifølge Spitz og Bowlby er barnets reaktioner på at blive forladt følgende: Protest, fortvivlelse og frakobling.

Bowlbys teorier bygger på følgende hypoteser: Vi mennesker er biologisk disponeret for tilknytningsadfærd, sådan at vi vil søge nærhed hos bestemte mennesker, når vi føler os utrygge, bange osv.

Tillid til tilknytningsfiguren opbygges i barndommen og ungdommen og fortsætter rimeligt stabilt gennem livet. Især tiden fra 6 mdr. til 5 år er vigtig.

Den måde forældrene møder eller evaluerer barnets tilknytningsadfærd på, er bestemmende for dets reaktion på tab.

Ud fra Piagets teori vil mennesket forsøge at mestre vanskelige situationer ud fra dets forudsætninger. Psykoanalytiker Erik Eriksons teori om tillid/mistillid spiller her en stor rolle – Anthony Giddens opfatter denne sikkerhed som en emotionel vaccination mod eksistentiel angst.<sup>16</sup>

Tab læderer vores følelse af samhørighed og tilknytning til andre.<sup>17</sup> Når den basale tillid er svækket, er det svært at tage afsked og svært at tage imod nye kontaktpersoner. Bowlby og Erikson giver med deres teorier en god forklaring på, hvorfor det er så belastende at miste tilknytningen. Angsten for at blive forladt – angsten for adskillelse.

Når børn adskilles permanent eller midlertidigt fra familien, indebærer adskillelsen varierende grad af smerte, fortvivlelse, angst og sorg.<sup>18</sup>

Børn reagerer anderledes end voksne, når de kommer i en krisesituation. Børn sørger, men går ikke i krise. Ved adskillelse/tab af betydningsfulde personer sørger barnet. Barnet stilles overfor begivenheder, som det skal forholde sig til. Dette sker ikke uden smerte.<sup>19</sup>

Modsat til Bowlbys tilknytning og adskillelse har Erikson 8 udviklingstrin. De otte trin i Eriksons udviklingsteori bygger på den opfattelse, at individet i hver af disse livsstadier vil blive konfronteret med en fremtræden konflikt. Den måde konflikten løses på er afgørende for hele den videre personlighedsudvikling. Erikson bruger begrebet grundlæggende tillid (fra eng. basic trust).

<sup>15</sup> Marianne Davidsen-Nielsen m.fl., "Den nødvendige smerte", s. 39f

<sup>16</sup> Anthony Giddens, "Modernitet og selvidentitet", s. 54

<sup>17</sup> Marianne Davidsen-Nielsen m.fl., "Den nødvendige smerte", s. 41

<sup>18</sup> Kari Killén, "Omsorgssvigt er alles ansvar", s. 483

<sup>19</sup> Mogens Brørup m.fl., "Den nye psykologihåndbog", s. 374

Eriksons udviklingstrin (vi har af hensyn til relevansen udeladt de sidste to udviklingstrin. Det er således de seks første stadier, der er af betydning i forhold til vores målgruppe):

#### 1. stadie:

Tillid er en tilstand, der giver det lille barn livslyst og mod på at udvikle sig.

Den gode psykiske fornemmelse kommer af barnets oplevelse af, at dets behov bliver imødekommet. At den, som giver omsorgen er den samme og til at stole på – det er tryghed. Har barnet udviklet denne grundlæggende tillid til sig selv og verden, er det klar til at slippe moderen af syne. Modsat grundlæggende tillid er mistillid. Mistilliden udspringer af, at barnet er blevet udsat for en række voldsomme svigt, brud, som ryster det i dets grundvold.

#### 2. stadie. Ca. 1-3 år:

Den eksistenskrise, barnet skal gennemleve, benævnes selvtillid kontra skam og tvivl. Forældrene skal formidle støtte til barnet, så det får handlemuligheder. Balancen ligger mellem udvikling af selvtillid ved at sætte de rigtige grænser og udvikling af skamfølelse ved at sætte for snævre/manglende grænser. Findes den rigtige balance, betyder det vækst i barnets psykiske og fysiske identitet. Barnet tror på sig selv – har selvværd.

#### 3. fase. 3-5 års alderen:

Den eksistenskrise, barnet skal gennemleve, benævnes initiativ kontra skyldfølelse. Barnets initiativ, nysgerrighed og dets evne til at løse problemer udvikles med omgivelsernes støtte og muligheder for udforskning af livet. Barnet skal lære at finde sin rolle som et bestemt individ med en identitet. Det skal udvikle en følelse af moralsk ansvar. Dette fører til dannelse af barnets superego, som har "*(...) funktion at afstikke den rette vej for individet.*"<sup>20</sup> Varierende fra kultur til kultur. Såfremt disse kvaliteter udvikles i barnet, vil det få en følelse af målbevidsthed og initiativ.

#### 4. fase. 6-12 år:

Den eksistenskrise, barnet skal gennemleve, benævnes driftighed kontra mindreværd. Barnet skal opleve, at det er spændende at lære og at kunne fremstille noget i tæt samarbejde med andre, så det herigennem opnår følelsen af kompetence.

<sup>20</sup> Bo Møhl m.fl., "Den nye psykologihåndbog", s. 21

Barnet begynder at føle kompetence og konstruktiv foretagsomhed gennem de krav, som der stilles på institutionerne, som det lærer at håndtere.

Gennemleves krisen utilfredsstillende, udvikler barnet en fremmedfølelse over for sig selv og sine opgaver, der igen kan føre til følelse af mindreværd og utilstrækkelighed.

Konkurrencementalitet, indlæringsproblemer, mobning, skulking m.m. kan udvikle en kommende taber-løbebane, en slags "negativ identitet".

#### 5. fase:

Ungdomsperioden svarende til puberteten. Den eksistenskrise, der skal gennemleves her er identitet kontra identitetsforvirring eller negativ identitet.

Den unge skal finde sig et ståsted i denne verden. " Hvem er jeg?" At være i harmoni. En sund udvikling og identitet opnås, når individet får mulighed for at skabe sig en helhed af de forudsætninger og af den identitet, der blev udviklet gennem de forrige stadiers eksistenskriser.

#### 6. fase:

Tidlig voksenalder. Den eksistenskrise, individet skal gennemleve, benævnes intimitet eller fortrolighed kontra isolation.

Den unge voksne bliver integreret i arbejdslivet, finder en partner og tør involvere sig, så der opnås en identitetsfølelse af kærlighed og vækst<sup>21</sup>.

Ifølge Erikson udvikler vi os livet igennem. Udviklingen foregår gennem kriser, som løses i forhold til livsfaserne. Kriserne skal løses i bestemt rækkefølge og den måde, det enkelte individ løser krisen på, er afgørende for den videre personlighedsudvikling og identitet.

Ifølge Erikson er det meget svært at løse tidligere kriser senere i livet på en tilfredsstillende måde. Erikson siger, at socialt afvigende adfærd og identitetsforstyrrelser som grundlægges tidligt i livet, er en større trussel mod personligheden, fordi den er sværere at rette op på end forstyrrelser, der opstår senere i livet.

Erikson opsummerer menneskets liv i otte faser med hver sin krise og udviklingsopgave.

Hvert led i udviklingen bygger ovenpå den foregående, så den måde, de tidligere udviklingsopgaver blev løst på, er afgørende for hvordan de efterfølgende udviklingsopgaver

<sup>21</sup> Mogens Brørup m.fl., "Den nye psykologi håndbog", side 36.

løses. Man bærer hele tiden sin livshistorie med sig og tidligere fasers kernekonflikter kan livet igennem dukke op under aktuelle begivenheder, alt efter hvordan de i sin tid blev løst.

Erikson, Giddens og Bowlby er enige om, at den grundlæggende tillid er afgørende for hvordan det enkelte menneske opfatter mennesker, livet og verden.

Ifølge Erikson foregår ens udvikling hele livet, gennem kriser, som skal løses i forhold til livsfaserne. Bowlby opererer med 3 tilknytningsmønstre: Protest, fortvivlelse og frakobling. Giddens ser grundlæggende tillid som eksistentiel vaccination. At fundamental tillid fungerer som afskærmning.

Ifølge Freud er forsvarsmekanismer psykens immunforsvar. Forsvarsmekanismer er jeg'ets kamp mod pinlige eller utålelige forestillinger. Forsvarsmekanismer er hjælpemidler som jeg'et benytter sig af i sine f.eks. neuroseførende konflikter.

Hvilken forsvarsmekanisme, der aktiveres hos det enkelte individ, afhænger af individets modenhed, identitet, tiltro til sig selv og omverden<sup>22</sup>.

Coping, mestrning, tackling.

Coping er de strategier og fremgangsmåder, en person eller familie anvender for at klare nye eller truende livssituationer. Det vurderes i forhold til hvor fleksibelt personen eller familien reagerer, betinget af livserfaringer<sup>23</sup>.

Med coping menes adfærdsmæssige og/eller mentale reaktioner på belastninger, trusler, tab og udfordringer. Belastningerne kan være i forhold til omgivelserne eller i personen selv. Coping kan være forebyggende (f.eks. undlade smør på sit brød for undgå blodpropper), problemløsende (f.eks. at gå til terapi pga. af ægteskabelige problemer) eller lindrende (f.eks. drikke alkohol eller indtage piller for at dulme en sorg).

Som skrevet er coping et uhyre centralt og meget bredt begreb. Jo mere fleksibelt individet kan anvende de forskellige copingstrategier (forsvarsmekanismer), jo mere ro får jeg'et til sine aktiviteter og det forstærker personligheden<sup>24</sup>.

Coping som en dynamisk proces er personens tilpasning til belastninger, trusler eller udfordringer. Coping er en proces med mange faser, hvor man, afhængig af situationen, skifter fra den ene reaktionsmåde til den anden. Processen er bevidst og personen vurderer,

<sup>22</sup> Mogens Brørup m.fl., "Den nye psykologi håndbog", side 35.

<sup>23</sup> Psykologisk pædagogisk ordbog side 236.

<sup>24</sup> Bjørn Evald Holstein m.fl., "Medicinsk sociologi", s. 28.

hvad der er på spil og hvilke handlingsmuligheder, der forligger og på det grundlag vælges en copingform.

Coping karakteriseres på forskellige måder, f.eks.:

1. problemfokuseret coping, der søger at løse problemerne
2. emotionsfokuseret coping rettet mod at kontrollere eget stress og egne følelsesmæssige reaktioner.

Børns umiddelbare reaktioner på sorg: Chok og vantro, forfærdelse og protest, apati og lammelse og fortsættelse af sædvanlige aktiviteter.

Børns sorgreaktioner på længere sigt: De ændrer adfærd, gråd, angst, stærke minder, søvnforstyrrelse, tristhed, længsel og savn, irritabilitet, vrede og opmærksomhedskrævende adfærd, skyld, selvbefredelse og skam, skolevanskeligheder og fysiske gener.

Børn har en umiddelbarhed til at gå ind og ud sorgfølelser, så det ind imellem kan virke upåvirket af situationen. Uanset alder ser børn, hvad der foregår og forstår det ud fra dets alders- og udviklingstrin. Det er meget vigtigt at følge børnenes sorg, da der er risiko for fejludvikling, hvis ikke barnet/den unge hjælpes gennem sorgen.<sup>25</sup>

En uafsluttet sorg over forældresvigt i barndommen kan inficere voksenlivet og udsættes man senere i livet for tab, er der risiko for at udvikle komplicerede sorgreaktioner. Barnet skal i en langsom proces nærme sig omgivelserne og opdage verden. Får barnet lov til at gentage sine handlinger, lærer det verden at kende i sit eget tempo og dette bliver en måde at forholde sig til livet på. Sker det modsatte, at barnet forholder sig til verden tidligt, baseret på, at omgivelserne bevæger sig *ind på* barnet, vil barnet opleve, at disse tilnærmelser ikke har noget med barnets behov at gøre. Gentager dette mønster sig igen og igen vil barnet trække sig væk fra kontakten – fra livet – med oplevelsen af ikke at blive mødt og forstået. F.eks. to måneder gammel: Er passiv og stille. Reagerer ikke eller kun svagt ved kontakt. Første leveår: Viser ukritisk adfærd, f.eks. alt for hurtig kontaktetablering med fremmede, forsinket udvikling – især sprogligt, kan ikke omsætte sanseindtryk, f.eks. føle lugtoplevelse af et synsbillede. Barnet har et svagt jeg, er dårligt integreret, f.eks. fremtræder kaotisk, strukturløst, er stærkt afhængig af den struktur, miljøet skaber.

<sup>25</sup> Marianne Davidsen-Nielsen m.fl., "Den nødvendige smerte" s. 192



Barnet skal lære, at man gør bestemte ting, med en bestemt voksen, i en bestemt rolle, på et bestemt tidspunkt og på et bestemt sted.<sup>26</sup> Dette er vigtigt, da barnet ellers kan få problemer senere i livet, f.eks. i forbindelse med den sociale arv, hvilken vi vil gøre rede for i næste afsnit.

## 7.2 Den sociale arv

Begrebet social arv er blevet voldsomt diskuteret af både tilhængere og modstandere.

Begrebet social arv blev skabt af børnepsykiater Gustav Jonsson. I 1997 påviste han, at der er tale om et familiemønster, som går igen over flere generationer. Med social arv menes der tilegnelse af viden, holdninger og personlighedstræk gennem opvækstmiljøet; barnets overtagelse af forældrenes personlighedstræk og hermed udfoldelsesmuligheder.<sup>27</sup> Gustav Jonsson ser familiemønstrene som både en social og biologisk arv. Den sociale arv blev derefter et hedt diskussionsemne, hvor Morten Ejernæs vil have afskaffet begrebet fordi det efter hans mening kunne opfattes som om belastningerne automatisk overføres fra generation til generation. Ifølge Jonsson kan der være tale om arv af både ressourcer og belastninger i et barns opvækstmiljø, hvilket har betydning for, hvordan det går barnet senere i livet.<sup>28</sup>

Ifølge bogen *Børn og den nye sociale arv* er det spæde barn afhængig af forældrenes evne til at passe det. En afgørende rolle for barnets udvikling er, at det oplever tryghed og velvære. At barnet knytter sig til mennesker og verden og udvikler en grundlæggende tillid til livet. I et til to års alderen lærer barnet at snakke, tage tøj på, smide med ting og blive renlig – barnet udvikler selvstændighed. I denne alder kan tegn på eventuel forsinket udvikling ses ved øget sygelighed, går og taler for sent, dårlig motorik og forsinket social udvikling. Tre til seks års alderen er en vigtig udviklingsperiode. Barnet skal have en tryk tilknytning til forældrene, en sikker base, hvorfra det udforsker verden omkring sig. Det er også den model vi lever resten af livet efter.<sup>29</sup> Tilknytningsadfærden gør, at man bliver i stand til at have en tæt kontakt til et andet menneske og dette gør personen bedre rustet til at klare verden. Tilknytningsadfærden viser sig især når vi er bange, udmattede eller syge og hvor vi skal beroliges/trøstes og trænger til omsorg. Derved får vi en stærk følelse af sikkerhed, når vi ved, at ens omsorgsperson vil give os omsorg, kærlighed og trøst. Hvis tilknytningsadfærden skal forstås som en grundlæggende sikkerhed, er det indlysende, at det vil få alvorlige konsekvenser, hvis den ikke udvikles på en god måde. Hvis man adskilles fra sin omsorgsperson, udvikles der

<sup>26</sup> Marianne Davidsen-Nielsen m.fl., "Den nødvendige smerte" s. 192

<sup>27</sup> Mogens Hansen m.fl., "Psykologisk-pædagogisk ordbog", s. 342

<sup>28</sup> Peter Bundesen, "Materialesamling til familiesociologi" – HO4

sorg og angst. Det lille barn udvikler sorg, angst, protest, fortvivelse og fortrængning. Fælles for større børn og voksne er, at de reagerer med en større voldsom vrede. Barnets levevilkår i de tidligste år er afgørende for dets evne til at udvikle sig til et modent og handlekraftigt menneske.

Den betydning, vilkårene har for en langsigtet social arv er belyst i en undersøgelse fra Socialforskningsinstituttet. Undersøgelsen startede i 1964 og børnene blev fulgt i 20 år. Af undersøgelsen fremgik det, at familier med problembarn har levet under ugunstige kår, på alle sociale og økonomiske felter<sup>30</sup>. Samtidig viste undersøgelsen, at mange børn levede under samme forhold, uden at udvikle problemer. Undersøgelsen af de 16-19 årige viste, at børn i 9-12 års alderen, som har tilpasningsproblemer, også er en truet gruppe 7 år senere m.h.t. uddannelse, erhverv og kriminalitet. Samtidig viste undersøgelsen, at langt fra alle unge fra problemgruppen har problemer i efterundersøgelsen. Gode sociale og økonomiske forhold forebygger en truende udvikling.

### 7.3 Omsorgssvigt

Vi har i ovenstående afsnit flere gange kommet ind på *omsorgssvigt*. For at få en idé om, hvad det vil sige at blive omsorgssvigtet, vil vi i dette afsnit se nærmere på begrebet og på de konsekvenser, som omsorgssvigt i barndommen kan afstedkomme.

Med omsorgssvigt forstås der, at forældre eller de personer, som har omsorgen for barnet, påfører det fysisk eller psykisk skade eller forsømmer det så alvorligt, at barnets fysiske og/eller psykiske sundhed og udvikling er i fare:

- Tilsyn = overvågning, f.eks. for at forhindre ulykker.
- Stimulation = sikre intellektuelle indhold, f.eks. aktivitet og udfordring.
- Tilknytning = skaber den følelsesmæssige basis, f.eks. tryghed og tillid.

Dette vil være til stede, ved omsorg, der realiseres.

<sup>29</sup> Vagn Christensen m.fl., "Børn og den nye sociale arv", s. 25

<sup>30</sup> Vagn Christensen m.fl., "Børn og den nye sociale arv", s. 108

Elsa Christensen har 4 fire forskellige former for omsorgssvigt<sup>31</sup>:

- Aktivt fysisk omsorgssvigt: Forstået, at børn påføres skader ved aktive handlinger fra den voksnes side, f.eks. slag eller andre voldelige og dermed skadelige handlinger eller seksuelle krænkelser.
- Passivt fysisk omsorgssvigt: Børn lider alvorlige forsømmelser fra den voksnes side, hvor der er tale om manglende tilfredsstillelse af fysiske behov, således at barnets sundhedstilstand er i fare, f.eks. underernæring, forladt i perioder.
- Aktivt følelsesmæssigt omsorgssvigt: Karakteriseres ved, at barnet fra forældrene eller andre omsorgspersoner udsættes for en skadende behandling af ikke-fysisk karakter, f.eks. at barnet i perioder holdes indespærret, trues med vold, tiltales på en krænkende måde og nægtes socialt samvær.
- Passivt følelsesmæssigt omsorgssvigt: Barnet udsættes for alvorlige forsømmelser af psykisk karakter på grund af forældrenes manglende evne til at give tryghed, omsorg og kærlighed. Mangler, som medfører risiko for udviklingsmæssige skader, f.eks. at barnet overværer fysisk mishandling af sin mor. Forældrene forstår og opfanger ikke barnets signaler/barnets behov.

Disse kategorier udelukker ikke gensidigt hinanden.

Forældrenes opfattelse er vigtig for barnets selvbillede og selvfølelse. Det barn, som føler sig elsket og accepteret som det unikke menneske, det er, har et solidt grundlag for udvikling af et godt selvbillede og en god selvtillid. Omsorgssvigtede børn får det indtryk af ikke at være gode nok, at de er uønskede og får skyld for alt, hvad der går galt i familien. Børnene oplever kun at have værdi, hvis de lever op til forældrene og at de først og fremmest skal tilfredsstille forældrenes behov. Samtidig med at børnene tager ansvar, er de også meget loyale overfor deres forældre. Disse børn udvikler et dårligt selvbillede og en lav selvtillid.

Børnene bruger mange kræfter på at forstå den situation, de befinder sig i. De prøver at tolke situationen og forklare krænkerens adfærd på en måde, som sætter vedkommende i et godt lys, mens barnet selv tager ansvaret og dermed bærer skylden.

Omsorgssvigtede børn har både udviklingsproblemer og koncentrationsproblemer. De oplever ofte nederlag i forhold til andre børn og voksne.

---

<sup>31</sup> Inger Thormann, "Den nye psykologihåndbog", s. 62

Børn udsat for fysisk overgreb og vanrøgt har en høj forekomst af psykisk udviklingshæmning, hvilket kan skyldes påførte hjerneskader, underernæring og dårlig tilknytning i spædbarnsalderen og fysiske vedvarende overgreb.

Overlevelsestrategier, som benyttes af omsorgssvigtede børn kommer til udtryk i aggressiv og destruktiv adfærd. Denne adfærd er præget af stærk uro.<sup>32</sup>

### 7.3.1 Seksuelt misbrug

Følgende afsnit (7.3.1) er inspireret af materiale fra De hjemløses Hus, udarbejdet af informanterne René og Chopper.

Seksuelt misbrug af børn eller seksuelle overgreb betyder, at en voksen eller en anden ung bruger et barn til at tilfredsstille sine egne seksuelle lyster. Den voksne gør noget seksuelt sammen med eller ved barnet, som ikke er naturligt for et barn og som barnet ikke selv har fundet på: Han eller hun er blevet lokket, presset eller truet til det.

Ved seksuelle krænkelse får barnet/den unge forrådt sin uskyld og får frataget sin sunde udvikling. Barnet/den unge må forvise alle følelser med egen krop og kommer til at føle sig forkert, anderledes, skyldig og isoleret.

Følelsen af at være anderledes og udenfor dominerer også i voksenlivet. Den krænkede mister på et tidligt tidspunkt den grundlæggende tillid til verden og til voksne. Den tillid (grundlagt i barndommen), som er normal og vital i et menneskes udvikling, bliver forvredet til en dyb mistro til verden. Skyld, skam og angst bliver tilbagevendende følelser hos den krænkede som voksen.

Livet bliver til en kamp, hvor tvivl, usikkerhed, angst og mistro har overtaget indeni, mens det at have styr på alt og kun stole på sig selv bliver centralt udenpå. Denne dobbelthed er pinagtig og fører til et ubønhørligt krav om at være perfekt.

De seksuelle overgreb kan foregå en eller nogle få gange, men kan også finde sted igen og igen gennem flere år og børn og unge, som bliver udnyttet, kan føle, at det er deres egen skyld. Piger, der bliver seksuelt misbrugt, tror ofte, at der er noget galt med dem, deres udseende eller deres opførsel: "*Jeg gør noget forkert, derfor sker det*". tænker de. Drengene, der har været udsat for overgreb, bliver skamfulde og har sværere end piger ved at indrømme det overfor sig selv (og andre), at de er blevet presset/tvunget til noget seksuelt. Nogle lukker sig

inde i sig selv; de tør ikke snakke fortroligt med nogen, fordi de er bange for at komme til at røbe, hvad der foregik mellem dem og krænkeren.

Andre bliver dårlige i skolen. Selv om de har læst deres lektie, kan de ikke huske, hvad de læste og de kan ikke koncentrere sig om, hvad læreren siger. Dette er en slags stres.

Andre igen bliver syge og får voldsom hoved- eller mavepine og reagerer ved at straffe sig selv – de sulter sig eller grovæder eller begynder at ryge/drikke eller at tage en form for narkotika.

Flere prøver at begå selvmord.

Følgvirkninger: Problematisk forhold til egen krop, det andet køn, seksualitet og kærlighed. Udvikler vrede og koncentrationsbesvær, har problemer med at begå sig socialt med andre og har et forkvaklet forhold til mad og søvn. Har svært ved at være fast/vedholdende. Oplevelsen af, at "*der er ikke noget godt her i livet til mig*" er almindelig.

Vi har i de forudgående afsnit set på det enkelte individ bl.a. i forbindelse med den psykologiske udvikling og i relation til familien, dvs. det primære netværk. Vi har set på de konsekvenser, det kan medføre, hvis et barn bliver udsat for omsorgssvigt. Desuden har vi set på den sociale arv og den betydning, den har i forhold til et barns udvikling.

Vi vil i modsætning hertil i det følgende (afsnit 7.4) se på det enkelte individ i relation til det omgivne samfund. Det som Giddens kalder *det senmoderne samfund*.

#### 7.4 Det senmoderne samfund<sup>33</sup>

Ifølge mange sociologer er den centrale trussel i det senmoderne samfund svækkelsen af det sociale og medmenneskelig netværk. Vi har i vores projekt valgt at bruge professor i sociologi Anthony Giddens. Hans studier af samfundet i dag giver os en forståelse for menneskets formåen i et stadigt unikt og foranderligt samfund i forhold til tidligere samfundsnormer. Giddens deler det moderne, dynamiske samfund op i adskillelse i tid og rum, udlejring og refleksivitet.

Adskillelse af tid og rum henviser til vores sociale interaktioner, der karakteriserer vores hverdagsliv, som ikke længere foregår på samme tid og på samme sted i forhold til gamle dage. Ens hjem og landsby er ikke mere det centrale for familien, der i dag er spredt i tid og

<sup>32</sup> Kari Killén, "Omsorgssvigt er alles ansvar", s. 31

<sup>33</sup> Dette afsnit bygger på bogen "Modernitet og selvidentitet" af Anthony Giddens, s. 9-48

rum med en færd i forskellige arenaer. Vi er blevet globaliseret, og vi kan følge med i de katastrofer, der umiddelbart sker, via TV og vi kan via PC'eren chatte med mennesker på den anden side af jordkloden. Kommunikationen mennesker imellem foregår i samme rum, f.eks. via internettet, men det betyder, at det ikke behøver at ske på det samme geografiske sted. At jorden er blevet beskrevet i mindste detalje, har gjort, at rumbegrebet har ændret sig og menneskets opfattelse af verden er næsten ens. Tids- og rumbegrebet har forandret sig og udvidet sig via den højteknologiske udvikling.

Udlejringsmekanismer har Giddens delt op i to: Det symbolske tegn og ekspertsystemer, som han kalder de abstrakte systemer. De symbolske tegn (f.eks. penge) er udvekslingsmedier, som er et selvstændigt system, der passerer rundt mellem mennesker og institutioner uafhængig af hvem, der har haft dem på et givent tidspunkt. Penge repræsenterer en værdi, som kan bruges til forbrugsgoder og bryder med rumopfattelsen, fordi det er muligt for mennesker, at foretage transaktioner f.eks. med dankort via internettet.

I vores daglige liv omgives vi af ekspertsystemer, som er med til at flytte relationer fra et bestemt sted til et andet, f.eks. ved at tage bussen/toget færdes man i et netværk af ekspertsystemer. Ekspertsystemer defineres som tekniske systemer eller faglig ekspertise, som organiserer de materielle/sociale omgivelser vi lever i, f.eks. trafiklys, bus/vejenes konstruktion.

Det tredje er det moderne samfunds forandringsproces, hvor Giddens nævner to former for refleksivitet. Det første er når vi handler, så foretager vi en refleksivitet, som er almen ved al menneskelig handling. Det andet særlige træk ved moderniteten er refleksivitetsprocessen i det moderne samfund, som foregår både på et institutionelt og personligt niveau. Det har betydning for frembringelsen og forandringer af systemer og sociale organisationer i det moderne samfund. Betingelserne for refleksivitet er regelmæssig brug af viden om betingelserne for samfundet, organisation og forandring, som institutioner og mennesker konstant foretager ved f.eks. folkeoptælling og markedsundersøgelser.

Tidligere var man mere traditionsbundne og der reflekteres i dag over traditioner. F.eks. når man blev gift, svor man hinanden evigt troskab (tradition) og når vi gifter os i dag, reflekterer vi anderledes over fordele og ulemper ved ægteskabet. Refleksiviteten giver os samtidig en grundlæggende usikkerhed om ny viden, fordi vi ikke kan være sikre på, at det vi tror, vi ved, ikke bliver revideret i vores konstante foranderlige samfund. Det sår en tvivl, som kan have konsekvenser for vores identitet.

Moderniteten kan ifølge Giddens forstås ved fire centrale dimensioner:

1. Industrialisme
2. Kapitalisme
3. Overvågning/kontrol
4. Militær magt

De fire dimensioner er i et tæt netværk med gensidig påvirkning, der virker forstærkende uden gensidig indflydelse. Nationalstaten har den mest fremtrædende form af modernitetens former. Efterkrigstiden og de sidste 20-30 år har betydet, at modernitetens fire institutionelle dimensioner er globaliseret. Globaliseringsprocessen betyder, at vi i stigende grad lever i en og samme verden. Udviklingen af kommunikationsteknologien hænger sammen med globaliseringen, hvor medier på tværs af landegrænser formidler f.eks. nyheder. Begivenheder på den anden side af jorden kan påvirke børser i Europa, som kan føre til spekulation på det verdensomspændende marked. Den formidlede viden vi får, er en nødvendig del af vores refleksivitetsniveau

I det gamle traditionelle samfund med en lille tid-rum adskillelse, foregik den sociale interaktion mellem mennesker ved direkte kontakt. Lokalsamfund, tradition, familie og religion var de fire elementer, som ifølge Giddens var det, som gjorde samfundet muligt og bidrog til at opretholde tilliden mennesker imellem. I takt med samfundsudviklingen, har den direkte kontakt mistet sin betydning til fordel for tilliden til abstrakte systemer.

I vor dagligdag møder vi millioner af ekspertsystemer og de er forankrede i vores bevidsthed – vi nærer så stor tillid til dem, at vi sjældent reflekterer over dem.

Det moderne samfund er et risikosamfund og de moderne systemer tvinger os ind i en permanent risikotilstand. Konstant vurderer vi, hvorvidt vores handlinger nu også får de forventede udfald. Moderniteten har fjernet nogle af de risici, som eksisterede i det traditionelle samfund, som f.eks. sult forårsaget af dårlig høst. Forskellen på de to typer samfund, det traditionelle og det senmoderne, er, at tidligere var man underlagt naturens luner. I dag er problemerne i høj grad menneskeskabte.

Via vores bevidsthed og vores refleksivitetsniveau fremstår de moderne risici, med hjælp fra medierne, som værende tæt på og mere faretruende.

Ifølge Giddens lever det moderne menneske i dobbelthed: På den ene side har de tillid til systemerne og på den anden side næres en vis skepsis. Den daglige konfrontation med risici

og problemer gør, at de mister den alvorlige betydning. Usikkerheden og de mange valgmuligheder, det enkelte menneske har, gør, at ens tillid til de valg, man foretager, er afgørende. Tillid er af afgørende betydning for menneskets udvikling og handlemuligheder.

Ifølge Giddens er selvidentitet en proces og som moderniteten og dens institutioner refleksiv. Ens identitet er fastlagt efter køn, social status og familieforhold.

I det senmoderne samfund er den enkelte selv ansvarlig for sin identitet. Identitet er et refleksivt projekt og identiteten former sig efter de valg i de arenaer, vi færdes i.

#### *7.4.1 Socialisering og betydningen heraf*

Mennesket har op gennem tiderne indordnet sig efter samfundets kulturelle system. Det sker for at kunne kvalificere sig til at klare krav og opgaver, som samfundet stiller individet. Samfundet ændrer sig hele tiden. Og udvikler derfor integrationsstrategier, der kan opkvalificere kommende samfundsborgere, så de bliver i stand til at leve og overleve. Jo bedre samfundet klarer denne opgave, jo større mulighed har samfundet for at bestå, når kultur, sprog og udvikling bevares af samfundsborgere med de fornødne kompetencer. Integration af individet sker i opvæksten, gennem socialiserings-, dannelses- og kvalifikationsprocesserne, for at tage de vigtigste. Integration handler ikke kun om at tilpasse individet socialt. Det handler også om udøvelse af en magt, som enten er undertrykkende eller frigørende og udviklende.

Socialisationen indebærer, at individet tilegner sig kultur, sprog, normer, regler m.m., som er med til at udvikle personligheden og identitetsdannelsen. På samme tid sker der en adfærdsregulering, der udvikler de mellemmenneskelige kompetencer, så individet kan indgå i fællesskabet. Socialisationsprocessen er delt op på to områder. Den primære, som stadig er den vigtigste, foregår i familien, fordi følelser spiller en stor rolle. Her udføres der uformelle sanktioner, som adfærdsregulatorer. Familien har deres egen kultur og normer, som anvendes i opdragelsesøjemed. Den sekundære foregår på institutioner, skoler m.m. Ligesom i familien udøves der sanktioner som adfærdsregulatorer. Her er de formelle, da det ofte er fastlagte skrevne regler, som institutionen anvender i dagligdagen.

I Danmark i dag fylder den sekundære socialisation meget i opvæksten, da mange børn tidligt kommer i daginstitution. Den primære i familiens skød forekommer stadig, men da den



sekundære har fået stor betydning i opvæksten, taler man nu om den samlede proces som dobbeltsocialisation.

Trods veludviklet integrationsstrategier, herunder socialiseringsprocessen, vil der være mennesker, som ikke kan tilpasses socialt, pga. forskellige former for manglende sociale kompetencer. Det er mennesker, som enten er udviklingshæmmede, psykisk syge, omsorgssvigtede unge, misbrugere og andre afvigere, som bliver marginaliserede og udstødte.

#### 7.4.2 Social kompetence

Social kompetence handler om individets evne til at kunne tilpasse sig en gruppe, indgå i et samspil med andre mennesker. Manglende social kompetence anses som en slags afvigende opførsel.<sup>34</sup>

Social kompetence er individuel, men bedømmelsen af den er social. Definitionen på social kompetence er vores evne til at være hensynsfulde og selvstændige i vores omgang med andre mennesker og på måder, som fremstår rimelige i samfundet. Ved hjælp af ens egen sociale kompetence, og ved at kræve andres, forsøger vi på at bearbejde frygt og angst ved at skabe relationer og grupper, hvor vi kan føle tryghed/tillid/sikkerhed. *"Dette gør social kompetence til et korrektiv og en komplement til og i nogen grad en kritik af forholdene og de begivenheder, der gør det sværere at være et socialt væsen"*<sup>35</sup> – tag f.eks. den 11. september 2001, som har medført, at vi nu lever i en verden, der føles mere uforudsigelig end før.

De områder, hvor social kompetence efterlyses, er f.eks. indenfor arbejdslivet og uddannelse og det hævdes, at uddannelsessystemet ikke fremmer børn og unges sociale kompetencer. Når man i dag læser jobannoncer og fagblade efterspørges socialt kompetente medarbejdere, både som gruppe og i et relationsaspekt. At kunne smelte ind i en gruppe. Det kan også være en udbredt individualisering, der kommer i konflikt med et normalt behov for samarbejde i arbejdslivet.

Når der i medier tales om manglende social kompetence, må det være fordi, der er en manglende evne til at omgås andre i gruppesammenhæng og en manglende evne til at indgå relationer med andre. Mennesket er et socialt væsen, der lever i et samfund, hvor der drages

<sup>34</sup> Anders Persson, "Social kompetence", s. 29

<sup>35</sup> Anders Persson, "Social kompetence", s. 13

nytte af samarbejde med andre mennesker, men som også lider af alt for stærk disciplinering, udstødning og ensomhed. På den måde antyder den påstået mangel på social kompetence alvorlige problemer for selve det menneskelige samvær.<sup>36</sup>

*"Social kompetence handler om samliv mellem individer og om at gøre samlivet så godt som muligt. Det indebærer, at vi som mennesker har et ansvar for os selv, for de mennesker vi har omkring os og møder i forskellige sammenhænge, for miljøet, der hvor vi bor, for det samfund vi er medlemmer af og til sidst vores fælles verden".<sup>37</sup>*

Social frygt og angst beskriver et samfundsklima, som forekommer stadig mere uforsonligt på forskellige måder. Med social frygt menes en frygt, som kan realiseres til en uklar trussel, der har med samfundsforandringen at gøre. Frygten for samfundsforandring udsætter vores sociale kompetencer for en forandringsproces, som bevidstgør os om vores sociale kompetencer. Denne sociale kompetence handler om individuelle evner til at mestre ens eget samfund med tilpasning og forandring. Dette aspekt af sociale kompetencer kan illustreres med den franske sociolog Bourdieus habitus. Habitus betegner individets sociale vanemønstre, som har rødder i barndommen og afspejler ens placering i samfundet, men styrer også hvordan samfundet opfattes og vurderes og giver mening til oplevelser. Social frygt og angst opstår i en situation, hvor det er svært for individet at bekræfte sin habitus. Når individet får sværere ved at bekræfte det vanemønster af relationer til de andre og til samfundet, kan social angst og frygt opstå.<sup>38</sup>

Frygt er angst, der er forløst gennem handling, mens angst er uforløst frygt. Social frygt bearbejdes gennem flugt fra eller undgåelse af sociale miljøer, hvor risikoen for uønskede sociale interaktioner bedømmes som værende stor. I risikosamfund er det de såkaldte moderniseringsrisici, der fremkalder angst. Disse risici er forurening og miljøkatastrofer, som formidles af eksperter gennem medier.

I ens eget private liv og netværk har man ikke brug for sociale kompetencer, fordi der indenfor en tæt relation findes en gensidig moral – man er, som man er. Men det offentlige rum består af dem, som man ikke har nære relationer til – de andre, som alle i en eller anden

<sup>36</sup> Anders Persson, "Social kompetence", s. 48

<sup>37</sup> Anders Persson, "Social kompetence", s. 49

<sup>38</sup> Anders Persson, "Social kompetence", s. 69

grad har adgang til, f.eks. i skolen, på arbejdet, på torvet, i butikcentre, på stationen, i ventesalen, på gaden og lignende steder.<sup>39</sup>

I det offentlige rum er sandsynligheden for, at vi møder ukendte mennesker større, end inden for vores egen familie. Det styrer, hvordan vi definerer situationen. Vi kan f.eks. antage, at de mennesker, vi møder, deles op i tre kategorier: De venlige, fjendtlige og indifferente. Mødet med kendte mennesker er mere forudsigeligt. F.eks. ved den årlige tilbagevendende familiehøjtid ved jeg, at jeg vil møde min fjendtlige stemte storebror, som altid er spydig mod mig. Når vi skal købe ind i et varehus, ved vi ikke hvilke mennesker, vi vil møde. Denne måde påvirker vores samvær med andre mennesker. I det offentlige rum møder vi mennesker, som ikke har adgang til vores personlige sfære, mens nære relationer har adgang til denne sfære. Hvis et individ indgår relation med en anden, sker det ved, at nogle af de barrierer, der adskiller dem, fjernes.

Eftersom alle de andre i nogen grad er forhindringer på vores vej, handler det offentlige rums samspil om på en smidig måde at undgå de andre. Når samspillet fungerer, er de andre mere at betragte som cykler eller parkometre end som venner. Samtidig ved hvert enkelt individ, at de andre ser ham eller hende. Blikket er centralt og hvorledes vi håndterer vores blikke i det offentlige rum er vigtigt for samspillet, f.eks. i forbindelse med hensynsfuldhed/uopmærksomhed. Hvordan vi på samme tid både ser og ikke ser den anden. Ved mødet med en ukendt udviser jeg hensynsfuld uopmærksomhed ved først at lade blikket glide hen over den anden og dermed vise, at den anden er blevet set – for så at slå blikket ned igen og dermed vise, at den anden ikke er genstand for speciel opmærksomhed. Meningen med hensynsfuld uopmærksomhed er både at forvise sig om og vise, at der ikke findes anledning til at opleve den anden som afvigende eller en trussel. Samtidig er den en erkendelse af, at den anden opfører sig passende i relation til normaliteten i forbindelse med opførslen i det offentlige rum.

Normal fremtræden betyder for individet, at man fornuftigt og trygt kan fortsætte med det, man er i gang med. Den hensynsfulde uopmærksomhed er et samspil mellem individet og de andre, den er både noget man kan forvente af de andre (hvis man opfører sig normalt) og noget man selv giver til andre, der opfører sig normalt.<sup>40</sup>

<sup>39</sup> Anders Persson, "Social kompetence", s. 90

<sup>40</sup> Anders Persson, "Social kompetence", s. 112

Gadens lov, en social kompetence, der udvikles og kræves af de individer, der lever i bydelen. Bevidstheden om ens personlige territorium og det sårbare individ får os til at forstå, hvor afhængige vi er af gensidig tillid og respekt og påvirker den måde, som individet samspiller på. Det hævdes, at voksne, forældre og andre indenfor gadekulturen lærer deres børn at søge respekt på en særlig "gadens facon" – at taget vare på sig selv ved hjælp af vold. De lærer sig gadens lov gennem erfaringer og af voksne i deres nærhed. Denne lov har at gøre med hvordan man præsenterer sig selv overfor andre i samspil mellem mennesker.

Præsentationsmåden begrænses imidlertid til en aggressiv fremtoning og til at gøre det tydeligt for andre, at man om nødvendigt er i stand til at udøve vold. Det kan gøres verbalt og ved hjælp af kropssprog, måden at gå på. Tøj, smykker og en trænet krop er også vigtige midler til at få andre til at vise respekt.

Det vigtige i social kompetence er at kunne fungere i en gruppe. Individet må kunne klare det pres, gruppen udsættes for. Et gruppepres kan både være positivt og negativt. I skolerne er det de yngre og svagere elever, der er de mest udsatte og det er almindeligt, at mobberen er ældre end den mobbede.<sup>41</sup>

*"Mobning er ikke så simpelt at beskrive som "noget, som onde mennesker gør mod gode." Der findes ondt og godt i os alle. Frustrationer vokser inden i os, og vi kan have svært ved at forstå hvorfor – og hvad de rummer. Vi får svært ved at sætte ord på følelsen, og vores emotionelle intelligens er af og til reduceret. Midt i dette virvar af udefineret følelser, frygt vi ikke ser, mindreværdsfølelser, manglende evne til at udtrykke os og manglende empati kan vi ikke altid håndtere situationen på en god måde – så vi bærer os i stedet dumt ad. Når vi føler os trygge, elsket og dygtige, har vi derimod lettere ved at afstå fra at behandle medmennesker dårligt."*<sup>42</sup>

I Danmark har vi undervisningspligt. Alle børn/unge er forpligtet til at benytte sig af den grundlæggende uddannelse som folkeskoleinstitutionen tilbyder (9 års skolegang). Skolen fungerer som et socialt finmasket net, som opfanger næsten alle. De børn og unge, som opfanges i nettet, er forskellige – f.eks. med hensyn til vilje, interesser og mulighed for at tilegne sig den uddannelse, skolen tilbyder.

Skolen har to systemer, som gør sig gældende: Et administrativt, lovreguleret system og et tvangsbaseret system i forhold til eleverne. Eleverne forsøger at finde andre individer, de kan

<sup>41</sup> Anders Persson, "Social kompetence", s. 133

<sup>42</sup> Anders Persson, "Social kompetence", s. 148

trives med, men samtidig må de også omgås dem, de har valgt fra. Skolerne er spændingsfyldte miljøer, hvortil der kræves en del social kompetence for at håndtere dem. Skolen opbevarer ikke kun elever, men danner også hierarkier indenfor elevgruppen. Der er stor forskel på at være nederst i dette hierarki, hvis der findes et arbejdsmarked, hvor man er efterspurgt efter skolegangen og så den situation, der råder nu: Alle må uddanne sig for at kunne konkurrere om et stadigt dalende antal jobs.

Vold – ubegribeligt eller begribeligt. Det etablerede samfund afskyr alle former for fysisk vold mennesker imellem. Samtidig findes der en fritflydende mængde af medieret vold i TV, på videofilm, dvd og computer. At fratage en person hæder og ære verbalt eller skriftligt er socialt accepteret, når det holder sig indenfor lovens grænser. Men giver man en person en blodtud, kan det få et retsligt efterspil. Dermed er verbalt vold ikke socialt uacceptabelt som fysisk vold er det.

En mobber er aggressiv og fysisk stærk, mens offeret er en fysisk svag person, der signalerer, at han er ængstelig og ikke vover at give igen. Individualiseringen og tilstræbelsen af individuel uafhængighed har gjort individer mere følsomme overfor gruppepres. Mobning defineres som at individet oplever et negativt gruppepres.

I den snævre sammenhæng har social kompetence såvel et relations- som gruppeaspekt. Ved undersøgelser af stillingsannoncer og litteratur om børn og unges påståede manglende sociale kompetencer, menes der dels evne til at kunne godtage mennesker eller at kunne fungere sammen med andre og individets evne til at kunne tilpasse sig en gruppe. Kundskab og evner er en forudsætning for socialt samspil.

Det, der opleves med social kompetence, skifter med samfundets udvikling og kultur. Social kompetence er en individuel evne, men (som tidligere beskrevet) er bedømmelsen af den social.

Definitionen på social kompetence:

Individets evne til at håndtere relationer mellem sig selv, de andre og samfundet. Definitionen indebærer, at individet som social aktør i samfundet:

1. er bevidst om, vil og kan hævde sit personlige territorium
2. vil og kan udøve selvkontrol, så andres territorier ikke krænkes
3. er bevidst om, vil og kan kompensere egne krænkelser af andres personlige territorier

4. vil og kan gøre dette på måder, der virker rimelige i den aktuelle situation, i kulturen og det aktuelle samfund.<sup>43</sup>

Som det fremgår afvejer definitionen individets opdragelse, vilje og evne med den situation og samspilsorden, der eksisterer i det aktuelle samfund.

Beslægtet med social kompetence er emotionel intelligens og handler om relationer mellem individets følelser og de andre. Dannelse handler om kundskaben for individets relation til samfundet. Etikette handler om sociale regler for samkvem og individets hensyn til andre.<sup>44</sup>

Vi vil i forlængelse heraf gøre rede for netværkets betydning.

### 7.5 Netværket og dets betydning

Der er to aspekter i det sociale netværk: Det strukturelle og det funktionelle, hvor det strukturelle er personens sociale relationer i al almindelighed og det funktionelle er den sociale støtte, som vedkommende får fra det sociale netværk.

De sociale relationer er henholdsvis relationer til nærmeste familie og venner, til personer, som personen direkte kender og har kontakt med, f.eks. kollegaer og naboer samt relationer til organisationer, foreninger og institutioner m.m.<sup>45</sup>

Mere interessant er det at kigge på det funktionelle aspekt af netværket – altså den sociale støtte, som en person får af netværket. Denne støtte deler Bjørn Ewald Holstein m.fl. ind i tre forskellige kategorier:

- Emotionel støtte (kærlighed, venskab, solidaritet osv.)
- Informationer, råd og vejledning.
- Praktisk, økonomisk eller materiel hjælp (børnepasning, transport, vedligeholdelse af hus og have osv.)

Ifølge nudansk ordbog betyder netværk: *Et system af forbindelser mellem enheder.*

<sup>43</sup> Anders Persson, "Social kompetence", s. 186

<sup>44</sup> Anders Persson, "Social kompetence", s. 217

<sup>45</sup> Bjørn Ewald Holstein m.fl., "Medicinsk sociologi", s. 102f

Et netværk kan beskrives som et stort net, hvor hver knude repræsenterer en person. Forstået på den måde at en tråd leder fx. dig (A) til en kollega (B). Denne kollega (B) har også et netværk og dennes tråde leder videre til en anden (C) som (A) ikke umiddelbart kender. Gennem kollega (B) er der et indirekte netværk fra (A) til (C).

Et netværk er via denne metode uendeligt. Hvem har ikke prøvet at tale med en fremmed i toget og fundet ud af, at man har fælles venner/bekendte.

Et netværk har flere forskellige grader af nærhed. Man har under normale omstændigheder en nær kontakt til sin familie og venner, hvorimod man har en mere overfladisk kontakt til ens gamle studiekammerater.

Der er også forskel på hvilket tidspunkt, man har behov for de forskellige netværk. Ved sorg har man måske brug for den støtte, som kun det nære netværk kan yde, men hvis man står og mangler f.eks. en bolig, har man brug for det store vidtstrakte netværk.

Man kan tegne sit netværk med cirkler, hvor man selv er i centrum. De nærmeste i ens netværk tegner man som den næste cirkel og i næste cirkel sine bekendte fjern, familie, studiekammerater. Og så fremdeles indtil man ikke kender flere.

Ifølge Wayne Baker, professor på University of Michigan Business School, danner mennesker netværk med andre, der ligner en selv ud fra princippet, at lige børn leger bedst. Hvis man kigger på sit eget netværk, har ens venner ca. samme alder som en selv, har samme uddannelsesbaggrund, samme social klasse og samme køn

Et mangelfuldt netværk kan medføre både psykiske og somatiske sygdomme.

Bjørn Evald Holstein m.fl. påpeger, at et *"mangelfuldt socialt netværk er sat i forbindelse med et væld af forskellige sygdomme og helbredsproblemer: Depression, psykiske sygdomme af forskellige karakter, tuberkulose, forhøjet blodtryk, arthritis, ulykker, hjerte-karsygdomme, fødselskomplikationer, selvmord og dødelighed af en række forskellige sygdomme."*<sup>46</sup>

## 7.6 Delkonklusion

Enhver livshistorie har ridser i mere eller mindre grad. Barnets levemåde i de tidligste år er afgørende for dets evne til at udvikle sig til et modent og handlekraftigt menneske. Har tilknytningen og adskillelsen været optimal og tryk, udvikles en basal tillid til andre mennesker, livet og verden. Individet får lettere ved at cope eksistentielle kriser og opnår derigennem personlig udvikling og evnen til at opleve sammenhæng i tilværelsen. Det

<sup>46</sup> Bjørn Evald Holstein m.fl., "Medicinsk sociologi", s. 108

individ, som nærer en grundlæggende mistillid, har svært ved at skabe sociale relationer og sammenhæng. Manglende sociale kompetencer/færdigheder i de offentlige rum opfattes i samfundet som afvigende opførsel, der fører til udstødelse. Individets opdragelse, vilje og evne er afgørende for udviklingen af sociale kompetencer ligesom emotionel intelligens, herunder empati.

Børn fødes ikke lige og de bliver ofte bærere af den sociale arv. Ser man på den nyere sociale arv, har sårbare individer med en belastende opvækst været udsat for enten brud i familien, anbringelse udenfor hjemmet eller er vokset op i et hjem præget af misbrug. Ligeledes har det, som man har lært op gennem barndommen stor betydning for, hvordan ens liv vil forme sig. F.eks. giver individet sit barn den kærlighed og omsorg, som han/hun selv har fået.

Tab af tilliden til betydningsfulde omsorgspersoner, grundet bl.a. forskellige omsorgssvigt, kan føre til, at sorgreaktioner blokerer for en naturlig sund, fysisk og psykisk udvikling, så det går ud over både den individuelle personlige udvikling, men også den sociale interaktion. Mindreværdsfølelse og manglende samhørighedsfølelse og dårlig indlæringssevne er bare et par eksempler på, hvad det kan føre til.

Hvis individet formår at reproducere sig, kan den manglende omsorg fra opvæksten føre til, at vedkommende heller ikke selv formår at give omsorg for sit eget afkom, hvilket i daglig tale kaldes for "den negative sociale arv".

Den sociologiske udvikling, for individets vedkommende, sker gennem en socialiseringsproces, hvor samfundets normer og kultur via forskellige integrationsstrategier tillæres, så individet kan klare de krav og opgaver, det stilles overfor i tilværelsen. På den måde tilegnes samfundets "naturlove", så individet ubevidst reagerer som det forventes af det, både som person og socialt.

Det moderne samfund svækker, ifølge visse sociologer, individets *selv* og de sociale interaktioner, det indgår i, da det i dag er mere overladt til den enkelte at danne sit eget liv. Førhen "overtog" individet sin identitetsfølelse fra den kultur, det voksede op i. Men bl.a. på grund af samfundets ydre påvirkning via medierne og lignende, dannes den mere af personlige valg, som stilles mulige for individet, alt efter hvilket miljø, det befinder sig i, privat som socialt. For at kunne træffe de rigtige valg er det vigtigt, at individet har den fornødne tillid til systemet. Førhen kunne der refereres til og stoles på den kultur, individet kom fra. I dag er situationen en helt anden, hvilket stiller større krav til den enkelte selv.



Individet indgår, via socialiseringsprocessen, i sociale interaktioner, hvor netværk dannes med andre individer. Jo bedre netværket er, jo bedre stillet er individet – biologisk, psykologisk og socialt. Netværket kan yde individet støtte og hjælp, når det behøves. Jo dårligere netværk, jo mere sårbart er individet, da det er mere overladt til sine egne ressourcer – biologisk, psykologisk og socialt.

Kort fortalt handler det hele om kompetencer, som udvikles gennem opvæksten og som gør det muligt at komme igennem og klare tilværelsen.

Disse kompetencer dannes gennem en god psykologisk udviklings- og socialiseringsproces og kaldes i daglig tale for mestringsmekanismer. Disse gør det muligt for individet at tackle alvorlige som mindre alvorlige kritiske situationer, samt tage beslutninger i dagligdagen gennem en bevidst og dynamisk proces, således at individet ikke belastes fysisk og psykisk. Er mestringsmekanismerne få eller meget dårlige, er det de psykologiske forsvarsmekanismer, der kompenserer for de manglende evner til at klare hverdagen. Det vil ofte medføre, at kritiske situationer ikke kan tackles hensigtsmæssigt af individet.

## **8. TRADITIONELLE OPFATTERSER VEDR. ÅRSAGER TIL HJEMLØSHED**

### **8.1 Misbrug**

Ifølge vores spørgeskemaundersøgelse, så mener 47 % af de adspurgte, at misbrug (af enhver art) har en stor betydning i forhold til at unge mellem 18 og 25 år bliver hjemløse. Ca. 39 % mener, at misbrug har en rimelig betydning i den forbindelse. Under 6 % mener, at misbrug slet ingen betydning har.

Vi antager derfor, at der blandt befolkningen er en udbredt opfattelse af, at misbrug er en væsentlig årsag til, at unge i dag bliver hjemløse. Vi mener desuden, at det er en gammel opfattelse – dvs. at den har eksisteret i mange år.

Ifølge Tjekpunkt, så har deres målgruppe (som primært er unge piger under 20 år) det til fælles, at de har problemer ud over hjemløsheden. Dvs. at de prostituerer sig og/eller har en form for misbrug osv. Det ene afstedkommer ofte det andet. Hvis f.eks. en ung pige påbegynder et stofmisbrug, kan det f.eks. resultere i følgende: Hun vil sandsynligvis miste sit arbejde eller blive smidt ud af skolen, hvis hun er studerende. Hun mister dermed også sin indtægt, hvilket kan få hende til at prostituere sig eller begå kriminalitet. Dette rækker dog kun til udgifterne til hendes misbrug og der er dermed ikke penge til huslejen.

Den sociale deroute kan også forekomme i den "omvendte" rækkefølge, dvs. at misbruget bliver et resultat af en hjemløs tilværelse.

Ud fra den litteratur og teori vi har gennemgået samt det feltarbejde, som vi har udført, mener vi dog, at det oftest er misbruget, der indtræder først. Den hjemløse tilværelse er derfor typisk præget af en form for misbrug fra starten, hvilket i øvrigt gør situationen særdeles vanskelig. I det følgende vil vi derfor behandle misbrug som en årsag til hjemløshed.

Men hvad ligger så til grund for et misbrug? Vi har fundet ud af, at svaret ikke er entydigt, men at der ofte er en sammenhæng mellem et eventuelt påbegyndt misbrug og barndommen, dvs. at det især er den sociale arv, der gør sig gældende – her menes *barnets overtagelse af forældrenes personlighedstræk og hermed udfoldelsesmuligheder*, jf. afsnit 7.2.

I misbrugsfamilier kan børn f.eks. vokse op med den overbevisning, at misbrug er en naturlig del af livet.

Set i et psykologisk perspektiv kan Eriksons teori omkring individets udviklingstrin forklare dette nærmere. Ifølge Erikson er det i 6 til 12 års alderen, at barnet lærer kompetencer – sociale som faglige. Mislykkes det, kan barnets identitet udvikle sig i en negativ retning, hvilket ifølge Erikson senere kan medføre f.eks. misbrug, kriminalitet osv. Barnet opnår altså ikke de kompetencer, som samfundet fordrer, såfremt man vil deltage heri på *normale* og ikke mindst *rimelige* vilkår. Det kan være almindelige faglige kompetencer som at kunne læse og skrive samt andre *sociale* kompetencer, hvormed menes evnen til at kunne indgå i relationer med andre mennesker og omgivelserne i øvrigt. Disse manglende kompetencer ses især hos personer, der i barndommen er blevet omsorgssvigtet – værst er det for dem, der er blevet seksuelt misbrugt.

Den manglende sociale kompetence resulterer desuden i et ganske lille netværk eller i værste fald slet intet. Dette er i sig selv med til at skabe dårlige betingelser for omsorg, støtte, problemløsning og i den forbindelse personlig udvikling.

At man i forvejen ifølge Giddens er overladt til sig selv gør ikke processen nemmere. Ifølge Giddens er et af kendetegnene ved det senmoderne samfund individualiteten samt den refleksivitet, der er forbundet hermed. Men bl.a. på grund af en dårlig barndom og opvækst opnår denne gruppe ikke de fornødne kompetencer til at træffe nogle valg, der ellers ville være gunstige i forhold til f.eks. personlig udvikling, tilegnelse af ny viden osv. og misbrug kan derfor nemt blive resultatet.

Man kan således sige, at et eventuelt misbrug er et *led* i rækken af årsag til, at hjemløsheden indtræffer (og formentlig et af de sidste led). Hjemløse misbrugere har altså adskillige problemstillinger forud for selve hjemløsheden, der kræver (be-)handling, såfremt de skal hjælpes ud af den hjemløse tilværelse, hvor misbruget er blevet det altdominerende.

## 8.2 Psykosociale problemer

Vi mener, at psykosociale problemer, herunder f.eks. for lidt selvværd, manglende netværk og manglende sociale kompetencer kan anses for værende medvirkende årsag til hjemløshed. Dette kan dels aflæses fra de tilbagemeldinger vi fik i spørgeskemaundersøgelsen og dels de interviews, vi har foretaget.

Feltarbejdet gav et udmærket perspektiv på et par af de traditionelle opfattelser, som nævnt tidligere i projektet:

- Social arv; dårlig opvækst, kan give et dårligt ungdoms og voksenliv
- Psykologiske vilkår; jo mindre psykisk overskud, jo mere udsat.

René, Chopper, Christian og Preben Brandt nævnte som det første opvæksten, som en væsentlig faktor, der lå til grund for hjemløshed i en ung alder.

Forskellen i validiteten ved spørgeskemaundersøgelsen og de andre interviews skal ses i, at dels må vi se i øjnene, at spørgeskemaundersøgelsen ikke kan anses for repræsentativ, set i forhold til hele den danske befolkning, og dels at der er en indlysende årsag til, at dem, der beskæftiger sig med hjemløse, har en betydelig bredere erfaring på området.

Ser vi bort fra disse forskelle, har den traditionelle opfattelse fat i et par af de væsentligste faktorer, nemlig f.eks. lavt selvværd, manglende sociale kompetencer osv.

Kort fortalt om den "gode" opvækst.

Det spæde barn udvikler, gennem en tryk og optimal opvækst, de psykiske som fysiske basale færdigheder, som gør det muligt at tilegne sig og omgås de normer og den kultur, som er gældende i samfundet.

Ligeledes udvikles sociale kompetencer. Sociale kompetencer er medvirkende til, at mennesket kan begå sig samt være accepteret i mangeartede sociale sammenhænge, hvad enten det er private, under uddannelsen og i offentligt rum. Samlet set giver det mennesket mulighed for at udvikle selvsikkerhed/selvstændighed, moral/holdninger og mental balance samt udvikle empati og yde omsorg for andre.

Men det var ikke billedet af en sådan opvækst, vores respondenter havde, der blev nævnt som baggrunden for de yngre hjemløse.

Negativ social arv og omsorgssvigt i opvæksten kan medføre, at kompetencer, som gør det muligt for mennesket at mestre barn- og ungdommens utallige udfordringer og udviklingstrin, ikke udvikles hensigtsmæssigt. Det kan medføre mistillid, afvigende social adfærd, lavt selvværd, tidligt misbrug, manglende funktionelt netværk, der kan støtte og hjælpe. I værste fald får de på grund af manglende sociale kompetencer ikke gennemført skoleuddannelsen og får derfor heller ikke en uddannelse og efterfølgende et arbejde, de kan leve af.

Uden en mulighed for via lønnet arbejde at tjene til bolig samt til "dagen og vejen". Alternativet kan blive en hjemløs tilværelse med en kriminel løbebane oven i købet.

Alt sammen kan medvirke til en tilværelse, hvor marginalisering og udstødning gør det svært at "vende tilbage" til den "normale tilværelse", som danner de rammer i dagligdagen, som den brede befolkning lever indenfor. I stedet vil de blive henvist til en tilværelse understøttet af de offentlige og hjælp fra de herberger, som de har kontakt til.

Deres omgangskreds, vil ofte være de grupper af ligesindede, som de kan begå sig med. Det funktionelle netværk er derfor minimalt eller ikke-eksisterende, hvilket blot medvirker til en øget sårbarhed.

Udviklingen, har ifølge Preben Brandt taget en kedelig drejning.

I hans disputats fra 1992 vurderede han, at ud af antallet (på daværende tidspunkt i KBH 77.000) i aldersgruppen 18-35, ville 1 % indenfor et år opleve hjemløshed.

I dag vurderer han, at ud af aldersgruppen 18-25 (i KBH), vil 2-3 % af hver årgang blive hjemløs indenfor de næste 7 år.

Hans nye vurdering indikerer, at der i samfundet må være sket en udvikling, hvor andre faktorer har spillet en stor rolle, bl.a. individualiseringsprocessen, hvilket vi vil se nærmere på i kap. 9.

### 8.3 Social arv

Vi har i gruppen fundet ud af via vores feltarbejde, at vores målgruppe, unge hjemløse mellem 18-25 år, har været udsat for omsorgssvigt i en eller anden grad og her kan der være tale om social arv. Med social arv mener vi, at disse skrøbelige unge har tilegnet den viden og de personlighedstræk op gennem deres opvækstmiljø, som deres forældre havde - dermed en

overtagelse af forældrenes personlighedstræk og udfoldelsesmuligheder. I mange tilfælde er her tale om unge, som har arvet en tung social arv, hvor forældrene har givet det videre, som de selv har fået i deres barndom - de har ikke prøvet andet.

Begrebet social arv, som nævnt i afsnit 7.2, er et meget omdiskuteret fænomen, som mange lærde strides om, fordi der med social arv menes, at bæreren fastholdes via ordene i negativ retning.

Vi tror på i gruppen, at alle forældre elsker deres børn, men nogle mangler evner til at give barnet den bedst mulige forståelse, omsorg, vejledning og kærlighed. De har kun erfaringer gennem deres egen opvækst. Ved omsorgssvigt, især vedvarende, jf. afsnit 7.3, taler vi om fysiske som psykiske skader af forskellige sværhedsgrader, som skader barnets sunde udvikling, der igen medfører psykisk invaliditet i mere eller mindre grad som farver deres syn på det omgivende samfund livet igennem.

Ved brug af Bowlbys teori om tilknytning og adskillelse er det barnets første leveår, der er afgørende for hvordan det senere vil udvikle en grundlæggende tillid/mistillid. Bowlby opererer som Erikson med basal grundlæggende tillid til livet og verden, men ifølge Erikson skal vi alle gennem 8 livskriser, som er med til at modne os og se livet på nyere måder. De børn, som har været udsat for massivt omsorgssvigt, udvikler en grundlæggende mistillid til livet og verden og de har et dårligt selvbilledet og et svagt *jeg*, der medfører rod i deres tilknytning og adskillelse. Disse børn får ofte rod i deres følelsesliv og deres måde at cope tilværelsen på. De trækker sig væk fra "livet" og er misbruger af enten alkohol og stoffer m.v. De har svært ved at etablere tætte relationer til f.eks. et andet menneske og de har udviklet en adfærd, som kan være svær at forstå for det omgivende samfund. De møder mennesker med mistillid og har ofte udadreagerende adfærd, som ikke er socialt accepteret i samfundet.

Samtidig er denne skrøbelige gruppe uden netværk. Manglende netværk forstærker den livssituation, den enkelte befinder sig i psykisk og fysisk. De har ikke haft følelsen af at være et værdifuldt, unikt menneske, men får ingen følelsesmæssig støtte, omsorg og kærlighed og har man problemer, kan der ikke hentes råd/vejledning, et måltid mad, en seng eller penge, når budgettet er stramt.

Uden tillid til livet, uden at have fået lært sociale kompetencer i ens opdragelse, er det svært at få skabt sin selvidentitet. I det senmoderne samfund er det enkelte menneske selv ansvarlig for dannelsen af sin selvidentitet. Selvidentiteten er et refleksivt projekt og forstærkes gennem

de valg, man træffer i de miljøer man er en del af. Tillid er af afgørende betydning for det enkelte menneskes udvikling og muligheder. Uden tillid kan man ikke fungere i vores foranderlige samfund, hvor kravene til det enkelte menneske bliver større og større. Vi mennesker er sociale og det kræver sociale kompetencer at kunne indgå i samspil med andre mennesker eller indgå nye relationer. Sociale kompetencer har vi brug for, for at kunne begå os i et foranderligt samfund. Hvor vi end bevæger os, på torvet, butikker, arbejdet osv. har vi brug for disse evner, hvor bedømmelsen af ens sociale kompetencer er social med fare for udstødning og ensomhed til følge.

#### 8.4 Delkonklusion

Vi har i dette afsnit set på de årsager, der traditionelt er blevet behandlet i forhold til hjemløshed, dvs. misbrug, psykosociale problemer og social arv og som der blandt befolkningen er en udbredt opfattelse af har stor betydning i forhold til unge hjemløse.

Vi har fundet ud af, at vores målgruppe typisk har et misbrug før de bliver hjemløse og at misbrug derfor sjældent er et resultat af den hjemløse tilværelse. Misbruget er for mange et resultat af en dårlig opvækst, med manglende kompetencer til følge, hvilket medfører psykosociale problemer.

Ved psykosociale problemer menes f.eks. for lidt selvværd, manglende netværk og manglende sociale kompetencer. På den baggrund bliver den daglige tilværelse svær at håndtere. Skolen bliver ligeledes vanskelig at gennemføre, hvilket mindsker individets selvværd yderligere. En uddannelse efter skolegangen kan anses for at være urealistisk.

De manglende sociale kompetencer gør det sværere for individet at indgå i sociale relationer. Interaktionen med omgivelserne i øvrigt bliver ligeledes vanskeliggjort. Det bliver derfor urealistisk med et ufaglært arbejde i stedet for uddannelse.

Psykosociale problemer har deres udspring i opvæksten, hvilket senere kan komme til udtryk gennem den sociale arv. Med social arv menes barnets overtagelse af forældrenes personlighedstræk og handlemønstre m.m. Hvis barnets opvækst har været præget af omsorgssvigt, f.eks. incest og vold, bliver barnet fysisk og følelsesmæssigt skadet, hvilket får konsekvenser livet gennem.

Vi har således gennem vores undersøgelser og teori fundet ud af, at misbrug, psykosociale problemer og social arv er væsentlige faktorer for hjemløshed blandt unge mellem 18 og 25 år i Danmark i dag.

## **9. DEN ØGEDE INDIVIDUALISERING SOM ÅRSAG TIL HJEMLØSHED**

I dette kapitel vil vi se på samfundsudviklingen – herunder den øgede individualisering, som finder sted – i relation til vores problemstilling. Det er vores hensigt at analysere nedenstående årsager med det formål, at klarlægge årsagernes betydning i forhold til vores målgruppe og de i kapitel 8 analyserede årsager. På den måde håber vi på at komme frem til en *afvejning* af årsagernes betydning i forhold til hinanden: De traditionelle årsager vs. den øgede individualisering.

### **9.1 Individualiseringens betydning for solidariteten i samfundet**

I den vestlige verden, og i særdeleshed i Norden, er der sket en udvikling i samfundet, der har ændret forholdene for familien og det enkelte individ. Børns og unges udvikling i det moderne samfund bygger på selvstændiggørelse, frigørelse og individualisering af det enkelte individ. Denne udviklingsproces har løsnet individet fra traditioner og faste sociale bånd, som førhen blev overtaget fra familien, da de ikke længere udgør noget livsperspektiv. Individet kræver nu mere plads for personlig udvikling og sit behov.

Individualiseringsprocessen tager sit udgangspunkt i den udvikling, familien som samlivsform har gennemgået inden for de sidste fyre år. Begge forældre er på arbejdsmarkedet og børnene bliver passet på institutioner eller er overladt til en række sociale og kulturelle aktiviteter - oftest etableret eller støttet af det offentlige, hvor de klarer sig selv.

Efterspørgslen på kvindernes arbejdskraft i 60'erne har medført, at Danmark har medvirket til at skabe et velfærdssamfund, der er et produkt af den teknologiske, materielle, økonomiske, kulturelle og sociale udvikling. Det er et samfund, der bestræber sig på at støtte familien og det enkelte individ, socialt og udviklingsmæssigt, bl.a. gennem udbygningen af offentlige institutioner, uddannelses- og sundhedssektoren. Familien er stadig det vigtigste følelsesmæssige bindeled mellem børn og voksne. Men udviklingen - centralt i samfundets moderne kultur - lægger i høj grad vægt på individualitet, bygget på søgen efter/udvikling af en personlig identitet. Dette kan ses ved udviklingen i familiemønstret. Førhen havde hver

person en fastlagt rolle. Nu opfatter og behandler familiemedlemmerne mere hinanden som individer med individuelle behov<sup>47-48</sup>.

Psykologisk set betyder individualismen ofte, at fravær af nære sociale relationer i en eller anden grad medfører en mindre følelse af moralsk ansvarlighed over for - og social afstand til - sine medmennesker. Den enkelte forholder sig mest til sine egne normer og holdninger, når der handles.

Den øgede sociale afstand kan medføre, at individet føler, at dem der tages afstand fra også har det på samme måde. Der forventes ikke noget fra den anden part. På samme tid kan det forekomme, at der næres negative tanker om dem, der tages afstand fra. Hertil kommer, at jo mindre viden man har om den anden, jo mere negative kan følelserne blive. Bliver den sociale afstand stor nok, vil enhver form for fællesskabsfølelse være væk og den anden opfattes ikke længere som et menneske.

Frigørelsen af individet gennem individualiseringsprocessen har dermed sin pris. "Det handler ikke længere om at få det gode liv, men om *mit* gode liv"<sup>49</sup>.

Denne udvikling har dermed skabt en socialkarakter, som også kan gå for at være en *ny socialisationstype*, som ofte udviser narcissistiske træk – som *ikke* må sidestilles med den sygelige psykiske tilstand, som kræver behandling. Den skal ses som en *tidstypisk*, psykologisk udvikling hos det enkelte individ.

Tidligere kunne individet støtte sig til normer, traditioner og kultur som en personlig accepteret del af udviklingen. I stedet er det nu lagt op til – og lagt vægt på – at den enkelte "finder sig selv" gennem sine egne behov og beslutninger. Derved udvikles en egen evne til at finde sig til rette i et omskifteligt samfund. Samlet en proces, der kræver - og udvikler - en del selvoptagethed.

Mens denne proces står på, har individet, da mennesket er et socialt væsen, behov for at blive støttet af omgivelserne. Denne sammenblanding af afhængighed og selvoptagethed findes også hos narcissistiske patienter. Trods det at mange klarer sig i dagligdagen, kan der hos den enkelte forekomme sårbarhed, usikkerhed, lav selvfølelse og ustabilitet, set i forhold til arbejdet og/eller familielivet<sup>50</sup>.

<sup>47</sup> Grit Niklasson, "Socialfag for Pædagoger", kap. 16

<sup>48</sup> Peter Gundelach m.fl., "Ind i Sociologien", s. 145ff

<sup>49</sup> Politiken – Mandag den 22. marts 2004



Samfundsmæssigt set har udviklingen medført en stor udbygning af den offentlige sektor, som har til formål at afhjælpe samfundets problemer. Individualiseringsprocessen, samt den øgede sociale afstand, har medført, at der er tilbøjelighed til at overlade løsningen af samfundsmæssige problemer til de offentlige serviceorganer og institutioner. Dette kan om muligt været medvirkende til at forstærke individualismen, da den offentlige service fjerner følelsen af et medmenneskeligt ansvar hos den enkelte.<sup>51</sup> Derved bliver rækkevidden af gensidige moralske forpligtelser udvidet og er blevet fjerne og upersonlige, hvilket har fået indflydelse på solidaritetsfølelsen hos den enkelte.

Basalt set handler solidaritet om normative (moraliske) forpligtende holdninger, der indebærer selvbegrænsning og hensyntagen til andre. Solidaritet er dermed ikke baseret på forventninger og gensidighed.<sup>52</sup>

I vore dages samfund er det ikke muligt for den enkelte at være solidarisk med *alle* mennesker og alle de sager, som knytter sig til disse. Derfor har velfærdsstaten i vid udstrækning overtaget de mellemmenneskelige forpligtelser og den moralske ansvarlighed i et *institutionaliseret solidaritetssystem*, der tager sig af samfundets svageste. På den måde er det også muligt for samfundet at regulere og tage sig af de fælles samfundsinteresser, så integration og en form for fælles identitet og følelse eksisterer.

For at få et indtryk af påvirkningen fra individualiseringen, hvor individet er det centrale, har den amerikanske forsker Jodi Dean opstillet en oversigt over de former for solidaritet – og den indbyrdes betydning de har – i det moderne samfund:

Affektional solidaritet: Begrænser sig til mennesker, der er tæt tilknyttet til hinanden. Individet omtaler hinanden med et "vi".  
(Denne form for solidaritet skal i et moderne samfund ses som noget, der i praksis og principielt kun forekommer, så længe individer rent *følelsesmæssigt* kan bruge hinanden til noget)<sup>53</sup>.

Konventionel solidaritet: Mennesker, der er bundet af fælles interesser, overbevisninger eller mål. Forener mennesker som medlemmer i en gruppe.

<sup>50</sup> Peter Gundelach m.fl., "Ind i Sociologien", s. 151ff

<sup>51</sup> Heine Andersen, "Sociologi, en grundbog til et fag", kap. 15

<sup>52</sup> Søren Juul, "Modernitet, velfærd og modernitet", kap. 2

**Refleksiv solidaritet:** Overskrider de begrænsninger, der knytter sig til de to andre former for solidaritet og er ifl. Dean den mest aktuelle i det differentierede moderne samfund.

Dean's refleksive solidaritet passer ikke til det danske samfund, da den ikke tager højde for den institutionaliserede solidaritet, som varetages af det offentlige. Derfor må den deles op i to<sup>54</sup>:

**Refleksiv personlig solidaritet:** Solidariteten er ikke givet på forhånd, men er i stigende grad noget den enkelte selv vælger eller definerer.  
Solidaritetsfølelsen skal ses som et produkt af de moralske forpligtelser, som den enkelte tilegner sig i samfundet, gennem social og institutionel påvirkning, som det er muligt helt selvstændigt at forholde sig til og handle efter.

**Refleksiv institutionaliseret solidaritet:** Borgernes holdninger og forholden sig til samfundets institutioner afgøres af gældende meningsdannelser. I forskellige befolkningsgrupper påvirker individerne hinanden indbyrdes gennem fælles sociale strukturer og livsbetingelser, som præger den solidariske tankegang.

Individualiseringsprocessen og den samfundsmæssige udvikling af solidaritetsfølelsen påvirker de moralske forpligtelser hos den enkelte overfor samfundets svageste og udstødte. Den måde, sociale problemer opfattes på, er betinget af det individualiserede livsforhold, som gør, at samfundsmæssige problemer ikke opfattes som et kollektivt, men som et individuelt problem.

<sup>53</sup> Anthony Giddens, "Modernitet og selvidentitet", s. 110

<sup>54</sup> Søren Juul, "Modernitet, velfærd og modernitet", s. 27

Individualiseringsprocessen har afstedkommet en polariserings- og udstødningsproces, der har dannet et dybt skel mellem samfundets tabere og vindere.

Et fællestræk for samfundets udsatte er, at de er psykisk sårbare og derfor meget udsatte overfor belastninger. De har derfor tit svære sociale tilpasningsproblemer og kommer ofte på kant med deres omgivelser.

Integrationen af samfundets svageste afhænger ikke kun af den institutionaliserede solidaritet, men også af det enkelte individs tolerance, åbenhed og solidaritet overfor denne samfundsgruppes problemer. Men da den enkeltes holdning til sociale problemer kan være refleksiv og uforudsigelig, står samfundets institutioner meget alene med opgaven.

Søren Juul<sup>55</sup> ser det moderne samfund som meget sårbart og har forsvaret sine standpunkter om grunden hertil<sup>56</sup>:

1. *Opløsningen af solidaritetsgivende fællesskaber*
2. *Omstillingshastigheden i det moderne samfund gør det svært for voksne og børn at finde holdepunkter i tilværelsen.*
3. *Udviklingen i socialpolitikken (herunder professionaliseringen af det sociale arbejde), som betyder, at det sociale arbejde indimellem virker modsat hensigten og gør klienter og brugere mere sårbare, end de er, når de henvender sig til det sociale system.*

Mange problemer stammer helt basalt fra dagligdagen i det almindelige samfund ("normalkulturen"), og derfor bør integrationen af samfundets udsatte også løses i samarbejde med uddannelsessystemerne, arbejdsmarkedet - gennem virksomhedernes sociale ansvar osv - hvor den enkelte har sin færden.

### 9.1.1 Barndommen – opvækst og opdragelse

Tillid er af afgørende betydning for det enkelte menneskes udvikling og muligheder. Uden tillid kan man ikke fungere i vores foranderlige samfund, hvor kravene til det enkelte menneske bliver større og større. Vi mennesker er sociale og det kræver sociale kompetencer at kunne indgå i samspil med andre mennesker eller indgå nye relationer. Hvor vi end bevæger os – på torvet, i butikker, på arbejdet osv. – har vi brug for disse evner, hvor

<sup>55</sup> Cand.mag. i historie, sociologi og samfundsfag og lektorvikar på RUC (seniorforsker ved SFI)

<sup>56</sup> Søren Juul, "Modernitet, velfærd og modernitet", kap. 9

bedømmelsen af ens sociale kompetencer er social med fare for udstødning og ensomhed til følge, jf. f.eks. afsnit 7.4.2.

Vi mener, at børn, som gennem deres opvækst ikke har fået lært disse sociale kompetencer får svært ved senere at begå sig i dette samfund. Sunde, gode sociale kompetencer er afgørende for, hvordan man klarer sig under uddannelse, i arbejdsliv med nye relationer m.m. Være selvstændig, målrettet og turde tage initiativ, udvise empati og kunne smelte sammen med en gruppe er nogle af kravene, der stilles i samfundet. Egenskaber, der endda efterlyses i diverse stillingsannoncer, samtidig med at vores samfund ændrer sig med lynets hast: Hvad vi vidste i går, har ændret sig til i dag.

Vores undersøgelser viser, at dårlig socialisering i opvæksten medfører en dårlig internalisering af de normer og den kultur, der præger det omkringliggende samfund. Dette er ofte medvirkende til, at mange i dag bliver hjemløs i en tidlig alder.

Vi mener, at det i opvæksten specielt er opdragelsen og i den forbindelse de vilkår, hvorunder selve identiteten bliver dannet, der her gør sig gældende. Hvor det tidligere f.eks. var tradition (i landbrugssamfundet og senere under industrialiseringen), at faderen skaffede en læreplads til sønnen, er det i dag et valg, det enkelte individ selv skal træffe. Tidligere var det ligeledes folkeskolen, der besluttede, om eleven skulle have en uddannelse eller i stedet ud at tjene på en gård.

I dag er det således et refleksivt projekt for det enkelte individ at skabe sin identitet i et samfund og under betingelser, der er præget af høj grad af selvstændighed, store faglige krav, foranderlighed, kompetenceudvikling, omstillingsevne osv. Identitetsdannelseprocessen er på den måde blevet individuel, hvor den tidligere i særdeleshed blev skabt gennem det primære netværk og det omgivne samfund i øvrigt.

Individet er på den måde tvunget til i en meget tidlig alder at skulle træffe nogle valg, der senere i livet kan få stor betydning og dermed alvorlige konsekvenser.

Denne refleksivitet og selvstændighed ses også i forbindelse med opdragelsesformerne i dag. Børnene bliver i familierne oftere hørt i forbindelse med forskellige beslutninger: Hvor skal ferien gå hen i år, hvad skal der laves til aftensmad? osv. Nøgleordet i forbindelse med opdragelse er i dag *selvstændighed*. At kunne tænke selv – at kunne reflektere. Dette kan dog medføre alvorlige konsekvenser, f.eks. manglende empati, enten på grund af følelsesmæssige

skader eller opdragelsen, hvilket gør, at "følsomme mennesker" får sværere ved at spejle sig i andre mennesker og derigennem blive bekræftet i at være god nok.

Vi lever i et samfund, hvor alle i mere eller mindre grad er præget af individualismen, og der er en overordnet vilje til at hjælpe svage grupper, bare ikke lige i ens nærmiljø.

Ifølge Giddens er grundlæggende tillid en vaccination mod eksistentiel angst, hvilket er af afgørende betydning for de valg man træffer i sit liv. I det senmoderne samfund er den enkelte ansvarlig for sin identitet og den former sig efter de valg og i de arenaer, vi færdes i. Samtidig siger Giddens, at ens identitet er fastlagt efter køn, social status og familieforhold, hvilket gør det endnu sværere at være bærer af den sociale arv.

### 9.1.2 Udstødning og marginalisering

Sidst i 1800-tallet og i begyndelsen af 1900-tallet, da det danske samfundet overgår fra landbrugssamfund til industrisamfund, er bl.a. kendetegnet ved uddannelsesvækst, befolkningsvækst, byvækst og i forlængelse heraf befolkningsvandring bl.a. på grund af voksende efterspørgsel på arbejdskraft i byerne.

*"Disse vandringer betød for de vandrende skift af bolig, naboer, erhverv, fagfæller, arbejdsgiver, arbejdsvilkår – tab af hidtidigt netværk".<sup>57</sup>*

Der er to væsentlige aspekter i dette uddrag:

- 1) Man bevæger sig altså væk fra de traditionelle primære netværk – de bliver simpelthen opløst. Dette har naturligvis konsekvenser, når man står og har brug for dette netværk, som var karakteriseret ved omsorg for alle. Man ydede hjælp og støtte, når nogen havde brug for det – dvs. at netværket stod for social tryghed i forbindelse med forsørgelse og omsorg. Nu bliver man mere sårbar i situationer, hvor man før havde hinanden (jf. i øvrigt afsnit 7.5).
- 2) Desuden undergår samfundet på dette tidspunkt store forandringer i arbejdsmarkedsforholdene, herunder produktionsapparatet, kompetencekrav, omstillingsevne m.m. (*skift af erhverv, fagfæller, arbejdsgiver og arbejdsvilkår*).

<sup>57</sup> Viggo Jonassen, "Dansk socialpolitik 1708-1998", s. 80f

Disse to forhold giver anledning til at se på udviklingen af udstødningsbegrebet. Der bliver under industrisamfundet og det moderne samfund fokuseret meget på arbejdsmarkedsforhold og politiske forhold i forbindelse med udstødning og marginalisering.

Finn Kenneth Hansen m.fl. (1987) kommer med følgende fire årsager til udstødning: Nedslidningsbetinget udstødning, teknologisk betinget udstødning, konjunkturelt betinget udstødning og politisk/administrativt betinget udstødning.<sup>58</sup> Finn Kenneth Hansen påpeger, at disse årsager ofte vil supplere hinanden, hvormed der udvikles en konkret udstødning.

Den nedslidningsbetingede udstødningsform samt den teknologisk betingede udstødningsform skyldes direkte forhold i arbejdsprocessen, mens den konjunkturelt betingede udstødning forekommer, "*(...) når arbejdskraften som følge af nedgang i produktionsniveauet (uden ændring af teknologien) bliver frisat (...)*".<sup>59</sup>

Den fjerde udstødningsform – den politisk/administrative betinget udstødning – hænger sammen med de politiske tiltag overfor f.eks. arbejdsmarkedet. Det kunne f.eks. være nedsættelse af dagpengesatser, kontanthjælpssatser m.m. samt indførelse af f.eks. efterlønsordningen osv.

Vi mener således, at man overordnet og (meget) generelt kan sige, at det op igennem udviklingen af industrisamfundet hovedsagligt har været arbejdsmarkedsrelaterede og politiske forhold, der har gjort sig gældende, når man snakker om udstødning og marginalisering.

Men hvordan forholder det sig så i dag i det *senmoderne* samfund? Er det ikke ligeledes arbejdsmarkedets indretning, der er skyld i, at nogle (mange) bliver marginaliseret og i sidste ende udstødte? For ikke at tale om politiske tiltag indenfor de kommunale og amtskommunale systemer osv.?

<sup>58</sup> Finn Kenneth Hansen (red.), "Udstødning og udstødningsmekanismer", s. 12ff

<sup>59</sup> Finn Kenneth Hansen (red.), "Udstødning og udstødningsmekanismer", s. 13

Catharina Juul Kristensen, som er en "nutidig" samfundsforsker, definerer marginaliseringsbegrebet som "(...) ufrivillig, ufuldstændig deltagelse på et eller flere livsområder, hvor der hersker en normativ forventning om deltagelse."<sup>60</sup>

Vi mener, at Catharina Juul Kristensen ved denne definition således tilgodeser det senmoderne samfunds kompleksitet i forhold til denne tids sammensætning af socialt truede grupper og deres problemstillinger.

De livsområder, som Catharina Juul Kristensen omtaler, udgør f.eks. arbejdsmarkedsdeltagelse og uddannelse, sociale og familiære netværk, frivillig, kulturel og politisk aktivitet, egen fast bolig osv.<sup>61</sup> Der må derfor ligeledes herske en normativ opfattelse af, at disse livsområder er nødvendige (basale) forudsætninger for, at vi kan deltage i samfundslivet på en tilfredsstillende måde.

*"Udstødnings- og marginaliseringsbegrebet har [således] fået en udvidet anvendelse til at omfatte ikke alene problemer i forhold til arbejdsmarkedet, men også problemer i forhold til sociale netværk og til integration i samfundet i det hele taget".<sup>62</sup>*

Vi har i forbindelse med vores undersøgelser fundet ud af, at denne udstødningsproces i dag starter tidligt i livet.<sup>63</sup> Dette understøttes af Preben Brandts definition på udstødte grupper: *"Det er mennesker, der på et tidligt tidspunkt af deres liv ikke har haft mulighed for at lære socialiseringens svære kunst."<sup>64</sup>*

Vores målgruppe må således antages, ifølge disse definitioner, at være marginaliseret i forhold til samfundet m.m. og i værste fald udstødte (denne "graduering" afhænger bl.a. af den svage eller helt manglende tilstedeværelse af de respektive livsområder – jo flere livsområder, der mangler, jo mere marginaliseret bliver man og ender til sidst med at være helt udstødt) og af årsager, der muligvis kan relateres til den øgede individualisme, som i høj grad præger det danske samfund i dag. Refleksivitet er (som nævnt i afsnit 7.4 og 9.1) en grundlæggende eksistensbetingelse (og et grundlæggende ideal), hvilket afstedkommer en svækkelse af traditioner og forventninger:

<sup>60</sup> Catharina Juul Kristensen, "Marginalisering – en begrebsudredning", s. 15

<sup>61</sup> Catharina Juul Kristensen, "Marginalisering – en begrebsudredning", s. 10f

<sup>62</sup> Torben Fridberg, 1992, s. 29

<sup>63</sup> Interview med professor Preben Brandt – Projekt Udenfor

<sup>64</sup> Tina Ussing Bømler, "Når samfundet udstøder", s. 83

*"Hvor det i 50'erne helt klart var omgivelserne der satte betingelserne og spillerummet for hvad jeg kan og bør gøre, så er det nu jeg der med mine valg forsøger at forme omgivelserne, så de giver mig de bedste udviklingsmuligheder. Sagt på en anden måde, så var identiteten tidligere bundet op på en orientering i forhold til omverdenen, mens den nu er bundet op på en orientering i forhold til en selv, og det er her, refleksiviteten kan lokaliseres".<sup>65</sup>*

Ifølge Erik Erikson er det i 6-12 års alderen (stadie 4), at barnet begynder at lære at være konstruktiv foretagsom samt at opnå kompetencer gennem de krav, som der stilles på institutionerne (jf. afsnit 7.1).

Da det danske samfund i høj grad er præget af *dobbeltsoialisering* – dvs. at barnets udvikling skabes i to forskellige socialiseringsrum<sup>66</sup> (familien og institutioner) – kan det antageligt blive vanskeligt for barnet at lære at håndtere disse krav (f.eks. i forhold til refleksivitet) og dermed udvikle en fremmedfølelse overfor sig selv m.m. Dette kan føre til en følelse af mindreværd og utilstrækkelighed, hvilket i sidste ende kan resultere i indlæringsproblemer og en *"taberidentitet"* (jf. afsnit 7.1).

Hermed er der i en meget tidlig alder lagt op til en begyndende marginaliserings- og udstødningsproces, idet nogle børn og unge i en tidlig alder ikke kan leve op til *socialiseringens svære kunst* i forhold til den øgede individualisering.

## 9.2 Delkonklusion

Siden kvinderne kom på arbejdsmarkedet i 60'erne, har samfundet ændret sig drastisk. Man har bevæget sig væk fra de primære netværk dvs. kernefamilien med dens traditioner, normer og værdier, samtidigt med at samfundet blev institutionaliseret. Dette medførte større krav til det enkelte individ i forbindelse med tilpasningsevne, omstillingsevne, kompetenceudvikling, selvstændighed osv.

I tiden siden 60'erne og op til i dag er der sket en forstærkning af refleksiviteten og individualismen. Disse to elementer er medvirkende til at forværre vores målgruppes usikkerhed, søgen efter identitet og manglende sociale kompetencer, hvilket på den ene side fastholder dem i deres situation og på den anden side medvirker til, at de havner i den.

<sup>65</sup> Johannes Andersen, "Mellem hoved og krop – om ungdomskulturer", s. 12f

<sup>66</sup> Ole Langsted m.fl., 1992, s. 194f



Identitetsdannelsen er blevet til et individuelt, refleksivt projekt. Hvor det tidligere var det primære netværk og skolen, der var medvirkende til at danne barnets identitet, er det i dag det enkelte individ, der selv skal træffe de valg, der former identiteten.

Denne proces er ligeledes medvirkende til, solidaritetsfølelsen hos den enkelte er gået over til noget, man selv definerer.

Selv udstødnings- og marginaliseringsprocessen er blevet et individuelt anliggende. Begrebet er udvidet til også at omfatte integrationen i samfundet, herunder vigtige netværk og nære sociale relationer. I dag kan man således blive udstødt fra livsområder og af mange årsager ud over arbejdsmarkedsforhold.

Professor Preben Brandt oplyser, at udstødningsprocessen i dag starter tidligere i livet end før pga. individualiseringsprocessen.

## 10. INDSATS OG RELEVANT LOVGIVNING

Vi har i gruppen reflekteret over, hvilken indsats vi kunne forestille os ville være hensigtsmæssig i forhold til målgruppen. Vi har via dette projektforsøg fundet ud af, at hjemløses problemstillinger er meget komplekse og mangeartede. Ofte er den hjemløse tilværelse præget af misbrug, kriminalitet og psykosociale problemstillinger afstedkommet af en opvækst præget af mere eller mindre omsorgssvigt. Indsatsen skal derfor afspejle denne kompleksitet og desuden ligge indenfor rammerne af sociallovgivningen.

Selve indsatsen kan deles op henholdsvis en forebyggende og afhjælpende/behandlende del. Den forebyggende del går ud på at prøve at *forhindre*, at udsatte børn/unge senere i livet bliver hjemløse. Den afhjælpende/behandlende del skal sigte mod at få allerede hjemløse ud af denne tilværelse.

Forebyggende del: Denne del, mener vi, skal planlægges ud fra teorierne omkring den sociale arv. Den kræver derfor inddragelse af og samarbejde mellem sociale institutioner og sundhedsforvaltninger. Det tværfaglige arbejde er derfor vigtigt i forbindelse med omsorgssvigtede børn og den efterfølgende handling.

Vi mener, at der eksisterer en form for berøringsangst blandt de personer og institutioner/myndigheder, der har kontakt til barnet/den unge i dagligdagen.

Uanset om man er privatperson eller ansat i offentlige/private institutioner, har man underretningspligt, jf. Serviceloven (§§ 35-36).

Oplysning til den almindelige befolkning omkring underretningspligten for privatpersoner kan derfor også være medvirkende til at forbedre folks forståelse af underretningspligtens vigtighed.

En tidlig underretning kan forebygge sociale problemer i barnets opvækst og senere i voksenlivet. Her tror vi, at den øgede individualisering og i forlængelse heraf den manglende solidaritetsfølelse kan være årsag til, at privatpersoner ikke foretager de underretninger, der vedrører omsorgssvagede børn m.m.

Ifølge §33a i Lov om social service har kommunerne tværkommunal underretningspligt. Det vil sige, at en kommune, der har kendskab til, at et barn under 18 år har brug for særlig støtte, skal underrette den kommune, som familien flytter til.

*"Støtten må ydes tidligt og sammenhængende, så begyndende problemer hos barnet eller den unge så vidt muligt kan afhjælpes i hjemmet eller i det nære miljø. Støtten må i hvert enkelt tilfælde udformes på baggrund af en konkret vurdering af det enkelte barns eller den enkeltes unges og familiens forhold."* – jf. vejl. 4 af 16. januar 2002 § 32, stk. 2.

Når underretningen er foretaget, mener vi ikke, at fjernelse af et barn fra dets primære netværk altid er hensigtsmæssig (dog er det muligt i henhold til Servicelovens §§ 40-41), men det skal understreges, at det handler om barnets tarv. Dette begrundes vi med, at man bør se på den samlede families ressourcer og belastninger og indsatsen bør lægges derefter, da man den vej får hjulpet barnet samt hele familien – netværket har stor betydning i forhold til barnets sociale færdigheder og trivsel og kan afhjælpe mange psykiske og psykosociale problemer.

Formålsparagraffen i Serviceloven (Lov 454 af 10. juni 1997 - Lov om social service) siger følgende:

#### §1

- 1) At tilbyde rådgivning og støtte for at forebygge sociale problemer.
- 2) At tilbyde en række almene serviceydelser, der også kan have et forebyggende sigte, og
- 3) hjælpen efter denne lov bygger på den enkeltes ansvar for sig selv og sin familie. Hjælpen

*tilrettelægges ud fra den enkeltes persons behov og forudsætninger og i samarbejde med den enkelte.*

## §2

*Enhver, der opholder sig lovligt her i landet, har ret til hjælp efter denne lov.*

Afhjælpende/behandlende del: Denne del omfatter vores målgruppe. Dvs. personer, der fører en hjemløs tilværelse. Både *De hjemløses Hus* og *Tjekpunkt* var af den opfattelse, at man bedst kunne hjælpe disse personer, ved at starte med at give dem en bolig. Herved opnår de en tryk base. Herefter, mener vores informanter, kan man så gå ind og afhjælpe de øvrige problemstillinger, såsom misbrug, psykosociale problemer osv.

Ifølge § 85 i Serviceloven sørger amtskommunen for tilbud om behandling af stofmisbrugere.

Vi i gruppen har den opfattelse, at boligtilbuddet bør være ungdomsboliger med tilknyttet pædagogisk/psykologisk personale.

Vores målgruppe vil pga. kontanthjælpsreglerne ikke være i stand til at betale en almindelig husleje, fordi kontanthjælpen for 18-25 årige er ca. 50 % i forhold til personer over 25 år, jf. Aktivloven (Lov 455 af 10. juni 1997 – Lov om aktiv socialpolitik) § 25. Den strenge økonomiske situation, disse personer er i, er med til at fastholde dem i deres nuværende situation med hjemløshed, misbrug, kriminalitet osv.

Man skal dog holde sig for øje, at denne afhjælpende handling kun kan udføres, såfremt den hjemløse selv gerne vil hjælpes. De skal altså give udtryk for at ville hjælpes ud af hjemløsheden og deres øvrige problemstillinger. Hertil kan kognitiv terapi i tilknytning til botilbuddet være en fordel. Det går ud på at bevidstgøre/ansvarliggøre sin sociale adfærd og dermed påvirke uhensigtsmæssig tankegang og tilbøjeligheden til at drage urimelige og ekstreme konklusioner/handlinger.<sup>67</sup>

Amtet sørger for det nødvendige antal pladser i boformer, der er egnede til længerevarende ophold og til midlertidige ophold til husvilde, jf. § 94 i Serviceloven. Indskrivning kan ske enten ved egen henvendelse eller via henvendelse fra kommunen.

<sup>67</sup> Johan Cullberg, "Dynamisk psykiatri", s. 424

Noget andet, som indsatsen skal tage højde for, er globaliseringens påvirkning på det enkelte individ i forhold til vores målgruppe. Ofte nærer denne gruppe en grundlæggende mistillid til verden. Denne mistillid skal vendes til tillid, f.eks. som nævnt gennem kognitiv terapi og/eller psykologhjælp.

Ifølge Giddens, er den grundlæggende tillid til ekspertsystemernes konstante udvikling og foranderlighed nødvendig for at kunne klare sig i samfundet.

Denne handlingsanvisning bygger alene på gruppens normer, holdninger og menneskesyn i øvrigt. Dermed er de ikke et udtryk for målgruppens synspunkter og holdninger m.m., da vi under feltarbejdet ikke har haft mulighed for at interviewe hjemløse.

Vi har til slut i dette kapitel besluttet at lave en skematisk oversigt over relevant lovgivning i forhold til sagsbehandlingen med vores målgruppe. Denne oversigt skal udelukkende give et overblik. Vi vil derfor ikke kommentere/analysere dette nærmere, men hermed blot pointere, at oversigten skal vise helheden i de konkrete love, bekendtgørelser m.m., der regulerer dette område:

- Retssikkerhedsloven: (REL) Lov 453 – 10. juni 1997  
 Lov om retssikkerhed og administration på det sociale område.  
 §1 – Lovens formål  
 Sikre borgerens rettigheder og indflydelse
- Pligt til at tilrettelægge tidlig helhedsorienteret hjælp
- Forebygge at personer, der har vanskeligheder, kan få forsørgelse.
- §3 – Borgeren  
 Kommunen skal behandle hjælp så hurtigt som muligt, og afgøre hvilken hjælp, der er ret til.
- §4 – Borgeren skal have mulighed for at medvirke ved behandlingen af sin sag.
- §5 – Kommunen skal behandle ansøgninger ud fra de muligheder, der findes i den social lovgivning
- §9 – Personer over 18 år  
 Opholdskommunen har pligt til at yde hjælp

§10 – Myndigheden har ansvaret for om sager er tilstrækkeligt belyst.

§11 – Kommunen skal anmode personer, der søger hjælp om at medvirke til at få de oplysninger, der er nødvendig fore sagens afgørelse.

§11c.1.1 – Kommunen kan påbegynde sag i forbindelse med særlig støtte til børn og unge, uden forældres samtykke.

§12 – Kommunen skal give borgeren besked om rettigheder og pligter.

Forvaltningsloven:

(FVL) Lov 571 – 19. dec. 1985

Forvaltningslov

§1 – Loven gælder for alle love indenfor offentlig forvaltning.

§2 – Loven gælder for behandling af sager hvor der træffes afgørelse.

§7 – Forvaltningsmyndigheden skal i fornødent omfang yde vejledning og bistand til personer der retter spørgsmål indenfor myndighedens sagsområde.

§9 – Den der har **part i en sag**, kan forlange **aktindsigt**.

§§10 – 17 – (Omkring aktindsigt) Omfang, undtagelser for A, afgørelser om A

§19 – **Partshøring**

§22 – **Skriftlige afgørelse** skal være ledsaget af begrundelse.

§24 – Afgørelsens **indhold**

§25 – **Klagevejledning**

§27 – **Tavshedspligt**

§28 – **Videregivelse af oplysninger** (husk at indhente samtykke)

Offentlighedsloven:

(OFL) Lov 572 – 19. dec. 1985

Lov om offentlighed i forvaltningen.

§6 – **Notatpligt** i alle sager hvor der bliver truffet afgørelse, hvis det har afgørende betydning for sagen. (Mundtlige og telefoniske oplysninger).

Servicebogen

(SSL) Lov 454 – 10. juni 1997

Lov om social service.

§1 – Formålet med loven

Tilbyde rådgivning og støtte for at forebygge problemer

Tilbyde service der har forebyggende sigte

Tilgodese behov der følger af nedsat fysiske eller psykiske funktionsevner eller sociale problemer.

Hjælpen skal tilrettelægges efter den enkeltes behov.

§2 – **Tildelingsbetingelse**, opholde sig lovligt her i landet.

§3 – Kommunen sørger for **gratis rådgivning og vejledning**, også ved anonyme henvendelser.

Kommunen skal være opmærksom på om der er behov for anden hjælp.

§4 – Kommunen & amtskommune sørger for at **tilbud** der omfatter børn, unge og deres familier, sker i **samarbejde med forældrene**, og på en sådan måde at det fremmer børns og de unges trivsel.

§5 – Kommunen sørger for at forældre med børn og unge eller andre der passer et barn eller ung, kan få **gratis familieorienteret rådgivning**.

Forældre, børn og unge kan alene søge anonym rådgivning og det skal gives som et tilbud.

§6 – Kommunen har **tilsynspligt** med børn og unge **under 18**.

§32 – **Særlig støtte** til børn og unge, der har et særligt behov for dette.

§33 – Kommunen **skal føre sit tilsyn** jf. §6, så det så **tidligt** som muligt får **kendskab** til behovet får særlig støtte til børn og unge under 18.

§34 – **Amtskommunen** tilbyder **gratis** rådgivning, undersøgelse og behandling af børn og unge med **adfærdsvanskeligheder**.

§35 – **Offentlige personers underretningspligt**, hvis barn under 18.

§36 – **Private personers underretningspligt**, hvis barn under 18.

§38 – Anses der for behov for særlig støtte, skal kommunen **undersøge** barnets eller den unges **forhold**, i **forståelse** med forældre.

§39 – Kommunen kan **gennemføre** undersøgelse **uden** forældres **støtte**, hvis der er **fare** for barnets eller den unges sundhed eller udvikling.

§40 – Kommunen kan træffe afgørelse om foranstaltninger, hvis det anses for værende af væsentlig betydning for barnet og den unge.

Afgørelse i samarbejde med forældre

Afgørelse i samarbejde med ung fyldt 15.

§§62a – 62b – Tilbud til unge fra 18 til 22 år.

§66 – Kommunen anviser husvilde midlertidig husly mod betaling.

§68 – Kommunen sørger for tilbud om gratis rådgivning til personer med nedsatte fysiske- og psykiske funktionsevner, eller med særlige sociale problemer.

§69 – Ditto Amtskommunen.

§71 – Støtte jf. REL §9b.1 – Midlertidig ophold udenfor kommunen

§94 – Amtskommunen sørger for, at der er det nødvendige antal pladser til midlertidige ophold i boformer til personer med særlige sociale problemer.

Aktivloven:

(LAS) Lov 455 – 10. juni 1997

Lov om aktiv socialpolitik.

§1 – Formålet med loven.

**Forebygge** at personer **vanskeligheder** og sørge for **hjælp til forsørgelse**.

Hjælp til forsørgelse, så klienten kan klare sig selv.

§2 – Den enkeltes ansvar.

Enhver mande eller kvinde har i forhold til det offentlige, ansvar for at forsørge sig selv, sin ægtefælle og børn u. 18.

§§3 – 5 Tildelingsbetingelser

§3 - Bopælskriteriet

§7 – Vejledning og vurdering om behovet for øjeblikkelig hjælp.

§8.1 – Behandling af ansøgning om hjælp, skal ske efter REL reglerne.

§8.3 – Ansvarsområdet for personer med problemer ud over ledighed – se BAL §19.

§10 – Kommunen skal sikre sig at **betingelserne** for hjælp er **opfyldt ved opfølgning**.

§11 – Kommunen yder hjælp i form af KTH, starthjælp og tilbud efter lov om aktiv beskæftigelsesindsats.

§11.2-4 – Betingelser for KTH

§13 – Udnytte sine arbejdsmuligheder

§25 – Beløbet i KTH. – under 25, kr. 4.493 / over 25, kr. 8.409

§25a – Engangsydelse

§§46-47 – Revalidering

§49 – Revalideringsperioden (5 år)

½ revalideringsydelse:

§52.2 – Revalideringsydelse (under 25 år) halvdelen af ydelsen – se endvidere §64 om særlig støtte.

§56 – Forlængelse af revalideringsperioden

§§63-64 – Særlig støtte under revalidering (særlige udgifter under uddannelse eller nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne).

§82 – Kommunen yder hjælp til sygebehandling, tandpleje, der ikke kan dækkes af anden lovgivning.

Beskæftigelsesloven:

(LAB) Lov 419 – 10. juni 2003

Lov om en aktiv beskæftigelsesindsats.

§1.1.3-4 – Formål at bistå KTH til hurtigt at blive selvforsørgende og støtte personer med begrænset arbejdsevne.

§2.1.3 – Målgruppe (KTH) se §3.1

Kap 7 – individuelt kontaktførelse

Kap 9 – jobplan

Kap 10 – 12 – tilbud

Kap 14 – Hjælpemidler og mentorordning

Kap 15 - Befordringsgodtgørelse

§2.1.4 – Målgruppe (Begrænsninger i arbejdsevne) se §3.1

Kap 7 – individuelt kontaktførelse

Kap 9 – jobplan

Kap 10 – 12 – tilbud

Kap 14 – Hjælpemidler og mentorordning



## Kap 15 – Befordringsgodtgørelse

§2.1.6 – Målgruppe (Personer u. 65 – varige begrænsninger) se §3.3

Kap 12 – tilbud om ansættelse med jobtilskud

Kap 14 – Hjælpe midler og mentorordning

*NB! Se §70.2*

§2.1.7 – Målgruppe (Personer med varige begrænsninger) se §3.4

Kap 13 – om fleksjob

Kap 10-11 – tilbud hvis ydelse efter §74

§70.2 – Fleksjob kan først tilbydes, når alle relevante tilbud, herunder revalidering er afprøvet.

(Undtagelse herfor – hvis det er håbløst at gennemføre dem).

Ansvarsloven:

(BAL) Lov 416 – 10. juni 2003

Lov om ansvaret for og styringen af den aktive beskæftigelsesindsats.

Kommune:

§15 – Kommunen varetager beskæftigelsesindsatsen for personer der søger om hjælp efter lov om aktiv socialpolitik.

Ditto -

§16 – Kommunen yder gratis virksomhedsservice for private som fremmer en indsats for personer som ikke kan fastholde beskæftigelse på normale arbejdsvilkår.

Ditto -

§17 – Kommunen skal styrke og udvikle indsatsen for at inddrage virksomheder som del af beskæftigelsesindsatsen (revalidering etc.)

Amtet:

§22.2 – Amtskommunerne bistår kommunerne i deres revalideringsindsats for personer med begrænsninger i arbejdsevnen.

Pensionslov:

(LSP) Lov 217 – 16. maj 1984

Lov om social pension

§§1 – 11- Betingelserne for pension

§16 – Betingelse for FP

Nedsættelsen skal være varig.

Nedsættelsen har så stort et omfang, at der ikke kan ydes støtte efter anden lovgivning.

Bek. 866 kap. 2: Alle muligheder skal være afprøvet.

Bek. 866, §7 – Krav om udarbejdelse af ressourceprofil efter arbejdsevne metoden.

## 11. REFLEKSIONER OVER FELTARBEJDET/AFSLUTTENDE METODEOVERVEJELSER

Vi valgte at foretage vores spørgeskemaundersøgelse på Strøget i det indre København. Det gjorde vi efter overvejelse af flere forskellige forhold, bl.a. tilfældigheden, spredningen af alder, køn, uddannelse osv.

Noget, som vi i disse overvejelser dog ikke tog i betragtning, var de vanskeligheder, der senere viste sig at være forbundet med hensyn til den (manglende) villighed til at svare på vores spørgsmål. Det var således særdeles tidskrævende at få udfyldt et ellers beskedent antal spørgeskemaer (51 stk.).

At blive afvist var sådan set ikke noget "problem" for os endsige usædvanligt, da vi havde forventet det. Men det var ofte måden vi blev afvist på, der fik os til at tænke mere over dette. Få personer sagde blot "ikke i dag" mens et lidt større antal spurgte, hvad det drejede sig om. Det var dog kun et fåtal af disse, der valgte *ikke* at udfylde et skema. Disse former for afvisning tog vi ikke særlig notits af. Derimod når der blot blev sagt "NEJ!" eller "det har jeg ikke tid til", så blev vi alle lidt stødt og irriteret. Hvorfor ville de dog ikke deltage i en undersøgelse, der nok kunne afvikles på ca. 2-3 minutter? Mange sad i forvejen alene og nød det gode vejr.

Det er klart, at nogle personer vitterligt ikke havde den fornødne tid. En mor med 4-5 børn på slæb havde jo nok heller ikke de fornødne ressourcer til at deltage, idet hun nok hurtigt ville miste overblikket over ungerne placering blandt de hundrede af mennesker, der befandt sig på Strøget netop dén dag.

Vi har reflekteret lidt over, hvad der kunne være årsag til, at vi fik så mange afslag. Det er umuligt at pege på én bestemt årsag, da det ville kræve, at vi lavede en selvstændig undersøgelse omkring dette. Det ville dog være for ressourcekrævende set i forhold til, at dette punkt kun er sekundært i forhold til vores problemstilling – det er blot et fænomen, som vi er stødt på undervejs og hermed har gjort nogle overvejelser.

Af årsager mener vi, at følgende eventuelt kunne have relevans: Den måde, hvorpå vi nærmede os den potentielle informant (herunder formuleringen på de indledende spørgsmål m.m.), vores udseende (herunder påklædning m.m.), den aktivitet, som vedkommende var i gang med (ville ikke forstyrres) osv. Disse eventuelle årsager kan alle sammen henledes på den ene side *os* og på den anden side *dem* (dvs. dem, som vi direkte henvendte os til).

gang med (ville ikke forstyrres) osv. Disse eventuelle årsager kan alle sammen henledes på den ene side *os* og på den anden side *dem* (dvs. dem, som vi direkte henvendte os til).

En anden er mere generel og samfundsaktuel årsag kunne være den individualisering, som vi har behandlet i kap. 9. Mange mennesker har en vilje til kun at bruge tid og ressourcer på sig selv. Hvad der ikke direkte har relation til én selv har således kun mindre interesse. Denne opfattelse kunne man også få ved at observere responsen fra de personer, der valgte at sige ja til at udfylde et spørgeskema. Responsen var i dén grad præget af ligegyldighed, f.eks. svarede mange "ja det kan jeg vel godt" eller lignende.

Ved nærmere eftertanke skulle vi have valgt Nørrebros Runddel, fordi den i højere grad repræsenterer sammensætningen af den målgruppe, som vores spørgeskemaskema var rettet mod. I dette boligkvarter og miljø kender beboerne i en eller grad til hjemløshed.

På Strøget er sammensætningen af personer turister, velstillede, arbejdende, der har pause, handlende og højere uddannede. Fælles for de fleste var, at de havde et mål og ikke ville forstyrres.

Generelt synes vi, at vi har haft et godt feltarbejde.

I "De hjemløses Hus" blev vi modtaget sammen med 3 unge drenge fra en folkeskole. Det var måske lidt synd for dem, da det hurtigt var os, der kom til at dominere mødet. Vi blev inviteret på kaffe og bagefter blev vi vist rundt i huset af Christian.

Gruppens oplevelse af Gaderummet er dog en ganske anden. Desværre var vores kontaktperson blevet syg, så vi blev modtaget af en pige, som desværre ikke kunne fortælle os ret meget. Det var meget tydeligt, at Gaderummet var lidt i krise pga. at stedet skulle flytte og det var vist ikke afklaret hvorhen. Vi havde selv den følelse, at vi sad i de unges stue/soveværelse og lavede vores interview.

En ting kan man dog sige om stedet: Det var udelukkende på de unges præmisser man drev stedet og der var ikke ryddet op og gjort rent i meget lang tid.

Vi er meget glade for, at vi kom på den idé at lave interview med Preben Brandt. Vi blev godt modtaget og budt på kaffe (vi var dog mest til vand på dette tidspunkt).

Preben Brandt oplevede vi som en person, der virkelig knokler for de udsatte, og hvis det ikke var for afleveringsfristen, sad vi nok og lyttede til ham endnu.

På Tjekpunkt blev vi modtaget af Peter og Keld og budt på kaffe. Det var et pænt sted. Det var ikke til at se, at det var et sted for hjemløse.

Til sidst har vi reflekteret over strukturen på de informationer, som vi via vores feltarbejde har fået kendskab til. Vi kan se, at der er en uoverensstemmelse mellem vores spørgeguides og vores resultater af interviewene. Dette hænger sammen med, at informanterne holdt deres egne oplæg og interviewene var derfor præget af en-vejs kommunikation.

Vores valg af interviewtype var derfor ikke hensigtsmæssig i forhold til informanterne.

Afslutningsvist mener vi, at vi måske burde være mere opsøgende for at finde en informant, der tilhører vores målgruppe. Dette for at få hans/hendes synspunkt i forbindelse med f.eks. en indsats overfor målgruppen samt livshistorien.

Desuden kunne vi have interviewet forvaltninger, for at undersøge deres holdninger og de lovgivningsmæssige rammer, de arbejder ud fra. Endvidere kunne vi også have afklaret, om den enkelte sagsbehandler føler, om den indsats pågældende kan yde er tilstrækkelig set i forhold til den komplekse problemstilling, de skal tage højde for.

## 12. KONKLUSION

Vi har i løbet af denne projektperiode opbygget et bredt kendskab til begrebet *hjemløshed*. Under vores litteratursøgning og -læsning samt under vores feltarbejde, herunder vores spørgeskemaundersøgelse, er vi blevet klar over, at begrebet *hjemløs* dækker over mange problemstillinger. Hjemløshed kan derfor betragtes som et *symptom*, hvilket indikerer, at der er flere og evt. mange bagvedliggende årsager til, at man havner i denne situation.

Under projektbeskrivelsesdelen (kap. 3) gjorde vi i afsnit 3.1 rede for, hvad vi ville beskæftige os med:

Vi havde en hypotese om, at der blandt befolkningen er en udbredt opfattelse af, at det er de traditionelle årsager (misbrug, psykosociale problemer og social arv), der er skyld i, at unge mellem 18 og 25 år bliver hjemløse.

Men måske er det i højere grad samfundets udvikling, herunder den øgede individualisering, der gør, at unge i dag bliver hjemløse.

Vi ville derfor undersøge, om dette stemte.

Globaliseringen giver os en bevidsthed om at hele verden hænger sammen økologisk og økonomisk og det indebærer, at vi informationsmæssigt præges af verden gennem medier om

Globaliseringen giver os en bevidsthed om at hele verden hænger sammen økologisk og økonomisk og det indebærer, at vi informationsmæssigt præges af verden gennem medier om alt, hvad der har med menneskelig eksistens at gøre i vores hverdag. Tilværelsen bliver sværere at overskue og kategorisere. F.eks. den bil jeg kører i er markedsført som svensk, men fremstillet i et andet land.<sup>68</sup>

Globaliseringen og hermed også moderniteten handler om ekstrem dynamik i dagligdagen. Det skal ses i, at globaliseringen konstant påvirker ekspertsystemerne og stiller større krav til det enkelte individ. Ekspertsystemerne er videnskabelig ekspertise, rådgivning, service og undervisning, som skal følge med og udvikle sig efter de krav omverdenen stiller til dem og formidle og omsætte ny viden.

Globaliseringen vanskeliggør, at unge med eksistentiel angst bliver en del af samfundet. Vores målgruppe har ikke gennem deres opvækst fået eksistentiel vaccination. Det vil sige, at den reflektive proces, hvor de skal finde ind til deres egen identitet ud fra de krav, samfundet stiller, næsten er umulig for dem. Mange i vores målgruppe har prøvet uddannelse og er stoppet igen, fordi de ikke kunne honorere de krav, der blev stillet sammenholdt med de manglende sociale kompetencer. De oplevede under uddannelsen, at kravene blev større. Hvis de kommer ud i erhvervslivet, oplever de atter, at der bliver stillet krav til omstillingsevne og personlig udvikling, da udbuddet af ufaglærte jobs kun er få. De ufaglærte jobs, der eksisterer, bliver i højere grad præget af efter- og videreuddannelse. For den enkelte betyder det, at den nuværende faglige viden, der skal til for at bestride sit arbejde, kan blive diskvalificeret. Det medfører, at den enkelte bliver nødt til at opdatere sin faglige viden for at blive rekvalificeret med hjælp fra ekspertsystemer eller egen læring.

Globaliseringen for en forstærkende effekt på individualiseringsprocessens indhold af selvstændighed, frigørelse og krav om plads til personlige behov og udvikling, idet de øgede krav stiller endnu større krav til den enkelte.

For de unge hjemløse er effekten af globaliseringen derfor væsentlig. Gennem deres opvækst og skolegang får de ofte ikke tilegnet sig de sociale og faglige kompetencer, der skal til, for at den sociale integration i samfundet og selvforsørgelse kan ske. De har ikke i deres første

---

<sup>68</sup> Anders Persson, "Social kompetence", s. 61

optimalt gennem Eriksons livsskriser, der både modner og udvikler en til at se og opleve sig selv, livet og verden på en ny måde.

De har arvet deres ressourcer og belastninger fra forældrene via den sociale arv, jf. afsnit 7.2. Det vil kræve mod, vilje og personlige ressourcer at skulle ændre sit liv og det kræver megen hjælp og ikke mindst en bred indsats fra samfundets side.

Det gælder for den unge, at få de fornødne mentale og fysiske ressourcer til at starte et krævende indlæringsforløb. De manglende sociale og basale faglige kompetencer skal læres og ny faglig viden erhverves. Denne nye faglige viden er under stadig udvikling: Det, der er gældende i dag, er nødvendigvis ikke gældende i morgen, hvilket gør det endnu sværere at tilrettelægge en indsats for den enkelte.

De årsager, der traditionelt har været genstand for belysning og analyse af hjemløsebegrebet, er stadig er gældende. Det vil sige, at unge hjemløse i dag primært bliver hjemløse på grund af misbrug, psykosociale problemer og som bærere af den sociale arv.

Den øgede individualisering er dog i højere grad *medvirkende* til, at unge i dag bliver hjemløse og skal derfor ikke ses som en uafhængig og selvstændig årsag til hjemløshed blandt unge mellem 18 og 25 år. Individualiseringsprocessen *forstærker* nærmere en allerede igangværende udstødningsproces hos det enkelte individ og kan dermed ikke alene forklare, hvorfor unge i dag bliver hjemløse.

Som Preben Brandt udlægger det, så bliver unge i dag hjemløse på grund af de samme årsager som tidligere (misbrug, psykosociale problemer og social arv), men den øgede individualisering, som i dag præger det danske samfund mere og mere, er årsag til, at de bliver det i en tidligere alder.

### **13. REVIDERET VÆRDIGRUNDLAG**

Vi har valgt at lave et fælles revideret værdigrundlag, fordi vi under projektføreløbet er blevet klar over, at vi hver især har fået den samme oplevelse og indsigt.

Vi har alle fået opbygget en viden omkring kompleksiteten vedrørende de hjemløses problemstillinger.

Vi har på den baggrund alle den opfattelse, at det er op til det enkelte menneske at tage ansvar for sit eget liv. Men vi mener, at vores målgruppe mangler de kompetencer, der skal til for at turde tage dette ansvar.

Projektet har givet os en meget større forståelse og empati for denne gruppe af udsatte og deres komplekse problemstillinger.

Vi er i gruppen enige om, at mennesket er et socialt individ, som ikke kan dannes eller udvikles uden kontakt og dialog.

Vi mener ikke, at tildelingskriterierne for kontanthjælp gør, at alle er lige for loven.

#### **14. GRUPPE-/ARBEJDSPROCES**

Vi var tre studerende, som hurtigt fandt sammen om at skrive dette projekt, to af os havde arbejdet sammen før.

Vi havde nemt ved at finde et emne, unge hjemløse, som vi gerne ville fordybe os i og vi blev hurtigt enige om en opgavefordeling.

Vi blev derefter spurgt af en medstuderende, om vedkommende måtte være med i vores gruppe. Dette havde vi lange og mange overvejelser om. Vi kom frem til følgende 3 punkter:

- 1) Hvis det var os selv, der stod i denne situation, ville vi selv gerne accepteres som medlem i en gruppe. Vi ville have det dårligt, hvis det var os selv, der skulle arbejde/skrive alene.
- 2) I vores fremtidige job kan man ikke selv vælge sine kollegaer og samarbejdspartnere, og der skal man kunne samarbejde med alle.
- 3) Betingelserne for at den studerende kunne være medlem i vores gruppe var, at vi ikke ville ændre emne og at den studerende skulle acceptere vores arbejdsfordeling.

Accept af dette gjorde, at vi alle tre sagde ja til et nyt gruppemedlem.

Derefter lavede vi et sæt grupperegler, som vi alle fire underskrev og skulle arbejde ud fra.

Under hele skriveprocessen har vi ført dagbog og nedskrevet aftaler. Dels for at kunne huske hvornår vi har lavet hvad og for at kunne fastholde vores fremtidige aftaler.

Vores nye fjerdemand havde lidt problemer med at finde sin rolle i gruppen i forhold til vores praktiske opgaver, men det har løst sig hen af vejen.

Vi er alle fire gode til at hygge os og det ender lidt for tit i emner, som ikke lige handler om unge hjemløse, men der har vi én i gruppe, som er god til at få os tilbage til emnet.

Vi har haft mange og gode diskussioner uden at blive uvenner og bære nag. Det synes vi selv er en god ting - også i forhold til at vi skal kunne være i gruppe sammen igen i morgen. Vores interne kommunikationsform er e-mail, telefoni og sms. Dette har vi været henvist til, da vi geografisk er spredt med to fra Næstved og to fra Nykøbing.

Vi har fra starten aftalt, at vi ville lave en disposition, for at vi fra starten kunne arbejde struktureret og systematisk udarbejde afsnittene, men det har knebet gevaldigt med at arbejde efter vores planer. Vi har oplevet dette som et problem, da vi ikke altid har kunnet arbejde struktureret, når vi mødtes.

En i gruppen er undervejs flyttet til hovedstaden og dette har været forstyrrende for arbejdsprocessen.

Vi blev fra begyndelsen enige om at få lavet feltarbejdet i starten af projektforsløbet. Dette har været godt, da vi har haft tid til at lave undersøgelserne og vi har ikke haft stress over ikke at kunne få aftalerne i hus.

Alt i alt har vi haft et godt projektforsløb, hvor vi har fundet hinandens styrker og anvendt dem i forhold til projektet.



## 15. LITTERATURLISTE

Andersen, Heine

Sociologi – en grundbog til et fag

Hans Reitzel – anno 2000

Andersen, Ib

Den skinbarlige virkelighed

- om valg af samfundsvidenskabelige metoder

Samfundslitteratur 1997

Andersen, Johannes

Mellem hoved og krop – om ungdomskulturer

Systeme – anno 2001

Brørup, Mogens m. fl.

Den nye psykologi håndbog

Gyldendal – anno 2001

2. udgave

Bundesen, Peter

Materialesamling til familiesociologi

Kompendium

DSH-O

Bundesen, Peter

Sociale problemer og socialpolitik

Odense Universitetsforlag – anno 2000

Bømler, Tina Ussing

Når samfundet udstøder

Gyldendal Uddannelse – anno 2000

Caswed, Dorte og Ida Schultz

Folket på gaden – om posefolket og gadepraktikken

Gyldendal Uddannelse – anno 2001

Christensen, Vagn m.fl.

Børn og den nye sociale arv

Forlaget Fremad A/S – anno 1997

Cullberg, Johan

Dynamisk psykiatri

Hans Reitzel – anno 2001

5. udgave

Ejrnæs, Morten m.fl.

Sociologi og socialt arbejde

Danmarks Forvaltningshøjskole – anno 2002

Giddens, Anthony

Modernitet og Selvidentitet  
Hans Reitzel – anno 2002

Giddens, Anthony  
Modernitetens konsekvenser  
Hans Reitzel – anno 2002

Gundelach, Peter & Nils Mortensen  
Ind i sociologien  
Gyldendal – anno 1998

Hansen, Finn Kenneth m.fl. (red.)  
Udstødning og udstødningsmekanismer  
Socialforskningsinstituttet – anno 1987

Hansen, Mogens m.fl.  
Psykologisk pædagogisk ordbog  
Gyldendal – anno 1995  
10. udgave

Harboe, Thomas  
Indføring i samfundsvidenskabelig metode  
Samfundslitteratur – anno 2001

Jonasen, Viggo  
Dansk socialpolitik 1708-1998  
Den Sociale Højskole i Aarhus – anno 1998

Juul, Søren  
Modernitet – Velfærd og Solidaritet  
Hans Reitzel – anno 2002

Knudsen, Anne & Carsten Nejst Jensen  
Ungdomsliv og læreprocesser i det moderne samfund  
Billesø & Balzer – anno 2002

Kristensen, Catharina Juul  
Nye fattige (unge hjemløse kvinder i Kbh.)  
Forlaget Sociologi – anno 1994

Kristensen, Catharina Juul  
Marginalisering – en begrebsudredning  
Forskningsenheden Differentieret Social Integration  
Skrift nr. 1/1999

Niklasson, Grit  
Socialfag for pædagoger  
Frydenlund – anno 2002

Pedersen, Bodil

Netværk (viden, inspiration og værktøjer)  
Aschehoug – anno 2003

Persson, Anders  
Social kompetence  
- når individet, de andre og samfundet mødes  
Klim – anno 2003

## 16. BILAG

Vedlagt efterfølgende!

# TÆT PÅ



Fotografen Jacob A. Riis fra Ribe fotograferede i USA.

**RIBE**

## Blik for bagsiden

I 1890'erne begyndte Ribe-fotografen Jacob A. Riis at fotografere elendighed og usle forhold blandt indbyggere i New York. Han og hans billeder blev berømte, og nu åbner der en fast udstilling om Riis og hans billeder på Ribe Byferie.

LOKALSEKTIONEN SIDE 1



Der blev knipset livrigt ved konfirmationen i Føvling Kirke.

**FØVLING**

## Klik for stor dag

Der er det officielle konfirmationsfoto, som får plads i konfirmandstuen i præstegården, og så er der snesevis af uofficielle, som får plads i diverse fotoalbum i alle de små hjem. Forældre og onkler havde apparatene klar efter konfirmationen i Føvling Kirke i går.

LOKALSEKTIONEN SIDE 4



Louis Timmermann og Camilla Øystede ved nettet.

**VEJEN**

## Udspil ved nettet

Generationer mødes i går til badminton i Vejen Idrætscenter, og der blev virkelig gået til den. De fleste Øystede for sjov, men alligevel med en vis portion alvor. Blibndt deltagere var den 73-årige Louis Timmermann og hans 15-årige barnebarn Camilla.

LOKALSEKTIONEN SIDE 5

## Potters mor har penge

**FORMUE:** Rowling har nu flere penge end dronning Elizabeth.

Harry Potter-mom, J.K. Rowling, er nu rigere end dronning Elizabeth. Den skotske forfatter toppet Årets liste over Storbritanniens 1000 mest velstående personer. Det giver den succesive forfatter en plads som nummer 122 på listen over britiske velhavere. Dronning Elizabeth bliver med sine 250 millioner pund (2,7 milliarder kroner) skubbet ned som nummer 133.



## SLIDSTÆRK EFB var på hælene

Eshbjerg B fik med en solid arbejdsindsats et point i Odense. Chokstart med lynmål af Jess Thorup, nederst, holdt ikke.



## KRIG Alle kriges moder

Amerikansk neo-konservativ professor i sikkerhedspolitik mener, at krigen i Irak meget vel kan være starten på tredje verdenskrig.



## POPDRONNING Madonna skuffer

Lige ud af landevejen-musik kalder vores anmelder den nye cd med Madonna »American Life«, der får tre stjerner. Kultur side 9

# Hver tiende hjemløs er ung

UNG UDEN BOLIG: Sydjyske forsorgshjem melder om flere og flere beboere under 25 år.

af Michael Lund, ul.7912.4578, ml@vsk

Den ældre alkoholiker med flasken i hånden eller den gamle dame med indkøbsposer på en hjemløs. Men i dag er yngre mennesker en stadig større del af Danmarks hjemløse.

En rundringning til Syd- og Vestjyllands syv forsorgshjem og pensionater for personer, der enten mangler et sted at bo eller ikke magter at bo hjemme, viser, at hver tiende beboer er mellem 18 og 25 år. Og det antal vil blive større, mener udviklingskonsulent Anders Bang Lehsted fra Ribe Amt, som tidligere har været med til at undersøge forholdene for de unge hjemløse i amtet.

Der er en langsom, men tydelig tendens mod, at de hjemløse bliver yngre og yngre, og det er bekymrende, siger Anders Bang Lehsted, der hvert år undersøger aldersfordelingen blandt amts borgere af forsorgshjem og pensionater. På de enkelte bosteder for hjemløse er der dog stor forskel på, hvordan aldersudviklingen opleves.

I Varde og i Haderslev kan forstanderne ikke mærke den store skiftning, mens flere pensionater i Eshbjerg tydeligt ser flere yngre hjemløse blandt beboerne. Hos Stormlys, der er et pensionat kun for kvinder i Eshbjerg, har man for eksempel i år haft flere unge

### HJEMLØSE UNGE

En rundringning i Syd- og Vestkysten har foretaget, viser, at hver tiende beboer på forsorgshjem og pensionater i Svøhøjland er under 25 år gammel, mens hver fjerde er under 30 år. Konkret så fordelingen af 18-25-årige på forsorgshjem således ud den 23. april:

**Sønderjyllands Amt:** Seks unge  
**Ribe Amt:** Ti unge  
**Kolding:** En ung

Langt de fleste unge hjemløse er mænd, men blandt de 17 var også fire hjemløse piger. I alt var der 79 beboere på de syv forsorgshjem den pågældende dag.

brugere end normalt.

Men det skifter meget år for år, og det er svært for os som enkelt institution at se, om der er tale om en større tendens, ligesom det er svært at generalisere om årsagen til, at vi i år har flere unge. Nogle har misbrugsproblemer, andre har problemer derhjemme, mens andre har psykiske problemer, siger Stormlys leder, Lytte Madsen, der i øjeblikket har to hjemløse piger under 25 år boende ind på 12 beboere.

Orcenariusgården i Kolding er det bosted for hjemløse, der havde færrest unge beboere på undersøgelsesdagen, men generelt mener man også her flere yngre hjemløse, understreger leder Poul Straarup-Hansen.

Havde du ringet i sidste

unge, havde vi haft ti personer i den aldersgruppe. Det svinger meget, men der er ingen tvivl om, at vores beboere bliver yngre. Går du fem-tyv år tilbage, var den største gruppe de 45-55-årige, mens der i dag er mange unge stofmisbrugere og unge, som aldrig er kommet i arbejde eller har fået en uddannelse, og som så ender på forsorgshjem, siger Poul Straarup-Hansen.

Der hersker stor usikkerhed blandt folkene om årsagen til stigningen blandt de unge hjemløse. Flere peger på samfundets øgede krav til uddannelse som en hovedårsag, idet unge, der har det svært, bogligt i stigende grad risikerer aldrig at komme ind på arbejdsmarkedet.

INDLAND SIDE 5

## LYKKE: SVANE FIK ET EKSTRA LIV



Efter et par timer til at komme sig oven på bedøvelsen var svanen livrig efter at komme ud i Mørelundssøen igen. Falckredder Kurt Kristensen kunne hjælpe svanen tilbage til dens rette element.

af Ole Sørensen, til.7353.2625, ols@vsk

En svane i Mørelundssøen i Kolding fik i går et liv mere at svømme på. Om formiddagen var det ellers ved at

ringe ud i livets store skole for svanen, der havde sluttet en fiskekrog og svæmmede rundt i søen med den ene vinge bundet fast af den tilhørende fiskeline.

Falckredder Kurt Kristensen troede da heller ikke, der var noget at gøre, da

han kørte svanen til Kolding Dyrehospital.

Men den væghavende dyrlege kunne mærke krogen, og han skar et snit i halsen og fik krogen ud. Jeg trak så linen ud gennem nabobet på den, fortæller Kurt Kristensen om

operationen. Og efter fire timer på dyrehospitalet for at komme sig efter bedøvelsen var svanen - nu med et flot operationssnit på halsen - igen på vej ud i Mørelundssøen. Med et liv mindre på kortet.

Og tilbage på dyrehospitalet

talte almindelig den væghavende dyrlege Siamak Glaring sig over at få slutningen af historien med.

Operationen gik godt, så det er rart at høre, at svanen har det godt, sagde han, da svanen var tilbage i sit rette element igen.

## IRAK



## Fødselaren der blev væk

På sin fødselsdag sidst år blev Saddam Hussein hyldet af 25 millioner irakere, som blev tvunget til at deltage i langvarige festligheder kontrolleret af regimet. I dag fylder Saddam 66 år, og hvor han end befinder sig, bliver det en meget anderledes fødselsdag for den tidligere irakiske leder.

Saddam Hussein er nu en eftersøgt mand, og hans palæder, som engang symboliserede præsidentens jerngreb om Irak, er nu enten reduceret til murbrokker eller ligger amerikanske styrker.

Mange af Saddams alliestedsmænds statuer er blevet væltet og ødelagt, og hans portrætter er blevet revet i stykker og sykket, mens Irak systematisk har fjernet minderne fra hans 24-årige styre. Da Saddam Hussein fyldte 66, så tingene ganske anderledes ud. Gæsterne i den irakiske hovedstad Bagdad og præsidentens nordlige fødeby Tikrit var spæret af for trafik, mens irakere og udenlandske gæster blev gælejet gennem dagens begivenheder til ære for den magtfulde mand.

Hovedstaden er fyldt med de mest værdifulde rygte om Saddams tilbagevendelse. Ifølge en af ryterne har Saddam ventet på sin fødselsdag for at få en anledning til at komme tilbage og straffe alle, der har dristet sig til at udfordre ham.

**MÆRKEVEJ:** Først sol, men eftermiddagen skyet og muligvis byger. Vinden bliver let bl. frisk fra sydvest. Temperaturer mellem 11 og 15 grader.

Sliden er redigeret af Peter Tougaard, plo@vsk



8 708863 250278

**Altid spendende...**  
 Over 1000 kont.  
 2 forretninger i Esbjerg - Uge for penge

**Meesenburg**  
 INTERIØR OG ANLÆGSELEIER

Rindøvej 11 Tlf. 7407 0055  
 Mellemvej 7 Tlf. 7407 4244

**JYDSKE VESTKYSTEN**  
 Telefon 792 4100 • E-mail: n@vsk

**Vinfestival**  
 Mandag, tirsdag og onsdag, kl. 18.00-21.00

Festivalen, vin, musik, dans, sjov, venskab...

KORT NYT

MS

DF har stor indflydelse

Dansk Folkeparti har haft et stort succes med at sætte sig på udvalgte politikområder...

OPFORDRING

Krisecentre bør sikres

Dansk Kvindeisambund frygter for de danske krisecenters fremtid...

TORTURCENTER

Hjælp til selvhjælp

Rehabiliterings- og forskningscenteret for Tortur ofre vil samarbejde med erhvervsnetværk...

Martin blev hjemløs som 21-årig

INGEN BOLIG: Siden Martin flyttede hjemmefra har han boet på herberg og forsorgshjem...

af Michael Lund, tlf. 7912 4578, ml@nyd.dk

Klokken er 14, da Martin tager imod på Ribe Amts Forsorgshjem i Esbjerg...

Jeg er egentlig meget godt tilfede med at bo her, for der er god mad, billiard, sportshal og mange at snakke med...

For mange af Martin var livet og han boede hos sin far i Esbjerg...

Så gik jeg i stedet ned på det lokale værested og drak øl...

Hier kom han på arbejde og blev advar, men kom aldrig videre fra pensionaterne eller...



Meget af Martins tid går i fællestuen på forsorgshjemet for hjemløse i Esbjerg. Her bliver der smøkket, set fjernsyn og røget cigaretter...

DE HJEMLØSE

At være hjemløs er ikke nødvendigvis det samme som at mangle en bolig i Danmark...

Mange misbrugere bliver stædlets leder, der heller bliver endegyldige forklæringer på...

Det er utrolig individuelt. Vi har en del stofmisbrugere blandt de unge...

DE HJEMLØSE

At være hjemløs er ikke nødvendigvis det samme som at mangle en bolig i Danmark...

Mange misbrugere bliver stædlets leder, der heller bliver endegyldige forklæringer på...

Det er utrolig individuelt. Vi har en del stofmisbrugere blandt de unge...

Når naboens dreng havner på herberg

Støjningen blandt de unge hjemløse på landets herberg og forsorgshjem er reel nok...

Jeg vil selvfølgelig gerne have min egen lejlighed og et arbejde på et tidspunkt...

De unge havde i stedet ikke kunne leve op til forældrenes krav om uddannelse og arbejde...

Når naboens dreng havner på herberg

Støjningen blandt de unge hjemløse på landets herberg og forsorgshjem er reel nok...

Jeg vil selvfølgelig gerne have min egen lejlighed og et arbejde på et tidspunkt...

De unge havde i stedet ikke kunne leve op til forældrenes krav om uddannelse og arbejde...

Minister vil se på kontrollen med dyrevelfærden

Fedevareminister Marianne Fischer Boel (V) er i færd med at undersøge, om det er muligt, at fødevarermyndighederne kan få mere ud af de ressourcer, der bruges på kontrolarbejde...

De 16 dyrleger, hvoraf de fleste er praktiserende, sætter klare regler for indretning af svinestalde...

Godt med fokus

Det er godt, at dyrlegerne har fokus på dyrevelfærd. De har med deres gang i arbejdet gode muligheder for at følge med i hvad der foregår...

Det er at skyde over målet, hvis der indføres yderligere lovmæssige krav til indretningen af svinestalde...

Siden er redigeret af Jens Braarup, jbn@nyd.dk

For lidt viden om anbragte børn

RAPPORT: Trods det store antal anbringelser i Danmark ved vi meget lidt om effekten af anbringelserne.

Danmark anbringer næsten dobbelt så mange børn og unge uden for hjemmet som de øvrige nordiske lande...

Rapporten konkluderer, hvad der findes af dansk og international viden om området...

SKATTELETTLER TIL FÆRINGERNE Færingerne Lofting har vedtaget at færingerne endnu engang skal have skattelettelser...



Total i orden vibrationer

Lige nu kan du SMS'e for 25 øre med Variant uanset dit forbrug frem til den 25. maj 2003.

Advertisement for mobile phones. It features two phones: a Sony Ericsson T68i for 999,- and a Siemens A50 for 399,-. The Siemens phone is labeled 'max væj'.

Prisen for skattelettelserne sættes af Skatteforvaltningen i samarbejde med Skatteforvaltningen i København...

## Flere udstødte unge blandt de hjemløse

Antallet af udstødte unge blandt de ca. 20.000 hjemløse stiger. De fleste fagfolk mener, at unge under 29 år reelt udgør 30 pct. af de hjemløse.

*"Hvis udviklingen er sådan, så må jeg sige det kommer bag på mig, og det er et emne jeg vil tage op"* udtaler Vagn Ry Nielsen fra Kommunernes Landsforening, KL.

Men hvor overrasket kan man blive? Allerede for ti år siden viste en rapport fra Amtsrådsforeningen, at antallet af unge hjemløse var fordoblet fra 1976 til 1990. Som konsekvens heraf stoppede man med at lave statistik over hjemløse. Derudover foretog man sig intet. En rapport fra Socialforskningsinstituttet har i '98 fulgt op på en tidligere rapport fra 1990, der viste at antallet af yngre hjemløse mellem 18 til 35 år var stigende. Hvordan var det gået de godt 1000 personer rapporten omhandlende? Lige under en femtedel af de unge var døde. Over 80 % af restgruppen er stadig i periodisk kontakt med institutioner for hjemløse.

De unge er udstødt af uddannelsessystemets sorteringsmekanismer, udstødt af arbejdsmarkedet inden de kom ind. Den dag man fylder 18 år, ryger man ud af de sociale ungdomsinstitutioner og må klare sig selv. Flere forsorgshjem kan melde om unge, der indskrives på deres 18 års fødselsdag. Andre forsorgshjem har oplevet plejefamilier, der afleverede deres plejebørn på denne dag.

Serviceoven (som vores sociallov nu så ironisk kaldes) åbner en lille mulighed for hjælp til de unge, indtil de er 23 år. "Mulighed for efterværn". Men lukker den i samme åndedrag effektivt ved at lade det være op til de enkelte kommuner, om de vil bruge penge på dette. Det viser praksis at de ikke vil.

Indtil for nylig er ophold på herberge, forsorgshjem og krisecentre blevet finansieret halvt af staten, halvt af amtet. Men med et nyt forslag - grundtaksmodellen, aftalt mellem tidligere finansminister Lykketoft, amterne og kommunerne - skal kommunerne overtage statens andel, når en person har været indskrevet i 120 dage.

*"Hvis det lægges ud i kommunerne, tror jeg, at vi kommer til at genopleve de gamle fattiggårde - eller de hjemløse vil blive samlet i barakbyer"* udtaler tidligere forstander på forsorgshjemmet Sundholm, Aksel Beldring.

Netavisen 29.05.01

Den Sociale Højskole i Odense – afd. Nykøbing F.

## SPØRGESKEMA

Spørgeskema vedrørende hjemløshed  
blandt unge mellem 18 og 25 år.

**Hvor stor betydning tror du følgende årsager har i forhold til hjemløshed blandt unge mellem 18-25 år? (Sæt ét kryds ved hver årsag):**

*Misbrug (alle former for misbrug – herunder f.eks. narko-, alkohol-, pillemisbrug osv.):*

Ingen       Lille       Rimelig       Stor

*Psykosociale problemer:*

Ingen       Lille       Rimelig       Stor

*Social arv:*

Ingen       Lille       Rimelig       Stor

*Den øgede individualisering:*

Ingen       Lille       Rimelig       Stor

*Jeg mener/tror, at der er andre årsager til, at unge mellem 18-25 år bliver hjemløse. Hvilke?*

---



---

## Spørgsmål til Preben Brandt:

1. Hvor mange unge hjemløse, mellem 18 og 25 år, tror du der er i Danmark?
2. Ved du hvilke årsager der er til at unge bliver hjemløse i dag?
  - Er det unge fra socialt lave kår
  - Er det unge som er blevet omsorgssvigtet
  - Er det unge som er blevet offentligt omsorgssvigtet.
  - Er det unge med misbrugsproblemer / Psykiatriske problemer.
3. Er det nye tendenser i samfundet der er medvirkende årsager til at unge bliver hjemløse?
4. Hvad tror du man kan gøre for at forhindre dette?
  - Hvordan skal man hjælpe de unge videre i samfundet.
5. Har det omgivende samfund ændret sig, i forhold til deres syn på hjemløse?
6. Hvilke konsekvenser tror du kommunerne har på hjemløshed blandt unge?
  - Salg af lejeboliger.
  - Den høje husleje.
  - Ungdomsboliger.
  - De får kun halv kontanthjælp / Revalidering når de er under 25 år.
7. Har det konsekvenser at vi har en VK- regering.
8. Er der forskel på hjemløshed i byen og på landet
  - Årsager
  - Konsekvenser
  - Muligheder



## Spørgsmål til hjemløse:

1. Hvordan tror du, at du er havnet i denne situation?
2. Har du kontakt til andre end dem her fra huset?  
- familie eller venner?
3. Hvad mener du kunne have hjulpet dig, for ikke at være havnet i denne situation ?
4. Har du fået tilbudt hjælp fra kommunen?
5. Hvilket nydelsesmiddel foretrækker du?
6. Hvordan oplevede du din tid i folkeskolen?
7. Har du stadig forbindelse med dem du gik i skole med?
  - Hvis ikke, hvorfor så?
  - Følte du dig ensom i skolen?
8. Er du under uddannelse, eller har du tænkt på at tage en uddannelse?
9. Hvordan ser du selv på din fremtid?

## Spørgsmål til Personale:

1. Har I hjemløse unge mellem 18 og 25 år?
2. Er der lige mange af hver køn?
3. Hvilken etnisk kultur er stærkest repræsenteret i gruppen af unge hjemløse i førnævnte aldersgruppe?
4. Hvad oplever I som de typiske problemstillinger for disse unge?
5. Er der forskel på problemstillingerne afhængig af køn?
6. Ved I hvorfor disse unge er havnet som hjemløse?
7. Er der forskel på nu og tidligere med hensyn til årsager til hjemløshed?
8. Har I en socialrådgiver tilknyttet?
9. Hvad er dennes arbejdsopgaver, opsøgende arbejde, kontakt til kommunen?
10. Hvordan ser de hjemløses økonomi ud, er de uden penge, på kontanthjælp, eller ... ?
11. Har I oplevet et øget antal hjemløse pga. kommunens salg af boliger?
12. Hvordan tror I man bedst kan hjælpe denne gruppe af unge?
13. Findes der i Københavns Kommune ungdomsboliger?
14. Hvordan tror I det omgivende samfund ser på de unge hjemløse, og har det ændret sig med årene?
15. Oplever I nogen fordomme, i jeres forsøg på at hjælpe disse unge?